

BIDRAG

TILL

SVERIGES OFFICIELA STATISTIK.

II) Kungl. Maj:ts Befallningshafvandes femårsberättelser. Ny följd. 5.

ÅREN

1876—1880.

NORRBOTTENS LÄN.

1. Länets indelning och naturliga beskaffenhet.

Den uti berättelsen för åren 1871—1875 under denna afdelning lemnade redogörelse har, genom den fortgående kartläggningen af och afvittringen i länet, här och hvar befunnits ofullständig och oriktig. En del af de siffror, som meddelats, har med ledning af fullständigare kartografiska hjälpmedel undergått fönyad granskning, för en del af dem har sådan ej ännu kunnat ega rum. Om det, till följd af sistnämnda omständighet och den, att en del af länet återstår att kartlägga, ännu torde komma att dröja några år, innan Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande blir satt i tillfälle att lemna fullt tillförlitliga uppgifter rörande alla under denna afdelning hänförliga förhållanden, har Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande dock icke nu ansett sig böra underlåta meddela den noggrannare och tillförlitligare kännedom, som under perioden härom vunnits. Då emellertid omnämmandet af de på denna närmare kännedom grundade ändringarne, för att rätt kunna fattas, antingen erfordrar en omständlighet, som torde varda mindre njutbar, eller ock, kortfattadt, i och för jämförelsens verkställande förutsätter tillgång till den först omnämnda redogörelsen, så har Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande ansett sig böra, i till ordalydelsen väsentligen lika, men i detalj

och siffror något förändradt skick, anföra det förnämsta, som under denna afdelning i förra berättelsen blifvit meddeladt.

Norrbottens län sträcker sig i norr och vester från Bottniska viken till fjellryggen, å hvilken gränsen emellan Sverige och Norge är lagd. Länet gränsar i öster till Bottniska viken och storfurstendömet Finland, i norr till det sistnämnda, i vester till Norge och i söder till Vesterbottens län. Länets *nordligaste punkt*, riksröset N:o 294, Kuokimmuodka benämndt, utgör gränspunkt både mot Norge och Finland. Denna punkts latitud är 69° 3' 21" i och dess longitud 2° 30' 7" s öster om meridianen genom Stockholms observatorium. *Sydligaste punkten* ligger vid hafvet, der det anträffas af gränsen mot Vesterbottens län. Punktens latitud är 65° 3' 45" och dess östliga longitud 3° 29' 50". Sydligast i den del af Lappland, som tillhör Norrbottens län, är skärningspunkten mellan gränslinien mot Vesterbottens län och Skelleftea elf, hvilken punkts latitud är 65° 8' 24" och östliga longitud 1° 20' 8". Den *västligaste punkten* är riksröset N:o 223, Nasaröset, beläget å 66° 29' 11" n latitud och 2° 40' 52" v västlig longitud. *Östligaste punkten* är belägen i Tornöa elf på riksgränsen mot Finland, ungefärligen 4,000 fot från midten af Haparanda, å 65° 49' 24"

INLEDNING

TILL

Bidrag till Sveriges officiella statistik. H, Kungl. Maj:ts befallningshavandes femårsberättelser, jämte Sammandrag för åren ... på Nådigaste befallning utarbetat och utgivet af Statistiska centralbyrån – Stockholm, 1863-1912.

Täckningsår: 1856/60-1901/05 = N.F., [1]-10.

Kungl. Maj:ts befallninghavande i Stockholms stad och i rikets 24 län avger underdåniga femårsberättelser av statistiskt innehåll.

Berättelserna består av två avdelningar.

Första avdelning består av följande rubriker:

- 1. Länets indelning och naturbeskaffenhet i allmänhet**
- 2. Innevånare**
- 3. Näringar**
- 4. Kommunikationsanstalter och varubyten**
- 5. Kameralförhållanden**
- 6. Politi.**

Andra avdelning är en tabellbilaga.

Statistiska centralbyrån samlar in och utger ett sammandrag för hela riket av samtliga femårsberättelsernas huvudsakliga innehåll.

Föregångare:

Kongl. maj:ts befallningshafvandes femårsberättelse för åren ... – Stockholm, 1823-1857.

Täckningsår: 1822-1851/55.

Innehållsförteckning.

	Sid.
Underdånig berättelse	1-53.
1. Länets indelning och naturliga beskaffenhet.....	1.
2. Invånare.....	6.
Tab. Litt. A. Länets indelning.....	6.
Tab. Litt. B. Antal finnar och lappar i Norrbottens län.....	8.
Tab. Litt. C. Uppgift från länsfängelset och Haparanda kronohäkte på antalet brott och förseelser, för hvilka personer tillhörande Norrbottens län blifvit ådömda bestraffning, som blifvit verkställd under åren 1876-1880, samt brottens och straffens beskaffenhet, äfvensom uppgift på de yrken och samhällsklasser de till straff dömda tillhört före ankomsten till fängelset...	10.
Tab. Litt. D. Uppgift på import och export af nedanstående varor under åren 1876-1880.....	11.
3. Näringar.....	13.
Tab. Litt. E. Beviljade anslag till afdikningar åren 1876-1880.....	17.
Tab. Litt. F. I beslag tagna skogseffekter och deras användning.....	27.
Tab. Litt. G. Export och import af skogseffekter.....	29.
Tab. Litt. H. Utgifter för skogsväsendet.....	30.
Tab. Litt. I. Uppgift på i ränteriet influtna skogsmedel 1876-1880..	31.
Tab. Litt. J. Uppgift öfver kända tillverkningsbeloppen vid de så kallade Kengisverken och dertill hörande masugnar.....	33-35.
Tab. Litt. K. Tackjernstillverkningen.....	39.
Tab. Litt. L. Tillverkning af stång- och ämnesjern samt smältstycken.....	40.
Tab. Litt. M. Tillverkning af jernmanufaktur.....	40.
4. Kommunikationsanstalter och varubyten.....	42.
Tab. Litt. N. Anslag af allmänna medel för väganläggningar.....	43.
5. Kameralförhållanden.....	46.
Tab. Litt. O. Uppgift om uppskattningen af fastigheter och inkomster i Norrbottens län under åren 1876-1880.....	47.
6. Politi.....	48.
Tab. Litt. P. Sparbankernas verksamhet år 1880.....	52.
Tabellbilagor	54-58.
Tab. N:o 1. Folkmängden i Norrbottens län åren 1876-1880.....	54.
Tab. N:o 2. Allmänna vägar och skjutsning i Norrbottens län åren 1876-1880.....	55.
Tab. N:o 3. Hemman och jordlägenheter samt stadsjordar m. m. i Norrbottens län år 1880.....	56.
Tab. N:o 4. Brandförsäkrings-inrättningarnes verksamhet åren 1876-1880 i Norrbottens län.....	57.
Tab. N:o 5. Fromma stiftelser, stipendiefonder, pensionsanstalter, sjukkassor och dermed jemförliga inrättningar i Norrbottens län år 1880.....	57.

BIDRAG

TILL

SVERIGES OFFICIELA STATISTIK.

II) Kungl. Maj:ts Befallningshafvandes femårsberättelser. Ny följd. 5.

ÅREN

1876—1880.

NORRBOTTENS LÄN.

1. Länets indelning och naturliga beskaffenhet.

Den uti berättelsen för åren 1871—1875 under denna afdelning lemnade redogörelse har, genom den fortgående kartläggningen af och afvittringen i länet, här och hvar befunnits ofullständig och oriktig. En del af de siffror, som meddelats, har med ledning af fullständigare kartografiska hjälpmedel undergått fönyad granskning, för en del af dem har sådan ej ännu kunnat ega rum. Om det, till följd af sistnämnda omständighet och den, att en del af länet återstår att kartlägga, ännu torde komma att dröja några år, innan Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande blir satt i tillfälle att lemna fullt tillförlitliga uppgifter rörande alla under denna afdelning hänförliga förhållanden, har Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande dock icke nu ansett sig böra underlåta meddela den noggrannare och tillförlitligare kännedom, som under perioden härom vunnits. Då emellertid omnämmandet af de på denna närmare kännedom grundade ändringarne, för att rätt kunna fattas, antingen erfordrar en omständlighet, som torde varda mindre njutbar, eller ock, kortfattadt, i och för jämförelsens verkställande förutsätter tillgång till den först omnämnda redogörelsen, så har Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande ansett sig böra, i till ordalydelsen väsentligen lika, men i detalj

och siffror något förändradt skick, anföra det förnämsta, som under denna afdelning i förra berättelsen blifvit meddeladt.

Norrbottens län sträcker sig i norr och vester från Bottniska viken till fjellryggen, å hvilken gränsen emellan Sverige och Norge är lagd. Länet gränsar i öster till Bottniska viken och storfurstendömet Finland, i norr till det sistnämnda, i vester till Norge och i söder till Vesterbottens län. Länets *nordligaste punkt*, riksröset N:o 294, Kuokimmuodka benämndt, utgör gränspunkt både mot Norge och Finland. Denna punkts latitud är 69° 3' 21" i och dess longitud 2° 30' 7" s öster om meridianen genom Stockholms observatorium. *Sydligaste punkten* ligger vid hafvet, der det anträffas af gränsen mot Vesterbottens län. Punktens latitud är 65° 3' 45" och dess östliga longitud 3° 29' 50". Sydligast i den del af Lappland, som tillhör Norrbottens län, är skärningspunkten mellan gränslinien mot Vesterbottens län och Skelleftea elf, hvilken punkts latitud är 65° 8' 24" och östliga longitud 1° 20' 8". Den *vestligaste punkten* är riksröset N:o 223, Nasaröset, beläget å 66° 29' 11" 6 latitud och 2° 40' 52" 9 vestlig longitud. *Östligaste punkten* är belägen i Tornöa elf på riksgränsen mot Finland, ungefärligen 4,000 fot från midten af Haparanda, å 65° 49' 24"

latitud och 6° 6' 49" östlig longitud, räknad från ofvannämnda observatorium. Länets längd i norr och söder är 41, i öster och vester 36½ mil.

Gränsen mot Norge följer i det närmaste vattendelaren emellan Bottniska viken och Vesterhafvet och har en längd af 49 mil. Gränsen mot Finland följer från Kuokimmuodka det i denna punkts omedelbara närhet börjande vattendraget ända till Bottniska viken, hvilket vattendrag nedanför källsjön Kilpisjaure i sitt öfversta lopp kallas Köngämä, efter Lettasonots inflöde i närheten af Karesuando kyrkoby får namn af Muonio samt i och med dennas förening med Torneå elf antager sistnämnda elfs namn.

Gränsen mot Vesterbottens län följer gränslinien emellan Piteå socken å ena samt Byske och sedan Jörns socken å andra sidan till Tjalmsberget, går derefter i sydlig riktning öfver Hvit-hatten till Skellefteå elf, med Arvidsjaur på ena samt Jörn och Norsjö på andra sidan, följer derefter Skellefteå elf till strax nedanför Naustajaure, hvarefter den öfver Aresåive, Måskenaive, Plaiskekärre, Björktjället, Veddekvare och Luspasvare går till riksröset N:o 225, Virestjakk benämndt.

Länet indelas i tvenne *hufvuddelar*, nedre landet och lappmarken. Det förra, som utgör norra delen af landskapet Vesterbotten, intager en landsträcka längs Bottniska viken samt Torneå och Muonio elfvar af omkring 34 mils längd och 7 å 8 mils bredd; återstående delen af länet utgöres af lappmark.

Öfver länets *ytvidd*, som med ledning så väl af kartläggning och triangelmätning som ock af afvittringshandlingarne beräknats, har från Norrbottens ekonomiska kartverk meddelats följande uppgift:

Fögderier, tingslag och socknar samt städer.	Land och vatten. Qv.-mil.	Summa. Qv.-mil.
Landsbygden.		
<i>Piteå tingslag.</i>		
Piteå landsförsamling.....	28,212.	43,024
Elfsby kapellförsamling.....	14,782.	
<i>Arvidsjaur tingslag.</i>		
Arvidsjaur	53,309	128,532
<i>Arjeplogs tingslag.</i>		
Arjeplog.....	128,532	
Summa Piteå fögderi	—	221,865
<i>Neder-Luleå tingslag.</i>		
Neder-Luleå	10,318	25,613
<i>Öfver-Luleå tingslag.</i>		
Öfver-Luleå	25,613	
<i>Jockmocks tingslag.</i>		
Jockmocks och Qvickjocks kapell.....	170,661	206,652
Summa Luleå fögderi	—	
<i>Räneå tingslag.</i>		
Räneå	19,017	15,832
<i>Neder-Kalix tingslag.</i>		
Neder-Kalix	15,832	
<i>Öfver-Kalix tingslag.</i>		
Öfver-Kalix	25,243	

Fögderier, tingslag och socknar samt städer.	Land och vatten. Qv.-mil.	Summa. Qv.-mil.	
<i>Gellivare tingslag.</i>			
Gellivare	147,978	208,100	
Summa Kalix fögderi	—		
<i>Neder-Torneå och Karl Gustafs tingslag.</i>			
Neder-Torneå	3,849.	7,978	
Karl Gustaf	4,129.		
<i>Öfver-Torneå tingslag.</i>			
Hietaniemi.....	8,235.	21,716	
Öfver-Torneå	13,481.		
<i>Korpilombolo tingslag.</i>			
Korpilombolo kapell	13,244	57,047	
<i>Pajala tingslag.</i>			
Pajala moderförsamling	30,469.		
Tärendö kapell	14,754.		
Muonionalusta kapell	11,824.		
<i>Juckasjärvi tingslag.</i>			
Juckasjärvi	173,752	273,737	
Enontekis			
Summa Torneå fögderi	—	913,354	
Landsbygden	—		
Städerna.			
Luleå	0,350	0,894	
Piteå, oberäknadt 0,049 qv.-mil inom Vesterbottens län....	0,333		
Haparanda	0,161		
Städerna	—		

hvilken summa, lagd till den för landsbygden, gifver hela länets areal 914,248 qv.-mil. Af denna ytvidd innehåller kustlandet ..... 240,016 " Arvidsjaur och Arjeplog, hvilka jemte Malå kapell, som hör till Vesterbottens län, bilda *Piteå lappmark* ..... 181,841 " *Luleå lappmark*, som består af Jockmock med Qvickjocks kapell och Gellivare..... 318,639 " och *Torneå lappmark*, som består af Juckasjärvi och Enontekis 173,752 "

Förestående uppgifter äro, hvad kustlandet angår, fullt exakta och torde äfven för Piteå och Luleå lappmark vara ganska tillförlitliga, hvaremot arealen af Torneå lappmark, sedan den nu der pågående uppmätningen blifvit afslutad, torde, ehuru ej väsentligt, komma att förändras.

Länet kan i afseende på *naturbeskaffenheten* indelas uti fjell-, skogs- och kustland. Fjellandet, det vill säga de trakter, som dels utgöras af kala fjell, dels ligga inom björkregionen och öfre barrskogsregionen, upptaga en ytvidd af omkring 355 kvadratmil. Skogslandet kan antagas innehålla omkring 450 och kustlandet omkring 109 kvadratmil. På bergsryggen å vattendelaren emellan Bottniska viken och Atlanten samt på de ifrån denna rygg i sydostlig riktning utspringande grenar ligga länets högsta berg. Dessa utgreningar aftaga i allmänhet i höjd, när de närma sig skogslandet och bilda i närheten af detta land långa, jemna och

vidsträckta plataer. Skogslandet är uppfyllt af dels sammanhängande bergssträckningar, hvilka i allmänhet följa samma hufvudriktning som här ofvan omnämnda utgreningar från fjellryggen, dels af en mängd enstaka berg. Här och der nå de med sina toppar öfver skogsgränsen men aftaga i regeln uti höjd närmare kustlandet, inom hvilket de derföre ock mera likna stora jordhöjder än verkliga berg.

Från fjellryggen och dess sidogrenar taga de stora elfvarne i länet sin början. De framflyta i allmänhet med ilande fart genom fjellandet, ett förhållande som ådagalägger, att landet derinom ganska hastigt aftager i höjd. Vid det de lemna detta land, utvidga de sig till stora sjöar, sammanbundna genom kortare fall och forsar. Detta närmast fjellen liggande land, som har en bredd af 5 till 10 mil, och som har en höjd öfver hafvet af 1,500—1,000 fot, har, betecknande nog, af L. L. Læstadius benämnts *sjö- och myrlandet*, icke allenast derföre att ofvan nämnda stora sjöar der ligga, utan äfven derföre att det är uppfyllt af ofantliga mossar. Från källor och sjöar i dessa mossar taga de mindre elfvarne i länet sin början. När elfvarne utrinna ur de östligaste af dessa sjöar och mossar, framgå de genom det egentliga *skogslandet* åter med ilande fart, sänkande sig på en sträcka af några mil flera hundra fot, hvarefter de afbördas sitt vatten i Bottenviken. Dessa afsatser i elfvarne, skarpa i de sydligare belägna, blifva i de nordligare mindre märkbara, och dessa sistnämnda framgå ock derföre med jennare lopp. Detta angifves ock af sjelfva landet, som efter kusten på en mer eller mindre bréd sträcka är slätt men derefter i norra delen af länet så småningom, men allt längre mot söder allt hastigare, höjer sig till 1,000 å 1,500 fot öfver hafvet, hvilken höjd det sedan bibehåller på en vidsträckt yta, till dess det åter, i norr nästan omärkligt, i söder hastigt, höjer sig till skogsgränsen och fjellregionen.

De förnämsta af de elfvar, som hafva sina källor dels invid fjellryggen, dels i förr omnämnda sjö- och myrland, äro Torneå-, Kalix-, Råneå-, Luleå-, Piteå-, Åby-, Byske- och Skellefteå- samt Laiselfvarne.

Torneå elf tager sin början från Torneträsk (1,168 fot öfver hafvet), en 6 mil lång och $\frac{1}{2}$ mil bred sjö i närheten af riksgränsen, hvilken är omgifven af höga fjell, och i hvilken en mängd större och mindre bäckar, kommande från dessa fjell, afbördas sitt vatten. Emellan Torneträsk och Juckasjärvi är floddalen trång och begränsad af höga berg; nedanför denna sjö träda bergen mer och mer i bakgrunden, floddalen vidgar sig, och sjelfva elfven, som upptager flera tillflöden, af hvilka Rautasjokk från söder och Vettangí elf från norr äro de betydligaste, för vid Junosuando (715 fot) en ganska stor vattenmassa, som der delar sig i tvenne grenar, af hvilka den ena och större under namn af Tarendö elf går till Kalix elf, den andra och mindre, — bibehållande hufvudelfvens namn och ett stycke nedanför Junosuando upptagande Lainio elf, som uppstår af tvenne från de invid riksgränsen liggande sjöarna Koive- och Kepanjaure samt Rostojaure börjande elfvar, Tavas- och Rostseno, — går i östlig riktning, till dess den, efter att vid Kengis på en längd af 1,000 fot hafva fallit 72, förenar sig med Muonio elf, i hvilken elfs hufvudriktning, norr-söder, den sedan, omgifven under de första milen af skogbeklädda berg, under sitt nedre lopp af odlade bygder, samt stundom lugn och af väldig bredd (ända intill 4,000 fot), söndergrenad och omslutande stora gräsbärande holmar, stundom sam-

manträngd och forsande, fortsätter sin väg till hafvet. Muonio elf tager, såsom på annat ställe är nämnt, sin början från Kilpisjaure under namn af Köngämä och får namnet Muonio vid Karesuando (1,467 fot). Landet emellan Muonio och Lainio elf är uppfyllt af mossar, träsk och låga berg; å landet såväl emellan Lainio och Torneå, som emellan denna sistnämnda och Kalix elf förekomma äfven ofantliga myrtrakter och en myckenhet större och mindre sjöar. Detta land ligger, jemfördt med det förstnämnda, högre öfver hafvet, och bergen äro derinom större. Inom öfre barrskogsregionen äro bergen beklädda med fotsdjup björnmossa, och granen går på bergens sidor ofta högre än tallen.

Kalix elf, hvars källfloder, Vistesajokk och Ladjojokk, börja uti och omgifva den omkring 7,000 fot höga fjelltrakt, som är belägen i närheten af riksgränsen, bilda sedan de förenade sjöarna Paittas, Lauker, Holma och Kalasjaure (1,571 fot), emotager några mil längre ned *Kaitum elf*, som börjar i närheten af riksgränsen (Ivarsten) och som genomflyter de söder om Paittas och Kalasjaure liggande fjellsjöarne Norra (1,980 fot) och Södra Kaitum, går efter detta sammanflöde en lång sträcka jemnlöpande med, och blott på 1.5 å 2 mils afstånd från Torneå elf, förenar sig vid Tarendö by med den ofvan omnämnda elfven af samma namn (549 fot), har derefter flera svåra, nästan ofarbara forsar omvexlande med sel, sänker sig vid *Jokk* 28.5 fot i ett enda fall, fortsätter derefter för det mesta i ganska stridt lopp till Bränna i Öfver-Kalix (127 fot), der den förenar sig med det tredje stora tillflödet, *Ångesån*, hvarefter den, än utvidgad till sjöar, än hopträngd och strid, fortsätter till hafvet. Källsjön till Ångesån, Vettasjärvi, ligger helt nära Kalix elf. Ångesån upptager tvenne betydliga tillflöden, *Lina elf* och *Skröf-elfven*, af hvilka den förra har sina källor i de stora myrlanden Sjaunja- och Njaltoape samt sjön Avakajo (1,552 fot) vester om Gellivare, den senare från myrtrakter söder om samma kyrkoplats. *Lina Linka*, ett 59 fots fall i Lina elf, ligger helt nära sammanflödet med Ångesån.

Landet nedanför fjellen omkring dessa floddalar omvexlar med stora myrar och bergshöjder, hvilkas toppar ofta nog nå öfver skogsgränsen. Lina elf framrinner mellan höga berg, bland hvilka här må nämnas Gellivare malmberg (2,094 fot) och Gellivare dunder (2,504 fot), och landet emellan denna elf och *Skröf-elfven* är mycket kuperadt.

Råneå elf tager sin egentliga början från Råneträsk (1,258 fot), i hvilket några mindre bäckar från omkringliggande myrtrakter infalla. Den är i sitt öfre lopp småt men rik på långa forsar med betydlig fallhöjd, och den utvidgar sig närmare kusten i sel, af hvilka *Degerselet* (71.5 fot) är det största. Landet, som omkring öfre delen af denna elf består af myrar och tallhedar, är närmare kusten kuperadt.

Luleå elf består af två grenar, Stora och Lilla Luleå elf, af hvilka den förra börjar från de stora fjellsjöarne Viri (1,952 fot) och Vasten (1,847 fot), i hvilka flere rätt betydliga fjell-elfvar, kommande dels från Sulitelma dels från de stora jökklarne Alma jalos jägna (5,700 fot), Alos jägna och Rakok jägna, dels från vestra slutningen af de berg, som ligga på vattendelaren mot Lilla Luleå elf. Från Vastensjaure går elfven först mot nordost, upphemtande derunder flere tillflöden från norska fjellryggen, till dess den infaller i de sjöar, som, sträckande sig från nordvest till sydost, hafva en längd af 13 mil och med ett gemen-

samt namn kallas *Lulevattnen*. Dessa lugnvatten äro på trenne ställen afbrutna af fall, af hvilka *Ädna muorke kortje* eller, såsom det äfven benämnes, *Stora Sjöfallet*, är det betydligaste och har en sammanlagd fallhöjd af 130 fot. Strax nedanför detta fall inmyunnar från norr *Tensa ädno*, som kommer från norska gränsen och som genomrinner många sjöar, af hvilka den öfversta, *Sitasjaure*, är den ansenligaste. Den östligaste af Lulevattnens sjöar och tillika den största af dem bär namn af *Stuor Lulejaure* eller *Stora Lulevattnet* och ligger 1,264 fot öfver hafvet. Nära östra ändan af denna sjö infaller Sjaunja elf, hvilken rinner genom Sjaunja ape och hvilken får sina tillflöden såväl från denna ofantliga myrtrakt som ock från de fjell, som ligga på norra sidan om Stora Lulevattnet. På första milen af sin väg från *Lule Luspen*, d. v. s. Lulevattnens östra ända, framgår Stora Luleå elf temligen lugnt, för att under nästa mil i fall på fall sänka sig 525 fot. De öfversta af dessa benämnas *Pörjus fallen*, det nedersta och ojemförligt största heter *Njommelesaska* eller *Harspringet* med en fallhöjd af 252 fot på en längd af omkring 8,000 fot och med det brantaste fallet i dess öfversta del, 102 fot. Djupt nedgräfd, med stränder, som resa sig högt öfver vattenytan, fortsätter Stora Luleå elf derefter sitt lopp, omvexlande med sel och forsar, till sammanflödet med Lilla Luleå elf (252 fot) strax ofvanför forsens Porsi, upptagande här och hvar tillflöden, af hvilka blott ett torde förtjena omnämnas, dels såsom varande af någon betydighet, dels derföre att i detsamma förekommer ett fall, *Muddus Kotjatak*, som är 141½ fot i en enda stup. Detta tillflöde heter Muddusjokk och har sina källor i myrlandet Stora Muddus. *Lilla Luleå elf*, som uppstår af tvenne elfvar, Kama och Tarra, hvilka hafva sina källor på östra slutningen af de höga berg, som ligga i sydost och i ost från Vire- och Vastenjaure samt från de fjellsjöar — bland andra Puoites- och Rovejaure (3,144 fot) — som ligga vid foten af, och de fjellbäckar, som nedrinna från Jägnafo (6,000 fot), Staika (5,870 fot), Tarre kaise (5,822 fot), Vallispiken (4,589 fot), Porte m. fl. och hvilka vid Qvickjock infalla i Saggat (1,020 fot). Lilla Luleå elf går derefter genom en lång rad af sjöar, förenade med korta forsar, af hvilka sjöar Skalkajaure är den största och Vajkijaure (869 fot) den östligaste, mottagande derunder från norr *Bluck-* och *Nautaselfvarne* samt från söder *Perl-* och *Appoeljarne*, af hvilka Perlelfven, som börjar i närheten af Staika samt genomrinner Peuraure (1,492 fot) och Karats (1,396 fot), är den vattenrikaste. Från sitt utlopp ur Vajkijaure och till Smedsselet, ett afstånd af 0,6 mil, sänker sig elfven 153 fot, bildande dervid fallen Akkats och Kaitum, hvarefter äfven den djupt nedgräfd för det mesta i ilande fart fortsätter till mötet med Stora Luleå elf (252 fot).

Genom Porsiforsen, som omedelbart efter föreningen vidtager, faller *Luleå elf* nära 100 fot på en sträcka af 4,000 fot. Nedanför denna fors är elfven på de 13 mil, som återstå till hafvet, endast på tvenne ställen, vid Edefors och Hedensforsar, afbruten i sitt lugna lopp. Den trafikeras på de långa lugnvattnen af flere ångbåtar. Stränderna blifva bördigare och bördigare allt närmare kusten, och elfven utbreder sig i sin nedersta del i stora fjärdar.

Fjellregionen omkring Luleå elfs båda grenar är storartad. De öfre sjöarna omgifvas af skyhöga fjell; snöklädda bergstoppar och stora isfält synas i vester. På ett afstånd af 1½ mil i vester från Stora Sjöfallet reser sig *Sarjek tjätko*, hvars högsta

topp uppnår en höjd af 7,175 fot. De djupa dalgångarne i fjellen framte under juli och en del af augusti månader en yppig vegetation. Stränderna af de stora sjöarna äro deremot i allmänhet och om man undantager dem, som ligga längst i vester, steniga och till följd deraf ofruktbara. Den högslätt, som vidtager nedanför de här långt mot öster sig sträckande fjellen, är uppfylld icke allenast af myrar, utan äfven af stora skogbeklädda hedland och berg, å hvilka tallskogen förnämligast är förherrsande, samt af en mängd smärre elfvar och åar, af hvilka den förr omnämnda Mudduselfven störta sig ned från denna högslätt, vid 1,308 fots höjd öfver hafvet, ginaste vägen till Stora Luleå elf, fallande dervid på 0,7 mil icke mindre än 820 fot, deraf nästan lodrätt 141½ fot i det likaledes förr omnämnda *Muddus Katjatak*. Odlinglägenheter förekomma sparsamt inom denna trakt, dock detta mindre närmare kustlandet, hvilket till sin naturbeskaffenhet är att anse mera som ett slättland med rik tillgång på odlingslägenheter.

Piteå elf. Emellan Sulitelma, hvars inom Sverige liggande högsta spets är 6,315 fot, och Norra Saulo ligger Pjeskejaure (1,948 fot), hvilken i elfvarne Lairo och Lairi, som komma från Sulitelmas glacierer, och Varvek, som börjar vid Hadetjaure (3,219 fot), har sina förnämsta tillflöden, och från hvilken Piteå elf utrinne. Denna elf förenar sig nedanför Pjeskejaure med *Mavaselfven*, som kommer från Mavasjaure (1,822 fot), hvilken ligger mellan Saulo och Akaris fjell nära riksgränsen, hvarefter elfven på en sträcka af 10 mil går genom flere sjöar, af hvilka Tjäggelvas (1,525 fot) är den största. Strax nedanför denna sjö infaller det vattendrag, som kommer ifrån Labbas- och Rappenjaure; längre ned infaller *Arvasädno* från norr, och elfven sänker sig omedelbart nedanför det östligaste lugnvattnet i detta sjösystem (136 fot) i *Trollforsen*, upptager ett stycke längre ned från söder Abmoelfven, som kommer från Abror- och Malmesjaure, fortsätter derefter vexlande med forsar och sel, till dess den inkommer i kustlandet, hvarinom den sänker sig i *Storjorsen* (160 fot) och ytterligare i flere mindre forsar samt *Fällforsen* (18 fot) uti en stup, hvarefter elfven framgår än forsande än lugn, till dess den 2 mil från utloppet utvidgar sig i fjärdar, samt afsmalnar åter vid Pitsund strax före utloppet i hafvet.

Af alla de elfvar i Norrbotten, som hafva sina källor å norska fjellryggen, är Piteå elf den som har minsta flodområdet. De fjell, som ligga omkring dess källor, äro mycket höga och sjelfva fjellandet omkring floddalen är ytterst stenigt. Skogslandet upptages förnämligast af berg och mindre sjöar. Myrar förekomma deremot der sparsamt, odlingslägenheterna äro få och landet lämpar sig bäst för skogsbruk och renbete. Inom kustlandet är landets fruktbarhet större, synnerligast omkring de stora fjärdarne.

Åby elf tager sin början från Auktsjaure (1,299 fot) uti Arvidsjaure, rinner genom flere sjöar, af hvilka Östra Kikkijaure (1,161 fot) är den största, ingår nedanför denna sjö i Piteå socken, der smärre sel och forsar i stor mängd vexla, till dess den några mil från sitt utlopp i hafvet ingår (560 fot) i Byske socken af Vesterbottens län.

Byske elf. Denna elf upprinner å en högslätt i Arjepluog från Kuattajaure (1,676 fot), hvilken ligger vid foten af Sterbortstjellen, går genom Allejaure (1,608 fot) och Långträsk (1,354 fot) samt derefter till Arvidsjaure (1,220 fot), der Kikkijaure och Svördelfven infalla, hvarefter den, upptagande flere

mindre vattendrag, fortsätter utan att bilda någon större lugnvattenyta till Vesterbottens länsgräns, hvilken elfven anträffar vid 990 fots höjd öfver hafvet, från hvilket den då är 10 mil aflägsen.

Landet omkring Åby och Byske floddalar är ett högland, som sträcker sig närmare intill kusten än något annat, eller 1½ mil från inre Piteåfjärden. Det består mest af stora sammanhängande bergåsar, af befolkningen lidor benämnda, mellan hvilka bäckar, ängar och myrar ligga. Ehuru denna högslätt i allmänhet har en höjd af 1,500 fot öfver hafvet, är den beklädd af stor och växtlig skog, hvarjemte tillgången på odlingslägenheter derå är någorlunda god.

Skellefteå elf. Vattnet till denna elf samlas från ett vidsträckt område i fjellregionen omkring riksgränsen, från Mavasjaure ända till närheten af Nasa, samt från de stora och höga fjellen Kuoster (5,541 fot) och Tjådtjakk m. fl., som ligga längre i öster. Egentliga källan är *Iksjaure* (2,512 fot) vid riksgränsen, från hvilken elfven under namn af *Sildut* uttrinner. En med denna jemförlig elf, *Ronikjokk*, börjar i närheten af Nasa, och begge utmynna i Sädvajaure (1,562 fot), från hvilken sjö elfven, efter att hafva emottagit ett större tillflöde från Tjådtjakk (*Krakajokk*), infaller i Hornafvan (1,429 fot). I Hornafvan, som näst Torneträsk är länets största sjö, infaller *Rebniselfven* från norr, hvilken elf hemtar sitt vatten från de stora för omnämnda fjellmassorna Tjådtjakk och Kuoster, och hvilken rinner genom de rätt betydliga fjellsjöarne Bartut (2,079 fot) och Rebnis (1,690 fot), äfven som en mängd mindre vattendrag, hvilket senare äfven eger rum i Uddjaur (1,411 fot), Doljaure och Storafvan (1,409 fot), hvilka tillsammans med Hornafvan bilda Skellefteå elfs sjösystem. Nedanför Storafvan rinner elfven först genom Naustajaure och utgör sedan gräns mellan Arvidsjaurs socken i Norrbottens och Malå kapell i Vesterbottens län, till dess den ingår i Norsjö socken (828 fot) och sistnämnda läns kustland.

Landet omkring Skellefteå elf inom Norrbotten faller till stor del inom fjellregionen, i det fjelltrakter förekomma, visserligen med mellanrum af skogbärande dalar, ända till nära 4 mil från gränsen mot Norsjö. Omkring källorna nå fjellen en höjd af öfver 4,000 fot, men en del bland dem äro högre, såsom Streitestjakk vid riksgränsen med en höjd af 5,423 och Ferras längre i öster med en höjd af 5,333 fot öfver hafvet. Landet är i öfrigt ofruktbart. Stränderna omkring de stora sjöarne äro steniga, och holmarne i dem, på hvilka odlingarna gemenligen ligga, äro föga mullrika samt således ock i allmänhet mindre lämpliga till användning för uppodling af åker och äng.

Laiselfven upprinner i närheten af Nasa (4,074 fot) från en liten sjö å sjelfva riksgränsen, *Seangtjärn* (2,889 fot), och har sitt lopp i en dal, som i synnerhet på södra sidan är begränsad af höga och branta berg, af hvilka Svaipa når en höjd af 4,909 fot. Äfven denna elf har sitt sjösystem: Storlaisan är den östligaste och största sjön i detsamma. Då elfven lemna Norrbottens län, har den en höjd öfver hafvet af 1,289 fot. En och en half mil nedanför denna punkt, vid Sorsele (1,094 fot), uttömmar den sitt vatten i Vindeln.

Arbetena vid länets *ekonomiska kartverk* hafva under femårsperioden oafbrutet fortgått. Af länet var vid periodens slut kartlagdt hela kustlandet, 240,016 kvadratmil, samt af lappmarken

563,624 kvadratmil eller tillsammans 803,640 kvadratmil, hvadan, då förutom kustlandet 422,884 kvadratmil af lappmarkerna voro vid periodens början kartlagda, under densamma uppmätts och kartlagts en areal af 140,740 kvadratmil. Af hela länet återstå okartlagde 110,608 kvadratmil. Detta för kännedom om länet vigtiga arbete torde sålunda under den femårsperiod, som med innevarande år ingätt, hinna bringas till slut, äfven om man tager i betraktande, att arbetena försvåras och varda kostammare, ju närmare de komma mot länets nordligaste och aflägsnaste delar.

Graverade och tryckta äro kartor med beskrifningar öfver Piteå, Neder-Luleå, Öfver-Luleå, Råneå, Neder-Kalix, Öfver-Kalix, Neder-Torneå och Karl Gustafs, Öfver-Torneå och Korpi-lombolo tingslag, d. v. s. hela kustlandet, med undantag af kartan öfver Pajala tingslag, hvilken numera äfven, sedan afvittringen derstädes blifvit fullbordad, torde i en snar framtid kunna kompletteras och till trycket befordras.

Under femårsperioden hafva *gränserna* blifvit uppgångna och rörlagda mellan Öfver-Torneå och Hietaniemi samt mellan Piteå landsförsamling och Elfsby kapellförsamling, hvarefter Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande, hvad kronans rätt angår, derå meddelat fastställelse, för de förstnämnda socknarne den 21 augusti och för de sist omnämnda församlingarne den 15 november 1877, hvarjemte, på grund af nådiga föreskrifter, Pajala socken blifvit, genom afvittringsutslag af den 30 april 1878 och 31 december 1879, fördelad i 3 särskilda församlingar, nemligen moderförsamlingen Pajala samt kapellförsamlingarne Muonionalusta och Tärenö, mellan hvilka rågångarna ock blifvit uppgångna och i vederbörlig ordning rörlagda.

Den uti förra femårsberättelsen omnämnda *oregelbundenheten* i länets indelning, den nemligen, att Arvidsjaur och Arjeplog i juridiskt hänseende hörde under Vesterbottens norra domsaga, har, genom den från och med år 1878 fullständigt genomförda fördelningen af länet uti fyra domsagor, Piteå, Luleå, Kalix och Torneå, upphört, i det ofvannämnda tvenne lappmarkstingslag då förlades under Piteå domsaga.

Länets indelning inhemtas af tabell Litt. A.

Länet har tillföre blott haft en länsveterinär, men, sedan 1875 års riksdag bifallit Eders Kungl. Maj:ts nådiga proposition om ordnande af veterinärväsendet i länen och om anvisande af derfor erforderliga anslag, så har genom nådligt bref den 16 juni 1875 bland annat bestämts, att ytterligare en länsveterinär skulle från och med år 1876 anställas i länet. Derjemte har länets landsting 1875 lemnat anslag till löner åt tvenne distriktsveterinärer, med 1,500 kronor till dem hvar, hvilkas innehafvare enligt Eders Kungl. Maj:ts nådiga medgifvande få tillgodoräkna sig tjensteår i likhet med länsveterinär. Till följd häraf har länet kunnat fördelas i fyra *veterinärläkaredistrikt*, med hoptatser för länsveterinärerna i Luleå gamla stad och Haparanda, samt för distriktsveterinärerna i Öjebyn (Piteå gamla stad) och Neder-Kalix. Af de 2 sistnämnda distrikten har det uti Neder-Kalix under större delen af femårsperioden stått obesatt i brist på sökande.

Sedan det hinder, som i förra femårsberättelsen omförmäles, upphört, derigenom att Öfver-Kalix socknemän anskaffat bostad för provinsialläkaren, och denna bostad blifvit vederbörligen afsynad och godkänd, har en ny indelning af *provinsialläkaredistrikt*ten, i hvad den rörer Neder-Kalix, Haparanda, Pajala, Råneå och Öfver-Kalix distrikt, blifvit af Eders Kungl. Maj:ten den 2

februari 1877 faststald. Provinsiälläkaretjensten i Öfver-Kalix har, ehuru flere gånger kungjord ledig, icke lockat någon sökande, hvadan densamma under periodens senare del uppehållits af tillförordnad, ej legitimerad läkare.

Hietaniemi har under perioden blifvit afskildt från Öfver-Torneå pastorat och bildar från och med den 1 maj 1878 eget gäll.

Såsom tillägg till tabell Litt. A må i öfrigt här anföras, att Kungl. Norrbottens fältjägarrekår är roterad i länet och att denna kår hör till 5:te militärdistriktet; att länet i afseende på bergsväsendet hör till Norra bergmästaredistriktet, i afseende på skogsväsendet utgör ett skogsinspektörsdistrikt, fördeladt i 14 revir och 56 bevaktningstrakter; samt att det i afseende på allmänna arbeten hör till Norra väg- och vattenbyggnadsdistriktet.

2. Invånare.

Uti bifogade **tabell N:o 1** är länets *folkmängd* uppförd dels efter presterskapets uppgifter till Kungl. Statistiska Centralbyrån den 31 december hvarje år, dels efter mantalslängderna. Den olikhet, som förekommer uti dessa båda uppgifter, föranledes dels derigenom, att personer uttaga flyttningbetyg från en ort utan att innan årets slut anmäla sig å den ort dit de inflytta, hvadan de helt och hållet försvinna ur mantals längderna, dels derigenom,

att personer från lappmarkerna, utan att uttaga utflyttningbetyg, under en lång följd af år vistas inom andra kommuner, till och med såsom här ofta är förhållandet inom annat rike (Norge, Finland), samt till följd deraf uteslutas ur presterskapets uppgifter.

Enligt presterskapets uppgifter utgjorde folkmängden i länet den 31 december 1880 90,761, deraf i städerna 6,496, å landsbygden utom lappmarkerna 70,708 och i de sistnämnda 13,557.

Tab. Litt. A.

Länets indelning.

Socken, sacellani eller kapellag.	Pastorat.	Kontrakt.	Tingslag.	Domsaga.	Länsmansdistrikt.	Fögderi.	Provinsialläkaredistrikt.	Lasarett-distrikt.	Veterinär-läkaredistrikt.	Kompani och antal fältjägarerotar.	Lappmark.		
Nedre landet.													
Piteå stad	Piteå landsförsamling.	Vesterbot-tens 2:dra	Egen juris-	Piteå	Piteå södra	Piteå	Piteå	Piteå	Piteå	Piteå	Piteå		
Piteå landsförsamling... Elfsby kapell			Piteå									Piteå	Piteå norra
Luleå stad			Egen juris-									—	—
Neder-Luleå	Neder-Luleå	Vesterbot-tens 3:dje	Neder-Luleå	Luleå	Neder-Luleå	Luleå	Öfver-Luleå	Luleå	Luleå	Luleå	Luleå		
Öfver-Luleå			Öfver-Luleå		Öfver-Luleå							Öfver-Luleå	
Råneå			Råneå		Råneå							Råneå	
Neder-Kalix	Neder-Kalix	Vesterbot-tens 3:dje	Neder-Kalix	Kalix	Neder-Kalix	Kalix	Neder-Kalix	Kalix	Kalix	Kalix	Kalix		
Öfver-Kalix			Öfver-Kalix		Öfver-Kalix							Öfver-Kalix	
Haparanda stad			Neder-Torneå		Neder-Torneå och Karl Gustaf							Stadsfiskal	Neder-Torneå och Karl Gustaf
Neder-Torneå	Karl Gustaf	Vesterbot-tens 4:de	Öfver-Torneå	Torneå	Öfver-Torneå	Torneå	Öfver-Kalix	Haparanda	Haparanda	Haparanda	Vakanta		
Karl Gustaf	Karl Gustaf		Öfver-Torneå		Öfver-Torneå								
Hietaniemi	Hietaniemi		Öfver-Torneå		Öfver-Torneå								
Öfver-Torneå	Pajala	Vesterbot-tens 4:de	Korpilombolo	Korpilombolo	Korpilombolo	Pajala	Pajala	Pajala	Pajala	Pajala	Vakanta		
Korpilombolo			Korpilombolo		Korpilombolo							Korpilombolo	
Pajala			Pajala		Pajala							Pajala	
Tärendö kapell	Pajala	Vesterbot-tens 4:de	Pajala	Pajala	Pajala	Pajala	Pajala	Pajala	Pajala	Pajala	Vakanta		
Muonionalusta kapell			Pajala		Pajala							Pajala	
Lappmarken.													
Arvidsjaur	Arvidsjaur	Vesterbot-tens 2:dra	Arvidsjaur	Piteå	Arvidsjaur	Piteå	Piteå	Piteå	Piteå	Piteå	Piteå		
Arjepfluog	Arjepfluog		Arjepfluog		Arjepfluog								
Jockmock	Jockmock		Jockmock		Jockmock								
Qvickjocks kapell	Gellivare	Vesterbot-tens 3:dje	Jockmock	Luleå	Jockmock	Luleå	Öfver-Luleå	Luleå	Luleå	Luleå	Lappmarken är icke roterad		
Gellivare			Gellivare		Gellivare							Gellivare	
Juckasjärvi			Juckasjärvi		Juckasjärvi							Juckasjärvi	
Enontekis	Enontekis	Vesterbot-tens 4:de	Juckasjärvi	Torneå	Juckasjärvi	Torneå	Pajala	Haparanda	Haparanda	Haparanda	Torneå		
Enontekis	Enontekis		Enontekis		Enontekis								

Vore denna befolkning jemt fördelad öfver länet, så komme 99·27 personer på hvarje kvadratmil; fördelas den på länet med undantag af fjellregionen, så skulle 162·29 komma på samma area. I lappmarkerna komma 20·11 och i kustlandet 321·66 personer på hvarje kvadratmil. Befolkningstätheten är störst i Neder-Luleå med 976·5 personer på kvadratmilen och minst i Arjeppluog med 10·52 personer på kvadratmilen.

Den 31 december 1875 utgjorde folkmängden i länet 83,356 personer, deraf i städerna 5,493, å landsbygden utom lappmarkerna 65,384 och i lappmarkerna 12,479 personer. Länets invånareantal har således under perioden ökat med 7,405 personer, 8·88 procent, hvaraf i städerna 1,003, i lappmarkerna 1,078 och å den öfriga landsbygden 5,324 personer eller respektive 18·26, 8·64 och 8·14 procent. Under föregående period ökades folkmängden med 9·60 procent, perioden 1866—1870 med 3·17 procent, perioden 1861—1865 med 7·7 och 1856—1860 med 7·1 procent.

Den årliga *folkökningen* åskådliggöres fullständigare genom följande tabellariska redogörelse:

År	I städerna.	På landet.		Summa.
		i kustlandet.	i lappmarkerna.	
År 1876	229	1,301	199	1,729
» 1877	258	1,115	197	1,570
» 1878	206	581	289	1,026
» 1879	200	1,211	177	1,588
» 1880	110	1,116	266	1,492
Summa	1,003	5,324	1,078	7,405

eller i medeltal för år 1,481 personer.

Folkmängdstillväxten skulle emellertid hafva varit större, såvida icke emigrationen under perioden, synnerligast under de 3 sista åren, rätt anmärkningsvärdt tilltagit. Af nedanstående tabell, som redogör för antalet under hvart och ett af periodens år till utrikes ort från länet utflyttade och från utrikes ort till länet inflyttade, befinnes nemligen att antalet *emigranter* öfverskjuter antalet *immigranter* med icke mindre än 843 personer.

År	Emigranter.		Immigranter.		Öfverskjutande antal emigranter.	
	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.
År 1876	60	77	35	25	25	52
» 1877	68	76	29	20	39	56
» 1878	112	94	11	15	101	79
» 1879	119	73	14	14	105	59
» 1880	238	151	24	38	214	113
Summa	597	471	113	112	484	359
	1,068		225		843	

Till Nordamerika har det öfvervägande flertalet emigranter begifvit sig, nemligen 432 af man- och 259 af qvinkön eller tillsammans 691 personer. Dernäst i ordningen komma utflyttningarna till Norge. Hvad först emigrationen till Nordamerika an-

går, har den under perioden varit i stigande, ett förhållande som synes hafva benägenhet att fortvara. Unga och fullt arbetsföra hafva i allmänhet de personer varit, som dit emigrerat. Många bland dem hafva varit besutna och burgna samt hafva här haft det jemförelsevis förmånligt och bra; detta oaktadt hafva de lemnat den från fäderna nedärfda torfvan, för att i det främmande landet gå en oviss framtid emot, hvilken framtid dock för dem hägrat i den mest förföriska dagen. Hvad deremot emigrationen till Norge vidkommer, så eger den förnämligast rum från lappmarkerna. De rika fiskerierna i hafvet utanför Nordlands, Tromsö och Finmarkens amt locka dem af lappmarkernas yngre manliga befolkning, som sakna medel till utkomst inom födelsebygden, att söka detta i broderlandet, antingen medelst deltagande i Loföts- och Finmarksfisket eller genom att taga tjänst hos jordbrukare derstädes. Ut i Norge erhålla ock kvinnor från lappmarkerna såsom tjänstehjon mycket förmånligare vilkor än de, som kunna beredas dem i hemorten. Många af de till Norge utflyttande vända, efter att hafva derstädes vistats under några år, åter till hembygden.

Orsaken till att emigrationen från länet är i tilltagande torde icke vara den, att landet är öfverbefolkadt. Tvärt om finnas inom länet, synnerligast i dess kustsocknar, rikliga tillfällen för jordbrukare till odling af jord, hvarjemte skogsrörelsens tillbörliga bedrivande kräver rätt betydlig arbetskraft, som oftast icke helt och hållet kan erhållas från länet, och som därför till ej så obetydlig del måste anskaffas utifrån, förnämligast från Finland. En mängd finskt arbetsfolk uppehåller sig därför år efter annat vid sågverken och lastplatserna, der de bo och hafva sin utkomst utan att dock till riket inflytta. Detta förhållande häntyder således derpå, hvilket ock torde vara med verkligheten öfverensstämmande, att här är brist på folk i stället för öfverbefolkning. Snarare torde man därför böra söka orsaken till emigrationen, d. v. s. den till Nordamerika, *dels* deruti, att bedrifvandet af jordbruk derstädes, enligt de utflyttandes åsigt åtminstone, icke är underkastadt de vexlingar som här, der det litet emellan lemnar ringa och ingen lön, till följd af den med länets nordliga läge oskiljaktiga frostens förstörande verkningar, *dels* deruti att i Amerika möjligheterna till erhållande af ekonomiskt oberoende äro i de flesta förvärfsgrenar för den intelligente och sträfsamme arbetaren rätt betydligt öfvervägande dem, som i födelsebygden förefinnas, *dels* ändtligen deruti, att påräknade tillfällen till riklig arbetsförtjänst vid ifrågasatt jernvägsbyggnad inom länet genom detta företags uppskjutande till en oviss framtid icke blifvit förverkligade. Härtill torde böra fogas den upplysningen, att emigration till Nordamerika först under den allra senaste tiden börjat från de socknar, der befolkningen är finsk, samt att man utan fara att begå misstag torde böra söka orsaken till denna företeelse deruti, att de dertill lockats af sina stamförvärdter på andra sidan riksgränsen, bland hvilka emigrationen blifvit jemförelsevis stor, som det påstås, till följd af den nya värnepligtslagens införande.

Såsom det är Eders Kungl. Maj:ts väl kunnigt, är befolkningen i länet delad uti trenne olika *nationaliteter*, svensk, finsk och lapsk. För antalet till de tvänne sistnämnda hörande redogör tabell Litt. B. Om denna tabell jemföres med den, som är meddelad uti förra femårsberättelsen, faller den stora tillökningen af finnarnes och den ej obetydliga minskningen af lapparnes antal i Gellivare genäst i ögonen. Denna har emellertid upp-

kommit genom ett tillvägagående vid mantalsskrifningsförrättningarne under perioden, som icke torde vara fullt enligt med de föreskrifter, som för dessa förrättningar gälla. Det föreskrives nemligen, att befolkningen skall i afseende på *härkomst* redovisas såsom svensk, finsk eller lapsk. Nu är verkliga förhållandet i Gellivare, att vid mantalsskrifningarne afseende fästs icke egentligen på *härkomsten* utan fast hellre på *språket*. Härigenom har icke allenast den lapska nationaliteten fått rätt betydligt skatta åt den finska, utan äfven, om ock i mindre afsevärd mån, åt den svenska. Verkliga förhållandet i afseende på den i Gellivare befintliga befolkningens härkomst är, att den i en del byar närmast kustlandet och å Gellivare kyrkoplats samt några andra ställen inom socknen är af svensk härkomst; att flertalet af den bofasta befolkningen i Råneå elfdal i äldre tider utgjorts af skogslappar, hvilka till en del ännu, ehuru bofaste, idka renskötsel tillika med jordbruk och således äro af lapsk härkomst; att de, som numera bygga och bo vester, öster och norrut ifrån Gellivare kyrkoplats, likaledes under de senare decennierna öfvergått från nomader till bofaste, hvadan äfven deras extraktion är lapsk; att den befolkning deremot, som bor efter Ångeså och Lina elfdalar nedanför Gellivare kyrkoplats, i allmänhet är af finsk härkomst. Ifrån att för ett eller annat tiotal af år sedan inbyggarna i Råneådalen inom Gellivare allmänt talade lapska och icke kunde fullt meddela sig på något annat språk, har finska språket der numera vunnit mark, så att, om det ock ännu ej är talspråk i hemmen, den tid dock ej torde vara aflägsen, då detta fullt skall varda förhållandet. Så äfven i kanske ännu högre grad är förhållandet med de lappar, som blifvit bofaste på de andra här ofvan angifna trakterna inom församlingen. Och får denna finska språkets utbredning oemotverkad fortgå som hittills, torde den tid icke vara aflägsen, då detsamma kommer att varda talspråket inom församlingen; ty då bland de bofaste både svenskan och lapskan maka åt sig för finskan, så torde det icke komma att dröja länge, innan äfven nomaderna först och främst lära sig tala finska och sedan så småningom, i likhet med hvad som sker i Enontekis och Juckasjärvi, utbyta lapskan mot detta språk äfven i hemmen. Tabellen Litt. B. upptager för Gellivare såsom lappar egentligen nomaderna. Inom Jockmock och församlingarne i Piteå

lappmark redovisas deremot bland lapparne äfven sådana, som äro bofaste. Dock har här större sammanblandningar emellan de svenska och de lapska elementen egt rum, hvarvid lapparne såsom af den svagare nationaliteten fått gifva med sig för svenskarne, ehuru ej detta skett i så påfallande grad som i Gellivare. Med hvad nu blifvit anfördt har Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande velat antyda, att den lapska nationaliteten icke, såsom af tabellen synes framgå, förminskats under femårsperioden, utan att den tvärtom i någon mån tillväxt, samt att, då de siffror, som i tabellen föreligga, icke för Gellivare tillkommit efter samma grund, som de i samma tabeller i föregående berättelse meddelade, man icke kan jemföra dessa tabeller med den nu föreliggande, emedan de slutledningar, som deraf skulle kunna dragas, icke varda fullt rigtiga.

I afseende på *språkförhållandena* får Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande i öfrigt hänvisa till hvad som derom i senaste femårsberättelsen blifvit anfördt. Här må blott påpekas, att man bland Torneå fögderis kustlandsbefolkning här och hvar allt mer och mer påträffar personer, som förstå svenska och kunna begripligt uttrycka sig på detta språk; att i vissa af de byar, som ligga invid gränsen mot de svenska socknarne, inflytningar från dessa egt rum till den omfattning, att svenska derinom af flertalet talas; att begäret hos den finska kustlandsbefolkningen att inhemta kännedom om svenska språket under perioden märkbart tilltagit; att den bofasta befolkningens uti Jockmock kännedom om svenska språket under perioden högst väsentligt utvecklats, till följd af den lifliga affärsverksamhet, som derstädes under perioden egt rum och genom hvilken denna befolkning kommit mer än tillföre i beröring med kustlandets invånare, hvarigenom och lapskan, ifrån att hafva varit det språk, som i flertalet hem har utgjort hvardagsspråket, mer och mer uttränges derifrån; att kunskapen i svenska språket vunnit utbredning bland nomaderna i såväl Jockmock som Arjeppluog samt att detta deremot, enligt hvad här ofvan vid redogörelsen för de särskilda nationaliteterna i länet blifvit yttradt, icke är förhållandet inom de öfriga lappmarkerna. Den i förra berättelsen under vissa förutsättningar uttalade satsen, att finskan skulle komma att varda hela befolkningens i Gellivare språk, synes under perioden sakta men säkert hafva gått förverkli-

Tab. Litt. B.

Antal finnar och lappar i Norrbottens län.

	Svenskar.					Finnar.					Lappar.				
	1876.	1877.	1878.	1879.	1880.	1876.	1877.	1878.	1879.	1880.	1876.	1877.	1878.	1879.	1880.
Arvidsjaur	2,371	2,390	2,460	2,543	2,616	—	—	—	—	—	515	544	546	540	545
Arjeppluog	806	872	900	968	977	—	—	—	—	—	478	439	422	404	375
Jockmock och Qvickjock	1,719	1,770	1,828	1,858	1,949	—	—	—	—	—	550	558	563	567	572
Gellivare	568	592	610	622	628	1,852	1,876	1,894	1,926	1,934	639	663	679	686	690
Juckasjärvi	—	—	—	—	—	1,256	1,283	1,296	1,412	1,412	521	519	510	544	558
Enontekis	—	—	—	—	—	396	394	390	387	377	988	973	967	931	947
Summa	5,464	5,624	5,798	5,991	6,170	3,504	3,553	3,580	3,725	3,723	3,691	3,696	3,677	3,672	3,687
Tillkommer: Finnar inom nedre landet: Torneå fögderis befolkning						14,032	14,197	14,295	14,614	14,882	Ann. I denna summa ingå äfven de inom dessa socknar boende svenskarne, af hvilka flertalet dock talar finska.				
Summa						17,536	17,750	17,875	18,339	18,605					

gandet emot. Den enda möjligheten, att motarbeta detta sistnämnda öfverflyglingsbegär hos finskan, torde vara att taga vara på och utveckla det ännu rätt betydliga svenska elementet uti socknen genom inrättandet af skolor, der svenska skall läras och läsas, på det att den svenska befolkningen derstädes må erhålla undervisning på sitt modersmål, samt att tillse att ej de inom socknen, som i främsta rummet skola hålla vård om det uppväxande släktets undervisning, genom reaktionära åtgärder motverka i stället för att befrämja den. Till dessa antydningar vill Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande vid redogörelsen för folkskoleväsendets nuvarande ståndpunkt i länet foga meddelande om de åtgärder, som äro vidtagne eller föreslagna att vidtagas för detsammans utveckling i de finska socknarne och i Gellivare.

Utaf invånarne på landsbygden äro omkring 70 procent fästade vid jorden. Af de öfrige är det öfvervägande antalet bakstugusittare eller, såsom de här kallas, *inhysingar*. Dessa användas i allmänhet uti trävarurörelsens tjänst. Uti flere föregående femårsberättelser är missförhållandet påpekat mellan antalet jordbrukare och antalet inhysingar. Emellertid kan man på sätt och vis säga, att detta missförhållande under perioden väsentligen förbättrats. Detta har skett derigenom, att jordegarna börjat i större omfattning afsöndra jord från sina hemman till inhysingarne, hvarigenom dessa, så att säga, äfven blifvit fästade vid jorden. Uti en del byar af kustlandet har på sådant sätt och till någon del genom inrättande af torp hvarje lös familj erhållit jord antingen på viss tid eller evärdligt. Dessa kunna derigenom sägas hafva fått ett riktigt hem. Af jordens afkastning erhålla de alltid något bidrag till uppehållet, hvilket dock i de flesta fall till största delen måste anskaffas genom arbete i trävarurörelsens eller annan närings tjänst. Den fara för jordbruksnäringen, som ligger uti ofvannämnda missförhållande, och som framkallas derigenom, att trävarurörelsen tidtals arbetar under dåliga konjunkturer, hvaraf stagnation i affärsverksamheten härledes, priset på arbetskraft faller, samt utgifterna för fattigvården växa och trycka hårdt den jordbrukande klassen, har således under perioden något minskats. De vexlingar i *det allmänna välståndet*, som träkonjunkturerna förorsaka, varda mindre känbara och vidtgående, i samma mån som allt flera och flera armar kunna vända sig till annat arbete och lita till andra källor för att derifrån hemta medel till uppehållet. Att jordbruket är på väg att i främsta rummet varda en sådan källa, är så väl i socialt som i ekonomiskt hänseende en glädjande företeelse, ty jordtorfvan, huru liten den än må vara, när den besittes med eganderätt och den egna kojan på den är uppförd, gör hemmet kärt; hemmet ter sig för en kroppsarbetare i ett annat ljus, när han efter sitt verksarbete i skog och mark vid flottning eller å sågverk får vända åter till ett sådant hem som detta, der arbetet med skötandet af den lilla jordlägenheten derinvid dessutom ofta nog för honom varder till vederqvickelse och ett nöje, än det ter sig för honom, om han skall söka detta i en arbetarebostad, der ett tillfälligt sådant blifvit åt honom och hans familj beredt. Upplätelser af jord ega dock egentligen rum i länets södra del. Uti Neder- och Öfver-Kalix äro de få, i Torneådalen sällsporda. Tillgången på odlingsbar men ödeliggande jord är dock i dessa trakter, åtminstone i kustsocknarne, mycket större än i de sydligare delarne af länet.

Här torde äfven, såsom inverkan på välståndet och befolkningens tillfälle till utkomst, vara stället att omnämna en annan olikhet emellan jordbruksnäringens bedrifvande i den svenska och i den finska delen af länet. I den förra pågår styckning af jordegendom medelst hemmansklyfning. I en eller flera delar klufna hemman varda, i händelse tillgång på lägenheter för uppodling ej saknas, efter ett eller annat decennium i godhet jemförbara med stamhemmanet före delningen och de varda då i sin ordning delade. På ett alldeles motsatt sätt går det i allmänhet till i de finska socknarne. Klyfning af hemman förekommer sällan. Såsom bevis härför må omnämnas, att länsstyrelsen under perioden blott utfärdat 2:ne förordnanden för verkställande af hemmansklyfningar i den ifrågakvarande delen af länet. Sammanslagning af flera hemman under ett bruk är deremot der icke alls ovanligt. Denna benägenhet att hålla ihop och sammanslå hemman samt skapa stora jordegendomar har åtminstone i den bygd, hvarom nu är fråga, icke en god inverkan på det allmänna välståndet. Rikedom vid sidan af stor fattigdom har derigenom framkallats och skall än ytterligare skapas. Ståndsskilnad uppstår mellan de besutne och bakstugusittarne. Dessa sistnämnde stå såväl i sedligt som i ekonomiskt hänseende lågt, och ur deras led rekryteras redan nu till någon del de förbrytareband, som göra osäkerheten till lif och egendom jemförelsevis stor i trakterna på begge sidor om riksgränsen mot Finland.

Såsom varande en exponent för det ekonomiska tillståndet uti länet under femårsperioden meddelas följande uppgift öfver afdömda *lagsökningsmål* och de belopp som blifvit utdömda:

	Afdömda mål.	Utdömdt belopp. Kronor.
År 1876	645	55,782
» 1877	549	88,163
» 1878	947	459,127
» 1879	1,043	367,200
» 1880	1,059	215,265
Summa	4,243	1,185,537
eller i medeltal	847	237,107

I dessa summor ingå hos öfverexekutor i Luleå under året 1880 afdömda 22 mål och ett utdömdt belopp af 3,885 kronor.

Jemföres denna uppgift med den, som meddelats för perioden 1871—1875, visar det sig, att utsökningsmålen, som då i medeltal uppgingo till 540 och till ett utdömdt belopp af 99,803 kronor, högst väsentligt ökats under den period, som denna berättelse omfattar. Orsakerna härtill äro, *dels* att, efter den mycket fördelaktiga träkonjunkturen under åren 1873 och 1874, en reaktion inträdde, som nådde sitt maximum under åren 1878 och 1879, *dels* att 1877 års skörd var mycket svag, *dels* att ett sågverksbolag, som dref ganska stora affärer efter en af länets floddalar, under perioden inställt sina betalningar, hvarofver många af de fordringar, som detta bolag hade i orten, måst exekutivt uttagas af konkursförvaltningen. Norrbottens allmoge har dessutom från gångna tider varit invand uti ett borgens- och creditsystem, som icke står i öfverensstämmelse med nutidens kraf på ett sådant. Handlande och andra affärsmän hafva

Uppgift på import och export af nedanstående varor under åren 1876—1880.

Tab. Litt. D.

År	K a f f e skålp.			S o c k e r skålp.			S n a s o c h t o b a k skålp.			B r ä n v i n kannor.			R o m, k o n j a k, a r r a k kannor.			V i n skålp.			P u n s c h o. R i k ö r e r kannor.			
	Import.	Export.	Öfverstigande import.	Import.	Export.	Öfverstigande import.	Import.	Export.	Öfverstigande import.	Import.	Export.	Öfverstigande import.	Import.	Export.	Öfverstigande import.	Import.	Export.	Öfverstigande import.	Import.	Export.	Öfverstigande import.	
1876	1,130,782	106,250	1,024,532	958,102	45,450	912,652	237,080	4,080	232,950	197,066	4,104	192,952	31,607	724	30,883	233,432	11,480	222,002	19,064	—	19,064	
1877	1,018,981	34,628	984,353	906,620	35,246	861,374	245,634	400	245,234	184,705	—	184,705	17,549	767	16,782	264,869	2,100	262,769	15,457	—	15,457	
1878	826,839	18,620	808,219	875,866	21,300	854,566	230,065	860	219,205	150,552	—	150,552	21,246	—	21,246	199,067	—	199,067	9,242	—	9,242	
1879	721,789	32,000	689,789	717,110	32,960	684,150	230,189	40	230,149	100,321	1,502	98,819	10,652	180	10,472	135,646	—	135,646	7,364	—	7,364	
1880	1,188,763	9,540	1,129,223	1,104,081	17,600	1,086,481	278,358	—	278,358	139,210	—	139,210	28,498	90	28,408	142,978	3,000	139,978	7,071	—	7,071	
Summa	4,837,154	200,038	4,636,216	4,651,779	152,616	4,499,163	1,211,276	5,380	1,205,896	771,844	5,406	766,238	109,552	1,701	107,701	995,992	16,530	979,462	58,198	—	58,198	
Årligt medeltal	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Hvilket fördeladt på medeltalet på folkmängden för perioden = 87,889 personer gifver en årlig förbrukning på hvarje individ:	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—

Att denna olagliga och förderliga handtering under perioden aftagit, bevisas bland annat af saköreslängderna från häradsstingen, hvilka upptaga allt färre och färre personer, som blifvit för sådan bötfälda. Orsaken till detta glädjande förhållande, att lönkrögeriet inom flera kommuner nästan helt och hållet upphört, får tillskrivas dels kronobetjenings nit, dels ock förnämligast, att en del af allmogen, som synes hafva kommit till insigt om det skadliga och demoraliserande i denna handtering, underlättnar, ja ofta nog möjliggör kronobetjenings ingripande, såväl genom anmälande som genom anskaffande af vittnen för att få utförvarne sakfälda. Inom de kommuner, der denna insigt ännu ej hunnit få någon allmännare utbredning, och der dessutom lönkrögaren hålles under armarne af befolkningens flertal, der står deremot den mest nitiska kronobetjent och annan åklagare nästan utan medel att få bugt på lönkrögaren, och om detta ock understundom lyckas honom, så finnes det så många andra, som ej draga i betänkande att träda i dennes fotspår. Krogvästen uppskjuta inom sådana kommuner lika lätt som svampar uppskjuta ur jorden. En lönkrögare binner ej träffas af lagens arm, förr än en annan öfvertagit rörelsen. Dess bättre äro de trakter inom länet få, på hvilka denna skildring kan tillämpas. Med en stigande upplysning och genom framhållande af allt det onda, som drages öfver samhället genom att blunda för de i moraliskt och ekonomiskt hänseende så skadliga följderne af olofflig bränvinsförsäljning, kan man ock motse att insigten derom skall vinna en allt större utbredning bland befolkningen. Först då skall man äfven kunna motse denna handterings, om ej upphörande i alla trakter af länet, dock inskränkning till små dimensioner. Uti Luleå finnas försäljningsställen för vin och maldrycker för förtäring på stället. På landsbygden finnas deremot ej några sådana. En del landthandlande försäljer vin till afhemtning, dock har detta skett i mindre omfattning än under föregående period, hvarjemte öfverträdelser af föreskriften derom, att vin ej får förtäras inom handelslokal, varit färre. Att vinhandeln på landsbygden såväl med afseende på beskaffenheten af varan, som försäljes, som med afseende på de penningar, den lockar ur allmogens fickor, är förderlig och menlig, derom kunna icke åsigterna vara delade.

Förbrukningen af kaffe har under perioden något, om ock obetydligt, tilltagit. Antagligt är, att det uti ingen ort af Sverige konsumeras så mycket kaffe i förhållande till befolkningens antal som i Norrbotten. Det är isynnerhet inbyggarna uti skogslandet och nomaderna, som förbruka kaffe i öfvermåttan stora quantiteter. Inskränkning deri skulle derföre ock vara önskvärd, men måttlighetens gräns, en gång öfverskriden, faller det sig ej så lätt att åter träda innanför. För öfrigt måste medgifvas, att både de, som syssla i skogarne, och de, som föra ett kringströfvande lif i fjelltrakterna, hafva behof af en dryck, som möjliggör för dem att under långa tider lefva på torr föda, utan att derigenom taga skada till helsan.

Förbrukningen af socker har under perioden ökat med 1 skålpund på hvarje individ och utgör nu 10·2 skålpund. Att finnen förbrukar mer socker än svensken, det är en gammal, bekräftad erfarenhet, hvilken de uppgifter, som laget till grund för tab. Litt. D. icke jäfvar. Så t. ex. hafva till Haparanda under femårsperioden införts, när exporten derifrån drages, icke mindre än 1,503,800 skålpund, då under samma tid till Luleå endast inkommit 1,162,048 skålpund.

Som invånarne på finska sidan köpa kaffe och socker af på svenska sidan boende handlande, kunna de siffror, som meddelats rörande förbrukningen af dessa artiklar, något reduceras.

Importen af *snus* och *tobak* har under femårsperioden varit betydligt större än under den föregående. Efter den meddelade uppgiften (tab. Litt. D.) att döma, kan dock ej förbrukningen kallas stor. Men i verkligheten är den icke så litet större. Detta härleder sig deraf, att nästan all den tobak, som förbrukas af inbyggarna i Torneådalen, i Gellivare samt i angränsande delar af Kalix-socknarne och Jockmock, insmugglas från Finland. Inbyggarna i dessa trakter äro stora förbrukare af tobak. Redan vid helt unga år är konsten inlärd och behovet att röka väckt hos såväl finnen som lappen. Qvinnorna ge ock på många trakter ej karlarne efter i förbrukning af tobak.

När tobaksimporten till Kalix och Haparanda, oaktadt denna stora förbrukning, icke uppgår till fullt en tiondedel af den till Piteå, så är denna import tydligen blott en bråkdel af den tobak, som konsumeras af befolkningen uti de ofvan uppräknade delarne af länet. Det antages ock, att denna olaga införsel från Finland, en införsel emellertid, som icke skulle kunna för rimliga kostnader ens i någon väsentlig mån förhindras, uppgår till minst 1,000 mattor tobaksblad årligen eller, då hvarje matta väger 2 centner, till minst 200,000 skålpund. Till förbrukningen af tobak torde äfven böra hänföras den af cigarrer. Sådana hafva under perioden införts till ett antal af 3,036,259 stycken, utvisande en årlig medelförbrukning på person af 6.91 stycken.

Af de tvenne *religionssekterna*, de norrbottniska baptisterna och separatisterna, hvilka söndrat sig från svensk-lutherska kyrkan och hvilka stå i ett fiendtligt förhållande till densamma, har den förra under den senare tiden genom sina ledare utvecklat en liflig verksamhet för att värfva proselyter och för att bilda samfund. Dessa sträfvanden synas hittills icke hafva haft någon nämnvärd framgång. Hvad den andra sekten vidkommer, så står den i afseende på antalet anhängare på ungefärligen samma ståndpunkt, som den intagit under en följd af år, och kan således icke sägas tillväxa.

Rörande *lästadianarne*, eller det parti som uppkommit genom framlidne prosten L. L. Læstadius' verksamhet och som räknar anhängare förnämligast ibland finnar och lappar, har en mot detta parti vänligt stämd prest meddelat en redogörelse, ur hvilken här må i sammanfattning anföras följande om partiets förhållande till statskyrkan och dess lära samt om de frukter, læstadianismen framkallat: Rörelsen var i sin början lagisk och pietistisk men blef efter Læstadii död mera evangelisk, ja på en del orter ultraevangelisk. Separatistiska tendenser hafva visserligen icke saknats, men ännu har dock den europeiska læstadianismen icke separerat sig från statskyrkan, om ock dess institutioner och presterskap icke alltid just så särdeles mildt bedömas. Men om ock denna rörelse på många orter tagit en okyrklig riktning, så är förhållandet icke så på de orter, der församlingarnes presterskap välvilligt bemöta de väckta och icke stält sig i opposition mot rörelsen, ej heller torde man med skäl kunna påstå, att læstadianernas lära hufvudsakligen skiljer sig från Luthers, ty om ock bikten och absolutionen på en del orter framhållas ända till ytterlighet, så kan man med skäl påstå, att det är just från Luthers skrifter, de tagit och få stöd äfven för dessa ytterligheter. Det finnes personer, som vilja förneka eller förringa denna rörelses inverkan i sedligt och

ekonomiskt hänseende på befolkningen i de församlingar, dit den utbredt sig, men sådana personer känna då ingalunda till förhållandet före väckelsen eller vilja icke tala sanning. Nybyggarna i lappmarken stodo sig visserligen ganska väl, men bergningen hade de skaffat sig genom lönkrögeri och genom handel med lapparne, hvarvid de visste begagna sig af deras svagheter. Dryckenskaplasten hade vunnit öfverhand bland lapparne, både bland män och qvinnor; deras barn lemnades utan all vård, och ett fåtal af dem öfverlefdes första året. Renstölderna voro visserligen icke så talrika, men okunnigheten bland dem var mycket stor. De hotades med både moralisk och ekonomisk ruin. I de nedre församlingarne var tillståndet visserligen något bättre, men i alla fall sorgligt nog, ty dryckenskaplasten var allmänt rådande äfven bland finnarne. Med väckelsen följde allmän nykterhet och sedlighet. Lapparne började omsorgsfullare vårda sina renhjordar. Läslusten blef öfverallt väckt till lif, och läskunnigheten blef allmän såväl bland lappar som finnar. Rättegångstvisterna aftogo. Redlighet i handel ochandel inträdde. Af detta allt följde välstånd. Så fortgingo och utvecklades förhållandena i många år till ett bättre, men på de senare åren har tillståndet mycket försämrats. Orsaken härtill tillskrifves bland annat vår nuvarande fria näringslagstiftning, hvarigenom tillgången lättats för åtkommande af vin, och ett förtäckt lönkrögeri uppstått med alla dess menliga följder. Man kan således påstå, att læstadianismen icke numera utöfvar ett så kraftigt inflytande på befolkningen i de församlingar, dit den först spred sig. Visserligen anses læstadianismen fortfarande af befolkningen i dessa trakter såsom den enda saliggörande läran, men det uppväxande släktet synes dock vara begifvet på dryckenskap, spel och dylikt. Orsakerna dertill torde vara desamma här som på andra orter, der andliga väckelser pågått och efter några årtionden efterträds af andlig försoffning och likgiltighet. Många återfalla och varda värre än de förut varit; sådana plåga ock blifva de listigaste och svåraste motståndare mot allt kristligt lif och de verksamaste befrämjare af gudlösheten.

För egen del får Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande till det ofvan anförda tillägga, att renstölden tilltagit i en oroväckande grad uti Juckasjärvi och Enontekis, att eden der förlorat helgd, samt att læstadianarnes derstädes nuvarande uppfattning om bikten och absolutionen torde till ej ringa del bära skulden för det rättslöshetstillstånd inom nyssnämnda socknar, som under de senare åren synes hafva varit på god väg att der varda konstant.

Allmogens boningshus äro i afseende på *byggnadsätt* och inredning i allmänhet ganska lika hvarandra inom de socknar af kustlandet, som ligga efter samma ådal. Större eller mindre skiljaktigheter förekomma deremot mellan dem i olika ådalar. De uppföras numera öfverallt inom kustlandet på ordentlig stenfot och hoptimras ganska omsorgsfullt. Detta omdöme gäller äfven för Torneå fögderi, der, att döma af äldre byggnader, man ock tillföre mera än i den svenska bygden synes hafva sökt åstadkomma dragfria och varma boningshus. Ladugårdar af sten varda inom den svenska bygden allt mer allmänna. Hvad byggnadsättet i lappmarkerna vidkommer, så är det numera någorlunda omsorgsfullt i Piteå lappmark och i Jockmock, hvaremot det i Gellivare och Torneå lappmark i allmänhet är mycket primitivt. Genom Eders Kungl. Maj:ts nådiga byggnadsstadga för rikets städer och de på grund af denna utfärdade byggnads-

ordningar hafva uti länets städer införts större planmessighet och ordning i byggnadssättet.

Rörande *klädebräkten* är intet annat att anföra, än att den under perioden har blifvit enklare, på så sätt att kläderna förfärdigas af billigare materialier än tillföre, hvilka materialier ock i ej ringa omfattning åter börjat tillredas i hemmen. Det är numera icke ovanligt, att qvinnor komma till helgs klädda i

hemväfda tyger, samt att männen äfven vid kyrkbesök äro klädda i hemväfvt vadmal eller i kläder af tunnare, likaledes hemväfvt ylletyg. Någon särskild drägt, skiljande sig från den vanliga, som vexlar med olika moder, begagnas numera icke annat än i Öfver-Kalix och af lapparne.

Sockenbibliotek finnas uti alla kommuner.

3. Näringar.

A) **Jordbruket.** Uti det föregående har Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande påpekat, att af länets befolkning omkring 70 procent numera kunna sägas vara fästade vid jorden, antingen såsom hemmansegare, hemmansinnehafvare och nybyggare eller såsom besittande från hemman vederbörligen afsöndrade lägenheter. Jordbruksnäringen kan således numera med fullt skäl nämnas såsom den första och förnämsta af länets hufvudnäringar. När Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande nu går att redogöra för de vexlingar, som denna näring under femårsperioden varit underkastad, och de steg i riktningen mot ett bättre ordnad och intensivare jordbruk, som här och hvar blifvit tagna, anser sig Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande böra, lika som det ock skett i föregående berättelser, först och främst lemna en kort redogörelse för de särskilda årens *väderlek och skörd*.

Efter en torr och för jordbruket gynsam höst tillfrös marken i slutet af oktober och betäcktes med snö i början af november 1875. Nederbörden var derefter under vintermånaderna januari—mars 1876 mycket stor, hvarigenom kälén hindrades att tränga djupt ned i jorden. Marken befriades från sitt snötäcke i början af maj, och såningen försiggick i slutet af denna och i början af juni månad. Regn föll derefter ymnigt och dagligen till inemot midsommar, då värme inträdde, som fortfor under hela juli månad. Ringa nederbörd och litet emellan häftig blåst från midsommaren långt in i augusti. Daglig nederbörd under sista delen af augusti och hela september månad.

Skörden af säd utföll ojemnt, lemnande på en del ställen ymnig, på andra åter ringa afkastning. Foderskörden medelmättig och väl inbergad. Säden tog någon skada i skylarne af regnet. Totalomdömet om skörden: *fullt medelmättig*.

Året 1877. Den genom det myckna regnet genomdränkta marken tillfrös i medlet af november 1876, hvarefter stark köld och ringa nederbörd utmärkte den återstående delen af sistnämnda år. Derigenom bildades djup kälé i jorden. De första månaderna af 1877 voro utmärkte af jenn, dock ej sträng kyla och af jenn nederbörd. Snön qvarlåg långt in i maj, hvilken månad var kall och torr, hvilket orsakade att kälén icke gick ur jorden. Såningstiden sen, mellan 5—20 juni. Juni och första delen af juli kyliga, hvarefter varmare väderlek inträdde, som gaf någon fart åt det tynande växtlifvet. Den 16—24 augusti nattfroster. Sädesskörden frostsadad till största delen; en mindre del afmejad frisk, men med ringa kärna. Foderskörden under medelmåttan, och potatisskörden helt och hållet felslagen. Nederbörd under september, hvarigerom den i sig sjelf mycket svaga sädesskörden blef illa torkad och således än ytterligare förlorade i värde. Totalomdöme: *nära missväret*.

1878. Efter en sällspordt mild och regnig höst voro årets vintermånader utmärkte af en mild temperatur och ringa nederbörd. Snösmältningen började i medlet af april, och snön var borta i medlet af maj. Till följd af det tunna snötäcket och oaktadt den jemförelsevis milda vintern, bildade sig på mindre väl afdikad och sidländ jord samt i myrar och mossar kälé till ganska stort djup. Sådd från medlet af maj till början af juni. Värme och nederbörd före midsommar, derefter torka, parad med kylig luft och blåst, till medlet af augusti; nattfroster omkring den 26 i sistnämnda månad, gynsam bergningsväder. Skörden i sin helhet *fullt medelmättig*.

1879. Snö på föga tillfrusen mark föregående höst; snötäcket orubbadt till början af maj; hastig snösmältning omedelbart efterföljd af sädesanden, hvilken icke hindrades af någon kälé och hvilken i allmänhet hann afslutas i maj. För växternas utveckling gynsam väderlek under juni; torka och värme under juli och augusti. Bergningsvädet godt, höskörden till kvantiteten nära medelmåttan, till beskaffenheten god; sädesskörden god; inga frostnätter förr än i slutet af september och början af oktober. Allmänt omdöme: *nära god*.

1880. Mild vinter med ringa nederbörd; djup kälé till följd af det tunna snötäcket; såningstid från medlet af maj till början af juni; ringa nederbörd under hela växttiden. Höskörden till följd af kälé och ringa nederbörd betydligt under medelmåttan; sädesskörden deremot mycket god, hvilket äfven till följd af regn och värme under hela september månad blef förhållandet med skörden af rotfrukter. Till följd af det ogynsamma utfallet af foderskörden kunde skörden i sin helhet icke skattas högre än såsom *medelmättig*.

En femårsperiod i och för sig kan icke medföra synnerligt märkbara förändringar i afseende på det sätt, på hvilket *jordbruket* inom ett större område skötes. Den jordbrukande befolkningen i länet, som nästan uteslutande tillhör allmogeklassen, är och måste vara konservativ i sitt jordbrukssätt. Den kan icke experimentera med olika kulturmetoder, emedan den icke kan bära förlusten, om experimenten misslyckas. Förändringarne i häfdvunnet brukningssätt måste tränga sig fram så småningom på den öfvertygelsens väg, som erhålles genom exempel, lyckade sådana, vidtagna af de mera företagsamme och större inblick i förhållandena egande jordbrukarna bland sjelfva allmogen. Det är hushållningssällskapets skyldighet att påpeka dylika och låta dem komma till en allmänare kännedom, det är stats- och länsagronomernas skyldighet att öfverallt, der de fara fram, påvisa dem samt genom ständigt återkommande råd och upplysningar föranleda de anordningar, som böra i hvarje särskild ort och för hvarje särskild jordmån vidtagas för att afvinna jorden de skördar, som i förhållande till det arbete,

som på dess brukande nedläggas, kan varda för brukaren förmanligast och göra det möjligt för honom att fördraga och bära de vanliga och beräknliga växlingar, som jordbruket i ett så nordligt klimat som Norrbottens alltid skall vara underkastadt. Så har ock här tillvägagåtts, och om än de förändringar i jordens brukningsätt, som häraf stammat, icke i och för sig kunna kallas stora, så äro de dock under perioden större än under flera föregående, större derföre, att jordbruksnäringen icke haft att täfva i arbetskraft med trävaruindustrien i sådan hög grad som under de föregående åren, större äfven derföre att jordbrukaren nödgas mer och mer genom direkt arbete ersätta den af naturliga orsaker härledda minskningen af foderskördarne på de självväxande ängarne, större derföre att under denna period äringen ifrån jorden så påtagligt och i ögonen fallande varit beroende på beskaffenheten af och anordningarne vid jordens skötsel, att hvarje tänkande jordbrukare deraf måst taga intryck; större ändtligen derföre, att de under en lång följd af år upprepade hufvudgrunderna för de norra orternas landtbruk börjat tränga in i folkmedvetandet och i och med detta äfven börjat tillämpas.

Från äldre tider har jordbrukaren hemtat större delen af det för utfodringen af kreaturen erforderliga höet från *naturliga ängar* invid elfvarne och bäckarne samt från s. k. myrslätter, som legat kringsspridda i skogarne. De förras bördighet betingas förnämligast deraf, att vattnet vid flodtid står öfver och bevattnar dem; men det arbete som ett rinnande vatten verkställer, hvilket, om ock för kortare tidsperioder omärkligt till sina verkningar, dock oafbrutet pågår, och genom hvilket flodbädden sänkes och jord afslmmas på lägre delar af stränderna, förorsakar en kontinuerligt sig ökande höjdskillnad emellan flodbädden och strandängarne, hvarigenom dessa sistnämnda förr eller senare komma så högt öfver elfven, att flodvattnet först under de år, som det är lågt, ej går öfver dem, derefter ej gör det under vanligt högvattenstånd, och till sist vid ovanligt hög flod för kortare tid bevattnar dem. Dylika ängar, som lemna ett godt och närande hö, förlora genom ofvanförda orsaker under årens lopp i bördighet, till dess den tidpunkt är inne, då det icke lönar sig att afberga dem, och de antingen måste läggas till utmarken eller under plog. Hvad myrslätterna åter angår, så förlora de af dem, som afbergats hvarje år, snart i växtlighet, så vida ej denna upphjelpes genom öfversilning, der lägenhet för inrättande af sådan finnes. Eljest blir det nödvändigt att träda dem, d. v. s. låta dem litet emellan ligga oslagna. Men under årens lopp minskas, äfven der detta försigtighetsmått vidtages, myrarnas växtkraft; de måste trädas oftare, de kunna snart ej slås mer än hvar annat, hvar tredje eller till och med hvar fjärde år. Till sist lönar det sig icke att afberga dem. De utläggas då till betesmark. Det hö, som erhålles från myrslätter, är för öfrigt af ringa näringsvärde, hvadan, och då dertill kommer att dessa slätter i allmänhet ligga långt från hemmen, och att de ofta nog äro rätt besvärliga och kostsamma att afberga, värdet af den afkastning, som från dem erhålles, nästan alltid står i ofördelaktigt förhållande till det arbete, som på inbergningen af höet nedlagts.

Allt efter som höbolen från forno på ofvan anförda sätt förminskas, måste en omtänksam jordbrukare bereda sig ersättning för denna minskning i höafkastning på annat håll. Detta har ledt till *uppodling af jord för gräsbörd*, hvilken i allmänhet skötts på det sättet, att den efter nyodlingen begödslats och

burit korn i tvenne år, sedan antingen fått valla sig sjelf eller ock igenlagts med ortens gräsfrö, hvarefter den under namn af linda burit gräs 20 å 25 år, efter hvilken tids förlopp den åter upplöjts, för att efter ett par års öppet bruk åter läggas i linda. Det har äfven, inom de trakter der tillgång på derför lämplig terräng funnits, framkallat rödjuing å sidländta marker och af låga bäckstränder, hvarjemte sjösänkingsföretag här och hvar kommit till stånd. Att, för att nu återgå till det först omnämnda och inom kustsocknarne förnämligast använda sättet att af odlingsbar mark, som i allmänhet relativt till åkerjorden legat lågt, och som derjemte ofta varit något vattendränkt och utsatt för frost, uppodla lindor, dessa lindor under de första decennierna efter uppodlingen i allmänhet gifvit goda skördar, förutsätter att sjelfva jorden i rikt mått innehaft de egenskaper eller, rättare sagdt, varit så sammansatt, att den väl lämpat sig för gräsbörd; men erfarenheten, synnerligast under de senare åren, hvilket ock varit att förutse, har visat, att detta sätt icke i längden är användbart. Tiden, under hvilken linda behålles i full växtkraft, förkortas nemligen i regeln något efter hvarje gång den blifvit igenlagd. Deraf blir en följd, att tiden till dess den åter bör upplöjas och besås måste förkortas, samt att detta åter verkar på brukningsättet af jorden i öfrigt. När, såsom förhållandet nästan under hela femårsperioden varit, nya och i full växtkraft varande lindor lemnat god afkastning, men denna varit mindre i samma mån, som lindorna varit äldre, och på de gamla varit ytterst ringa, så har detta nödgat till dessa senares upplöjande tidigare, än beräknadt och tillföre en vanligt varit; men som det för häfden af dessa upplöjda fält erfordrats gödsel, hafva dels åtgärder måst vidtagas för dennas förökande, dels den gamla odalå kern delvis måst igenläggas till gräsbörd. För att minska de nya åkertegarnes mottaglighet för frost har marken underkastats en omsorgsfullare afdikning.

Detta allt sammanlagdt har uti många byar af Piteå samt här och hvar i Neder-Luleå socknar ledt till införande af ett *vexelbruk*, hvori den förnämligast till höbörd afsedda under plogen liggande marken ingår, och der den gamla åkern vexelvis bär råg, korn, potatis och gräs. Genom ofvan nämnda omsorgsfullare afdikning och genom en noggrannare beredning af jorden för sådden har äringen från de upplöjda gamla lindorna utfallit synnerligen fördelaktigt och mångenstädas både till kärna och halm blifvit bättre än å de gamla åkertegarne. Det är nödvändigheten, iakttagelserna och de mången gång ganska bittra lärdomarna, som fört flere tänkande och med öppen blick begäfvade jordbrukare in i detta system, hvilket, derom är Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande öfvertygad, skall vinna en allt större och större utbredning samt väsentligen komma att höja jordbruket inom länet. Detta system sträfvar onekligen i riktningen till att sädesodlingen och foderodlingen hvar för sig skola komma att intaga rätt plats i landthushållningen i Norrbotten, så att, hvilket förut varit och flestades ännu är fallet, den förra ej omhuldas på den andras bekostnad, eller så att man i allmänhet icke kommer att beså större areal af ett hemmans under plog lagda inegor, än som föreskrives af omsorgen för att hålla den del, som skall bära gräs, i full växtkraft. Sädesodlingen kommer icke derigenom i någon undantagsställning, den får derföre hvarken försommas eller ringkastas på alla de ställen i länet, der den med framgång kan bedrivas; men gräskördarne varda bättre, fodret kraftigare och afkastningen från

ladugårdarna förmånligare. Det är visserligen sannt, att jordbruket, väl inkommet på den väg, som nu börjat insläs, skall komma att kräva mera arbete och mera omtänksamhet än förut; men i och med detsamma skall äfven större delen af året af jordbrukarne kunna egnas åt jordarbete och åtgärder, som afse detsammes utveckling. Så måste jordbrukaren egna hela den tid marken är bar åt jordarbete ute, samt under vintrarne beflita sig om ökande af gödseltillgången genom införsel af myrjord, dikesjord och dylikt samt dennas blandning med den gödsel, som af spillningen från kreaturen erhalles. Äfven i detta sistnämnda för jordbrukets utveckling så viktiga afseende hafva jordbrukarne under perioden gått märkbart framåt. Det är jordbrukarne i sydligaste delen af länet, som gå före i det här ofvan vidrörda omdaningsarbetet i afseende på sättet för jordbrukets bedrivande; de inom Neder-Luleå följa efter, och sedan sprider det sig norrut inom de delar af länet, som ligga efter kusten, och der befolkningen numera är för sin utkomst hänvisad uteslutande till jordbruksnäringen.

De synbara framstegen uti jordbrukets skötsel, som här ofvan påvisats, hafva emellertid ej lemnat några spår efter sig inom de närmast lappmarken liggande delarne af kustlandssocknarne och i lappmarkerna. Derföre bära derstädes ännu samma tegar korn år efter år, lindor för gräsväxt förekomma sparsamt, gräs frambringas på ofullständigt röjd mark genom öfvergådningsfodret hemtas i öfrigt från bäck- och myrslätter. Tillgången på sådana är ock betydligt större inom dessa delar af länet. Synnerligt stor är den efter Torneådalen, der holmar i elfven bära gräs i myckenhet, der marken är mindre kuperad, och bäckarne framflyta genom sumpmarkerna med ringa fart, samt der således stränderna väl egna sig för upprödning af äng, der ändtligen de många grunda sjöarne med gyttejebotten lämpa sig för torrläggning till foderväxt, samt der således befolkningen i de inifrån kusten liggande socknarne ännu icke behöft slå sig på gräsodling genom upptagande af jord och dennes läggande till lindor, till följd af den rikliga tillgången af foder från så väl naturliga som andra genom ringa arbete erhållna ängsmarker.

Genom den af omständigheternas kraf nödvändig vordna utläggningen till skogsmarken af en mängd naturlig äng, vinnes visserligen i arbetskraft för jordbrukets skötsel i närheten af hemmen, men den korta sommaren och de efter hvarandra, ja stundom in i hvarandra gående slätter- och skördetiderna förorsaka, äfven när arbetet dermed, såsom numera flerstädes är förhållandet, underlättas genom användande af maskiner, att dikning, uppbrytning af mark i och för odling, rödljning och andra nödvändiga jordarbeten måste förläggas till höstmånaderna. Länet jordbrukare veta att väl taga vara på denna korta tid för jordarbetet. Det är ock för dem mycket viktigt, att vintern och kölden icke allt för tidigt på hösten hämma arbetet, samt en ej ringa missräkning och skada, när till följd deraf en del af detta arbete måste inställas. Under femårsperioden hafva jordbrukarne haft en del af september och hela oktober månader för ofvan omnämnda arbeten, med undantag af periodens sista år. Stark köld satte då en gräns för desamma så tidigt, att blott en bråkdel af det, som den idoge jordbrukaren ämnat uträtta, hann verkställas. All nyodling, all dikning, alla andra viktiga jordarbeten måste afbrytas flere veckor tidigare än under vanliga år. Under år 1880 har således en jämförelsevis liten areal

blifvit nyodlad, och många viktiga jordarbeten hafva lemnats ofullbordade eller blifvit helt och hållet inställda.

Hufvudsädet är korn. Råg odlas i mindre omfattning uti kustlandssocknarne, på få ställen i de inre delarne af länet. Under en lång följd af år har rågen ansetts som det säkraste sädet. Skörden deraf har ock i allmänhet utfallit fördelaktigt. För höstens, vinterns och vårens det ena året med det andra vexlande väderleksförhållanden har detta säde här uppe icke tillförene visat sig känsligt; de tvenne sista årens erfarenhet har dock gifvit vid handen, att detsamma här lika så väl som i sydligare trakter är underkastadt de olägenheter, som barvintrar, tjock snö på ofrusen mark m. m. medföra. Denna erfarenhet torde ock för södra delen af länet komma att motverka tendensen till en ökad rågodling, och för den norra delen komma de försök, som der gjorts till densammes införande, att åtminstone för någon tid afstanna. Odlingen af hafre har under perioden mycket tilltagit; men endast undantagsvis tages af den mogen skörd, utan afmejas den grön och användes till foder. Det är visserligen exempel på, att hafre mognat här, men under vanliga år gör den det ej. Orsaken dertill torde vara, att utsädet, hemtadt från sydligare orter, erfordrar längre tid för att bringas till full utveckling och mognad än den, som här under normala väderleksförhållanden är växterna tillmätt. Kunde utsäde erhållas från nordligare belägna trakter, så skulle förhållandena, att sluta af den erfarenhet man i detta hänseende har om andra kulturväxter, ställa sig annorlunda. Ej ringa fördel skulle detta vara för länet, då importen af hafre under de senare åren varit i jemt stigande och numera är högst betydlig. Ett *missväxtår* har under perioden öfvergått länet. Detta var, såsom ock redan är i det föregående nämnt, året 1877. Med en till allra största delen frostskadad sädesskörd, som af många jordbrukare icke kunde användas till annat än kreatursfoder, med en alldeles felslagen potatisskörd och med en foderskörd under medelmåttan var detta år i afseende på skörden jernförligt med missväxtåret 1867, ett år, som sent torde gå ur norrbottningens minne. Att länet invånare kunde utan statens mellankomst och, utan att, såsom många gånger tillförene, behöfva tillita den enskilda välgörenheten, sjelfve bära följderna af missväxten, härledde sig deraf, att de fleste jordbrukare hade spanmål i behåll från de föregående åren; att hos befolkningen funnos sparade penningar från de goda tiderna under föregående period; att det var tillgång på arbetsförtjenst; samt att prisen å spanmål höllo sig jämförelsevis låga. Verkningarne af missväxtåret spåras det oaktadt så väl i den märkbart minskade folkmängdstillväxten för år 1878, som ock på de stora penningebelopp, som exekutivt utdömts, och på de stora summor, som uttagits ur sparbankerna.

För att länets jordbrukare skola hafva hopp om skörd, är *tidig säd* ett vilkor. Denna anses tidig, om den är afslutad i första dagarne af juni. Vid de frostnätter, som vanligen infalla omkring den 24 augusti, hafva sädesväxterna i så fall hunnit den utveckling och blifvit så nära sin mognad, att frostens verkningar icke kunna varda allt för förstörande. Den frost, som stundom faller i juli månad, har nemligen i allmänhet ej någon skadlig inverkan på stråsåden, emedan denna ej då ännu hunnit taga någon mat. Potatisblasten fryser deremot då ofta ned, men i händelse gynsam väderlek derefter inträder, växer den åter upp, och skörden kan likafullt utfalla ganska tillfredsställande. I ej ringa mån kunna jordbrukarne verka dertill,

att utsädet kan tidigt läggas i jorden. Detta sker derigenom, att de tegar, som skola besås, fullständigt afdikas, hvarigenom vårvatten fortare afrinner, jorden ej blir öfvermåttad af fuktighet, och kälen ej tränger så djupt samt tegarne tidigare kunna bearbetas med åkerbruksredskapen och varda beqväma för mottagande af sädet. De år, då snön qvarligger i slutet af maj, och is betäcker vattnen ända in i juni månad, lærer ofvannämnda önskningsmål, tidig sådd, sjelfföljligt icke vinnas, men den väl afdikade tegan kan dock äfven då tidigare besås än den, som icke är afdikad eller der dikningen är ofullständig, och finnes derföre äfven då större sannolikhet för erhållande af skörd å den förre än å den senare. Men likasom sädesfältens fullständiga afdikning verkar till tidig sådd och derigenom till skydd mot frosten, så verkar äfven *utdikning och torrläggning* af de myrar och sumpmarker, som omgifva sädesfälten och utgöra de hårdar, från hvilka frost utgår, till mildrande af denna frosts intensitet. Betydligt af sistnämnda slags arbeten har under perioden blifvit verkställt¹⁾ och stora sådana äro under utförande. Af efterföljande tabell Litt. E. torde Eders Kungl. Maj:t och nådigst finna, att af de fonder, som riksdagen årligen ställt till Eders Kungl. Maj:ts disposition till understödjande *dels* medelst *anslag*, utan återbetalningsskyldighet, af sådana myrtdikningar och vattenaftappningar, som företrädesvis afse att minska frostländigheter, och *dels* medelst *lån* till befrämjande af utdikningar och aftappningar af sankta trakter och sjöar till beredande af odlingsföretag, har till dylika företag inom Norrbottens län blifvit i nåder anvisadt ett sammanlagdt belopp af 115,110 kronor, deraf

Jordförbättringar. Landbruksingenjörens verksamhet.

95,110 kronor såsom *anslag* och 20,000 kronor såsom *lån*. Dessa arbeten, hvilka beräknats kosta 337,883 kronor, befria 62,290:13 kvadratref från vatten och derigenom äfven från mycket af deras köldbringande egenskaper, hvarjemte sjöarne blifva lämpliga för gräsodling, omkring dem liggande myrtrakter kunna torrläggas, och myrarne, genom hvilka afloppsgrafvar blifvit upptagna, och för så vidt rötans beskaffenhet i dem är godartad, genom fullständig afdikning och odling kunna varda bördiga gräs- och sädesfält. Jemföres tabell Litt. E. med den, som lemna samma redogörelse för förra perioden, så befinnes det, att länet hugnats med 51,640 kronors större anslagsbelopp för sista femårsperioden än för femårsperioden 1871—1875, samt dessutom med ett lån af 20,000 kronor, under hvilken form stats-hjelp ej sistnämnda period utgick.

I nära samband med denna redogörelse står den om de förrättningar, som statens landbruksingenjör åligger i länet verkställa. *Agronomiskt biträde* af landbruksingenjör begäres för uppgörande af planer för dikning af åkerjord, för vattenöfversilningar, för aftappning af sjöar och torrläggning af köldhållande sumpmarker. 1876 begärdes sådant biträde uti 119, 1877 uti 129, 1878 uti 178, 1879 uti 161 och 1880 uti 168 dagar; men, ehuru landbruksingenjören stundom haft stipendiat till medhjelpare, har dock icke biträde kunnat lemnas åt mer än en del af dem, som sådant öskat. Följande summariska redogörelse öfver de agronomiska förrättningar, som verkstälts under femårsperioden, visar dock att *landbruksingenjörens verksamhet* det oaktadt icke haft ringa omfattning.

Å r.	Antal förrättningsdagar.	Antal förrättningsställen.	U p p g j o r d p l a n f ö r						Summa kvadratref.
			indelning till vaxelbruk.	odling af högländt mark.	myr- eller kärrutdikningar		genom sjösänkning vunnen areal.	ängsvattning.	
					för beredning till odling.	för fredande mot frost.			
1876.....	122	50	280 ⁰⁰	348 ⁰⁰	11,045 ⁶⁵	23,797 ³⁰	5,800 ⁶⁰	956 ⁰⁰	42,227 ⁵⁵
1877.....	58	26	—	762 ³¹	4,000 ⁰⁰	6,550 ²⁰	5,643 ²⁷	290 ⁰⁰	17,245 ⁷⁸
1878.....	67	39	—	1,645 ⁸⁰	2,009 ⁷⁵	10,862 ⁹⁵	6,809 ⁴⁵	216 ⁰⁰	21,543 ⁹⁵
1879.....	36	28	147 ⁴⁷	—	6,344 ⁴⁷	5,439 ⁶⁹	3,792 ⁶⁸	1,400 ⁰⁰	17,124 ³¹
1880.....	60	43	—	160 ⁰⁰	8,493 ⁴⁰	38,189 ⁴⁰	19,576 ⁸⁰	870 ⁰⁰	67,289 ⁶⁰
Summa	343	186	427⁴⁷	2,916¹¹	31,893²⁷	84,839⁵⁴	41,622⁸⁰	3,732⁰⁰	165,431¹⁹

Den största och ojemförligt nyttigaste förrättning, som af landbruksingenjör under perioden verkstälts, afser reglerandet af vattnet i Keräsjoki inom Karl Gustafs och Neder-Torneå socknar, för att derigenom torrläggning af de denna bäck omgifvande ofantliga sumpmarkerna i en framtid skall kunna genomföras, samt till följd deraf landet deromkring, som för närvarande är nästan oframkomligt och för uppodling otillgängligt, varda helt och hållet omskapadt; men som arbetets utförande, enligt den uppgjorda beräkningen, skulle komma på en kostnad af 240,000 kronor, lærer det viktiga arbetet icke kunna bringas till verkställighet, med mindre särskildt understöd varder jordegarna, hvilka i allmänhet äro medellösa, utöfver tredjedelen af kostnadssumman af allmänna medel beviljad. På en af delegarne i dylik syftning gjord underdånig ansökan har Eders Kungl. Maj:t,

¹⁾ 56,651⁵⁵ kvadratref hafva genom under perioden afsynade och godkända arbeten blifvit torrlagda. Arbetskostnaden för deras utförande var beräknad till 192,660 kronor, och i statsbidrag hafva åtnjutits 62,491 kronor.

då medel icke vore af riksdagen anvisade till utgående till det belopp i förhållande till arbetskostnaden, som öskats, icke ansett sig kunna fästa afseende, hvarjemte Eders Kungl. Maj:t förklarar sig anse nödigt, att ytterligare utredning borde genom sökandenas försorg förebringas, huruvida ej sänkningen af Keräsjoki skulle kunna för mindre kostnad än den af landbruksingenjören beräknade ernås. Detta nädiga beslut har föranlett en ytterligare undersökning, hvilkens resultat dock vid femårsperiodens slut ännu icke blifvit känt.

B) Boskapskötseln. Det ogynsamma utfallet af foderskörden under de fleste år, denna berättelse omfattar, har föranlett, att kreaturen om ganska betydligt nedgått. Detta gäller först och främst om *hästar*, af hvilka länets invånare vid periodens ingång hade ett allt för stort antal, detta icke så mycket för att hafva tillgång till dragare för jordbruksnäringens behof, utan fast hellre för att hafva tillgång till sådana under vintermånaderna för utdrifning af virke från skogarne. Men denna ned-

sättning i hästarnes antal kan sägas vara ersatt genom hästarnes bättre beskaffenhet. Den noggrannare vård och rykt, som egna shästar, den större omsorg, med hvilken unghästar och föl uppfödas, och den sträfvan, som förefinnes hos allmogen att genom att sjelfve uppföda och ej genom inköp från Finland och Ångermanland ersätta afgången bland hästarne, måste förnämligast anses såsom verkningar af de *täflingsmöten* för prisbelöning af hästar, som årligen på tvenne ställen inom länet äfven under

innevarande period hållits, och vid hvilka pris utdelats för de hingstar och fölston, som af besigtningmännen deraf befunnits förtjenta. Samtidigt med dessa täflingsmöten hafva äfven under de senare åren prisbelöningar utdelats för goda arbetshästar. Medel till de förstnämnda äro anslagna af staten, landstinget och hushållningssällskapet. För beloppen af dessa penningar lemnas följande redogörelse:

Tab. Litt. E.

Beviljade anslag till afdikningar åren 1876—1880.

	Vatteubefriad areal i qv.-ref.	Beräknad kostnad.		Beviljad statsbidrag.		Tiden, då bidraget beviljades.
		Kronor.	öre.	Kronor.	öre.	
Sänkning af Teurajärvi träsk och omgifvande myrar i Korpilombolo socken (deraf 2,500 kronor såsom anslag och 20,000 kronor såsom lån).....	11,704 ⁵²	55,000	—	22,500	—	¹⁹ / ₁₁ 1875
Utdikning af Ruotijäuka myr vid Niemis by i Hietaniemi socken	1,025 ¹⁰	2,200	—	700	—	" "
" " Vähäjärvi träsk vid Matojärvi by i Hietaniemi socken	266 ³⁰	5,000	—	1,500	—	" "
" " Vuomajärvi träsk och kringliggande frosländiga marker i Hietaniemi socken	1,217 ⁸⁰	5,300	—	1,700	—	" "
" " Kindjärfs träsk i Kälmsjärfs by i Öfver-Kalix socken	170 ⁰⁰	3,900	—	1,300	—	" "
" vid Skatamarks by i Öfver-Luleå socken.....	2,163 ⁸⁰	4,800	—	1,600	—	" "
" af sjöarne Avajärvi och Kalajärvi vid Kukkola by i Karl Gustafs socken	2,112 ⁵⁶	19,000	—	6,300	—	²² / ₁₂ 1876
Sänkning » Långträskes sjö vid krononybygget Slättberget i Råneå socken	275 ⁰⁰	4,000	—	1,300	—	" "
Utdikning » vattensjuk mark inom Ängesbyn uti Neder-Luleå socken	3,130 ²⁵	10,500	—	3,500	—	" "
" » frostförande vattensjuk mark vid Persö by i Neder-Luleå socken.....	5,691 ⁶⁰	44,000	—	14,600	—	" "
Sänkning » sjön Kirnujärvi i Kirnujärvi by af Korpilombolo socken.....	481 ⁰⁰	7,870	—	2,620	—	¹ / ₁ 1878
Utdikning » Palojänkü myr vid Koivukylä och Niemis byar i Öfver-Torneå socken.....	509 ³⁵	1,250	—	415	—	" "
Afdikning » Degermyran vid hemmanet Johanniso i Neder-Kalix socken	503 ⁰⁰	1,340	—	445	—	" "
Sänkning » Riesajärvi och Lumben samt torrläggning af stora kärrmarker inom Limingöjärvi by i Korpilombolo socken.....	3,938 ⁰⁰	26,000	—	8,660	—	" "
Afdikning af vattenskadade marker vid Nedre Fläsjö by i Råneå socken.....	1,550 ⁰⁰	2,500	—	830	—	" "
Utdikning vid byarne Långsund, Tältskär och Mövö i Neder-Luleå socken.....	372 ⁰⁰	1,620	—	540	—	" "
Sänkning af sjöarne Vallsafvan och Sundsnäsafvan samt afdikning vid Vallens och Tältskärs byar i Neder-Luleå socken	785 ⁰⁰	6,720	—	2,240	—	" "
Utdikning vid Svarthjörby i Öfver-Luleå socken.....	2,555 ⁵⁰	8,200	—	2,730	—	" "
Sänkning af Välajärvi, Vixijärvi och Songajärvi med flere sjöar inom Vittangi by i Juckasjärvi socken	7,868 ⁰⁰	28,450	—	9,480	—	¹⁷ / ₁ 1879
" » sjöarne Lombolajärvi och Lehtimajärvi inom Kirnujärvi by i Korpilombolo socken.....	1,115 ⁰⁰	32,130	—	10,710	—	" "
Utdikning » frostförande myrar vid Lappträsk by i Karl Gustafs socken	470 ⁴⁰	1,300	—	430	—	" "
Afdikning » vattenskadade marker vid Prestholms by i Råneå socken	1,191 ³⁰	11,400	—	3,300	—	²⁷ / ₁ 1880
Aftappning af Idräsket tillhörande Öfvermordjerfs by i Neder-Kalix socken	1,992 ⁰⁰	13,600	—	4,000	—	" "
Aftappning af träsket Kattisjärvi, tillhörande Sanningslandets hemman i Öfver-Kalix socken	1,217 ⁰⁰	3,832	—	1,100	—	" "
Utdikning af stora och lilla Granträsken under Storträskes kronohemman i Neder-Kalix socken	2,076 ⁰⁰	8,700	—	2,900	—	" "
Aftappning af sjön Pempeljärvi vid byn af samma namn i Korpilombolo socken.....	2,313 ¹⁰	7,551	25	2,500	—	" "
Afdikning af vattenskadade marker till hemmanet Orrtjern i Råneå socken	586 ⁰⁰	2,340	—	780	—	" "
" » Gålmyren, tillhörande Bläsmarks och Svensby byar i Piteå socken	1,658 ⁰⁰	3,000	—	1,000	—	" "
" » Hemmyren, tillhörande Rönsejärvs by i Öfver-Kalix socken	1,180 ⁰⁰	3,230	—	1,070	—	" "
" » Isovuoma myr vid Junosuando by i Pajala socken	488 ⁵⁵	2,100	—	700	—	" "
Sänkning » Notfjärden vid Bensby by i Neder-Luleå socken	379 ³⁰	1,500	—	500	—	" "
Afdikning » sank och frostförande mader vid Skröfvens by i Gellivare socken	97 ⁸⁰	800	—	260	—	" "
Aftappning af sjön Tyekjärvi vid hemmanen Tyekjärvi och Vallsjärvi i Öfver-Kalix socken.....	1,206 ³⁰	8,750	—	2,900	—	" "
Summa	62,200 ¹³	337,883	25	115,110	—	—

Å r.	Hingstar.					St o n.					Resekostnader m. m.	Sammanlagt belopp af pris och kostnader i Kronor.		
	Antal i tällingen deltagande.	Antal prisbelönade.	Utdelade medaljer		Antal i tällingen deltagande.	Antal prisbelönade.	Utdelade medaljer		Deras värde i Kronor.	af silfver.			af brons.	
			af penningprisi Kronor.	af penningprisi Kronor.			af penningprisi Kronor.	af penningprisi Kronor.						
1876 ¹⁾	10	3	450	—	—	8	1	75	—	—	—	229·20	754·20	
1877 ¹⁾	16	8	750	1	2	14·40	10	4	200	—	1	6·80	161·60	1,132·80
1878 ¹⁾	19	7	600	—	3	20·40	32	6	375	—	—	—	398·20	1,393·60
1879 ¹⁾	24	20	600	4	11	78·00	47	13	250	2	6	42·40	238·40	1,208·80
1880 ¹⁾	18	11	650	—	6	40·80	16	5	225	—	1	6·80	552·20	1,474·80
Summa	87	49	3,050	5	22	153·60	113	29	1,125	2	8	56·00	1,579·60	5,964·20

Statens medel få icke användas till annat än sjelfva prisbelöningarne, i hvilka staten deltagit med hälften samt lands-tinget och hushållningssällskapet med hvar sin fjerdedel. Af dessa båda gäldas dessutom kostnaderna för besigtningssällskapens resor och andra i och för täflingsmötena till äfventyrs påkommande utgifter. Medel för premieringen af arbetshästar äro anslagna af hushållningssällskapet.

Hästrasen, som är en blandning af Ångermanlands och finsk, och hvilken icke är storväxt, har genom de beskällare, som hemtagits från Gudbrandsdalen och Jemtland, och de goda sådana, som uppfödts inom länet, blifvit under de senare åren förbättrad såväl till storlek som former. Sträfvan hos allmogen att kunna vid täflingsmötena framvisa prisgilla beskällare och moderston gör att den numera fäster synnerlig uppmärksamhet på beskaffenheten af de kreatur, af hvilka afvel skall tagas, och att den icke gerna för betäckning anlitar andra hingstar än sådana, som blifvit vid täflingsmötena prisbelönade. Om denna förbättring af hästrasen ännu ej är så synnerligt stor, så är den dock märkbar, och den skall varda det mer och mer för hvarje år, som går fram. Af ofvanstående tabell framgår dessutom, att befolkningen är intresserad af dessa täflingsmöten, och att deltagandet i dem är ganska stort. I trävarurörelsen användes en myckenhet hästar. Denna rörelse har likasom jordbruket behof af kraftfulla och välskötta dragare, hvilket behof först under de senare åren börjat tillgodoses. Det är en väsentlig skilnad på det arbete, som kraftfulla dragare uträtta, och det, som med de småväxta, hårdiga men illa skötta och födda hästar uträttas, som tillföre i allmänhet vid timmerkörningar användts. Den utfodring, som omnämndes såsom varande på väg att blifva allmän inom nedre delen af länet och som trävarurörelsen hade framkallat, den nemligen, att icke allenast hö utan äfven hackelse och säd begagnades till utfodringen i stället för enbart hö, som förut varit det allmännaste, har under perioden vunnit än mer insteg i de svenska socknarne, förnämligast till följd deraf, att fodertillgången, såsom ofta blifvit omnämndt, varit knapp. Hafre har, såsom ock ofvanföre blifvit påpekadt, blifvit en betydande importartikel till länet. Största delen af denna import åtgår till utfodring af hästar, som användas vid utdrifning af timmer.

¹⁾ Af i tällingen deltagande voro år 1876: 2 naghästar, 1877: 7 d.o., 1878: 11 d.o., 1879: 35 d.o., 1880: 11 d.o.

Hornboskapen. Äfven denna har under perioden blifvit till antalet något förminskad, detta af samma skäl, som blifvit anfördt vid meddelandet om nedsättningen i hästantalet. Några åtgärder att förbättra den ras, fjellrasen, af hvilken hornboskapsstammen i länet kan sägas egentligen bestå, genom inköp af tjurar eller hela kreatursbesättningar af andra raser, hafva icke under perioden egt rum, men beslut har dock blifvit fattadt rörande sådana, ehuru de ej ännu kunnat verkställas. Emellertid har genom de uppsättningar af kor utaf Strömsholms ras och genom de på Afva landbruksskola af Ayrshire- samt de på Åminne af Allgaur- och Ayrshireras, som tillföre egt rum, fjellrasen blifvit något uppblandad inom vissa trakter af länet. Oblandad förekommer den numera uti lappmarkerna och i Torneådalen, i de inre delarne af länet samt uti vissa af de större byarne inom kustlandet. Fjellrasen står ganska högt såsom mjölkdjur. Skulle utfodringen vara tillräcklig och skötseln fullt ändamåls- enlig samt större noggrannhet iakttagas i afseende på påläggandet af kalvar och å tjurarnas beskaffenhet, så skulle denna ras utan tvifvel lemna intet öfrigt att önska i afseende på mjölkproduktion. Hushållningssällskapet har ock, för att väcka och lifva härtill, under de senare af periodens år, eller från och med 1878, låtit anordna *täflingsmöten för prisbelöning af afvelsdjur* utaf hornboskap på tvenne ställen i länet under hvarje år; och om man häraf ej ännu kan spåra några stora verkningar, så är dock visst, att befolkningens uppmärksamhet blifvit väckt på nödvändigheten att icke insätta i ladugården dåliga mjölkkor, att icke pålägga kalvar efter annat än goda afvelsdjur samt att egna större omsorg åt deras uppfödande och åt skötseln af ladugården i allmänhet. För de pris, som vid dessa täflingsmöten utdelats, och för de kostnader, som med dem i öfrigt varit förenade, lemnas här nedanstående redogörelse, under meddelande att lands-tinget och hushållningssällskapet med hälften hvar utgifvit de härför erforderliga medlen:

Å r.	Tjurar.		K o r.		Q v i g o r.		Resekostnader till besigtningssällskapet i Kronor.	Sammanlagt belopp af pris och kostnader i Kronor.
	Antal, som tilldelats pris.	Sammanräknadt belopp af pris i Kronor.	Antal, som tilldelats pris.	Sammanräknadt belopp af pris i Kronor.	Antal, som tilldelats pris.	Sammanräknadt belopp af pris i Kronor.		
1878.....	2	150·00	9	360·00	4	76·00	—	586·00
1879.....	5	300·00	6	72·00	2	60·00	69·68	501·68
1880.....	2	125·00	5	180·00	1	30·00	60·88	395·88
Summa	9	575·00	20	612·00	7	166·00	130·56	1,483·56

För att fästa uppmärksamheten på vigten af boskapskötseln och för att meddela upplysningar och råd i allt som till denna samt mjölkhushållningen och mejerihandteringen hör, har en statens agronom, löjtnant Cederborgh, på föranstaltande och bekostnad af hushållningssällskapet under minst en månads tid hvar och ett af periodens år rest omkring i länets kustsocknar samt vid sammanträden med jordbrukarne dels framhållit denna grens af landthushållningen stora betydelse, dels praktiskt visat de anordningar, som böra vidtagas för en tidsenlig behandling af mjölken samt för ett ändamålsenligt tillgodo-görande af de produkter, som af den kunna beredas. År efter år har han besökt samma byar för att tillse om hans under-

visning blifvit beaktad, för att rätta de missuppfattningar, hvar till den möjligen kunnat leda, samt för att, der några verkningar ej kunnat skönjas, genom upprepad såväl teoretisk som praktisk undervisning söka tvinga fram sträfvet mot det mål, som här ofvan blifvit omnämndt såsom utgörande hufvudsyftet för hans verksamhet i länet.

Den utveckling, som mejerihandteringen uti Vesterbottens län under perioden vunnit, har föranlett till försök i dylik riktning äfven inom Norrbottens län. Att man hittills här icke kommit till annat än försök med inrättande af *bymejerier*, har sin anledning i omständigheter, som icke kunnat förutses, de nemligen, att kreaturen under de senare åren icke kunnat erhålla tillräcklig utfodring till följd af den ringa tillgången på hö, och att derför mjölkafkastningen lemnat ringa eller intet öfverskott utöfver hemmens behof. En gång komma ur denna belägenhet, skola, derom torde icke vara något tvifvel, länets jordbrukare nog komma att taga vara på de lärdomar i detta hänseende, som kunna hemtas från grannlandet. På tvenne ställen finnas byggnader för mejerier redan uppförda och materiel anskaffad. Landstinget har äfven anvisat medel såsom bidrag till bymejeriers inrättande. Utsigt finnes således för, att sådana i den närmaste framtiden skola komma att inrättas. De tvenne mejerier, som i förra berättelsen omnämndes, det i Rutvik uti Neder-Luleå och å Björkfors uti Neder-Kalix socken, hafva under perioden fortsatt sin verksamhet. Till Rutviks mejeri har under perioden årligt bidrag utgått af Ladtbruksakademien i och för meddelande af undervisning i mejerihandteringen till en elev för hvarje år. Detta bidrag har numera upphört.

Rörande *beredningen af smör* och exporten af denna artikel hänvisas till hvad, som derom i förra berättelsen är anfördt, hvarjemte må tilläggas den upplysningen, att smörberedningen flerstädes är omsorgsfullare, än den förut varit, detta äfven inom de finska socknarne, hvarest densamma tillföre lemnat mycket öfrigt att önska. Orsaken härtill får tillskrifvas den prisskillnad, som upphandlare af smör numera hålla emellan bättre och sämre vara. Af den stora qvantitet smör, som säljes från de finska socknarne, afsattes den del, som beredes i Pajala och lappmarkssocknarne, till Norge. Uppköpare resa omkring samt betala i hemmen 75 å 80 öre per skålpund, hvarefter de, utan att någon kostnad derför drabbar säljaren, ombestyr transporten till Norge. I sammanhang härmed må nämnas, att den finska jordbrukaren beräknar att kunna afyttra 80 å 100 skålpund smör öfverhufvud för hvarje mjölkko, som han har i sin ladugård. När ofvananförda pris betingas, har han således en direkt inkomst af hvarje ko af 60 å 80 kronor årligen, samt derutöfver den indirekta inkomst, som mjölken, det lilla af smör, som användes i hushållet, och gödseln kunna anses lemna.

När fodertillgången är knapp, är det antalet af *får*, som i första rummet nedsättes. Så har derföre ock under sista åren af denna period skett. Fåren kunna nemligen enligt allmogens äsigt hastigare ersättas och för kortare tid lättare än hästar och hornboskap undvaras. Erfarenheten visar ock, att det icke går lång tid om efter en sådan decimering, som den, för hvilken fåren nu af omständigheternas kraf varit föremål, förrän det normala antalet af underhållna sådana åter uppnåtts. Klimatet bjuder Norrbottens befolkning att använda kläder och skjortor af ylle. Deraf en följd, att under vanliga förhållanden underhålles ett större antal får i förhållande till befolkningens antal än inom

flera andra delar af Sverige. Den fårras, som är gammal i länet, är småväxt och sträfullig. Tid efter annan hafva för upphjelpande af denna ras får af finulligare och större slag införts till länet. Sålunda hafva baggar och lam af Cheviotrasen såväl under nästföregående som denna period nästan hvarje år hemtagits och spridts i olika trakter. Cheviotrasen har visat sig härdig och har haft ett stort inflytande på den gamla, hvilken flerstädes genom korsning med den förstnämnda utvecklats både i afseende på storlek och ullens beskaffenhet. Nödvändigt torde emellertid vara att litet emellan införskaffa baggar, på det att den redan nu synbara förbättringen af fårrasen må icke allenast vidmagthållas utan äfven fortgå.

Renarne hafva under de senare åren i afseende på sitt antal förökats. En obetydlig minskning i deras antal har visserligen egt rum uti Arvidsjaur och Arjepfluog, men deremot har en rätt betydlig tillväxt deri skett uti de norra lappmarkerna, förnämligast derigenom att renegande lappar inflyttat dels från Kautokeino i Norge och från finska Enontekis. Allt eftersom bosättningarna tilltaga uti svenska lappmarken och i Norge, minskas de områden, inom hvilka lapparne få fritt kringströfva för att beta sina renar. Detta verkar emellertid icke, hvad Sverige med undantag för den nordligaste delen af lappmarken vidkommer, till en tvungen förminskning i renarnes antal, ty tillgången på mark med godt renbete är det oaktadt tillräcklig, men deremot inskränkes detta område år efter år uti Tromsö amt i Norge, synnerligast derigenom, att de från forno begagnade flyttningvägarne till de fjell, på hvilka lapparne under sommarmånaderna beta sina renar, icke kunna begagnas utan att skada förorsakas af renarne på de odlade egor, som ligga å flyttningvägarne eller i deras närhet, samt derigenom att de bofaste icke vilja tåla det intrång, som renarne göra å utmarken, såväl den inom skogsregionen liggende som den ofvanför denna region befintliga gräsmarken, å hvilken de vilja hafva uteslutande betesrätt för sina egna hemdjur, dels ändtligen derigenom, att de utängsslätter och hjortronland, som ligga på utmarken, stundom beträdas af renarne samt af dem nedtrampas.

Den utredning, som under perioden blifvit verkställd rörande tillgången på renbete uti Tromsö amt, synes emellertid gifva vid handen, att denna tillgång är så stor, att ett ej obetydligt antal rendjur utöfver det nuvarande derstädes skulle kunna finna föda. Till följd af de tilltagande bosättningarna uti Tromsö amt i Norge, hvilka bosättningar numera ega rum icke allenast invid fjordarne utan äfven efter dalgångarne ända upp mot riksgränsen, hafva *stridigheter* uppkommit *emellan nomaderna och de bofaste*, hvilka synas hafva benägenhet att i betänklig grad tilltaga. Inom Tromsö amt beta lapparne under sommarmånaderna sina renar icke allenast på fjellen omkring riksgränsen, omkring fjordarne och på näsen, utan äfven på öarne. Sommaren 1879 uppgafs antalet renar, som der voro på bete, till icke mindre än 104,000, af hvilka omkring 50,000 ansågos tillhöra svenska lappar. Bittra klagomål öfver skadegörelse framkomma, såväl från den ena parten, som från den andra. Rättigheten för svenska lappar att beta sina renar på de trakter, der de från äldre tider varit vane att beta dem, är medgifven genom Codicillen till 1751 års gränstraktat mellan Sverige och Danmark, men någon närmare reglering af de bofastes och nomadernas inbördes förhållande har icke sedan kommit till stånd, ehuru komitéer varit nedsatta både 1843 och 1866 samt förslag dertill framlagts till 1871 års riks-

dag och storting, hvilken förra förkastade detsamma. Som emellertid det nuvarande tillståndet hvarken torde böra eller kunna fortfara, lärer frågan om antagande af en lag angående lapparne i de förenade konungarikena åter komma att upptagas. Omöjligt är det att emellan så skilda intressen som jordbrukarens och nomadens ordna på sådant sätt, att dessa sinsemellan komma att väga jemnt emot hvarandra, men bättre är det dock, att inbördes rättigheter och skyldigheter blifva noggrant bestämda, än att godtycket skall på ömse sidor lemnas allt för stort spelrum till skada för de båda näringarne, hvilka enligt naturens anordning och för såvidt större delen af den mark, som består af fjell, skall tjena människan till någon nytta, böra få finnas jemsides med hvarandra. När tillmötesgående eger rum och hvardera parten uppgifver något af sina verkliga eller inbillade rättigheter, så torde nog ett ordnande kunna genomföras af dessa onekligen exceptionela och invecklade förhållanden. För de svenska lapparnes i Enontekis och Karesuando existens vore det särdeles väl, om enighet de begge rikena emellan kunde uppstå, och en lag, som ordnar förhållandena på så rättvis grund som möjligt, kunde komma till stånd. Under perioden har en i Tromsö bosatt overretssagförer varit med aflöning af svenska statsverket anställd såsom rättgångsombud för de svenska lapparne. Såvidt Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande kunnat finna, hafva lapparne haft fördel af, att ett sådant ombud funnits för dem att tillita. Af den årliga redogörelse, som ombudet afgifvit, framgår, att det mången gång lyckats honom bringa parterna till förlikning, att en del mål, i hvilka hans biträde påfordrats, varit af vigt och kräft mycken vårdnad, men att en del deremot rört rena obetydligheter, förtjenta af mindre uppmärksamhet än den han deråt egnat.

I länets *landtbruksskola*, som, på grund af Eders Kungl. Maj:ts nådiga tillstånd af den 1 juni 1877, den 24 derpåföljande oktober flyttades från den ett bolag tillhörande egendomen i Afva by af Neder-Luleå socken, der skolan allt ditintills varit förlagd, till hushållningssällskapets egendom Åminne i Öfver-Luleå socken, har undervisning meddelats åt 31 lärlingar, deraf 8 vid Afva, af hvilka 2 äfven genomgått ett års kurs vid Åminne. Antalet inträdesökande till Åminne har under de senare åren varit större än det antal, som der kunnat intagas, bevisande detta, att skolan vunnit förtroende hos befolkningen. Denna sistnämnda egendom, hvilken år 1869 af dåvarande egare öfverlemnades såsom en evärdlig tillhörighet till hushållningssällskapet, är belägen 8½ mil från Luleå på Luleå elfs södra strand, har en areal af 11,950 kvadratref, deraf 645 kvadratref åker- och lindmark, 1,614 kvadratref myrängar och elfstränder samt 5,453 kvadratref skogsmark. Omkring 392 kvadratref af ofvannämnda åkerareal äro under eget bruk, den återstående delen är fördelad emellan 3 torpare. När landtbruksskolan ditflyttades, var nästan hela åkern lagd i mer eller mindre väl häfdad, delvis helt och hållet utväxt gräsvall. Åt de rika odlings- och rödjningslägenheterna längs efter fyra bäckar hade föga eller ingen uppmärksamhet egnats. De första åtgärderna för att lämpa Åminne till landtbruksskola vidtogos under sommaren 1877 dels genom att utse ny gårdsplan några hundra alnar från den gamla, å hvilken senare grunden var af så rörlig beskaffenhet, att alla försök att få byggnaderna att stå utan årliga rubbningar å murar och stenfot m. m., hade visat sig fruktlösa, dels medelst uppförande af en ny byggnad för skolan med skolsal, kök samt rum

för elever och betjening, dels genom att till samma plan flytta föreståndarens bostad, iskällaren m. m. Under de följande åren hafva de öfriga byggnaderna, mejeriet, slöjdstugan och ladugårdsbyggnaden efter hand flyttats till den nya gårdsplanen. Till den sistnämnda byggnaden har till största delen nytt timmer användts. Kostnaden för alla dessa ny- och ombyggnader har uppgått till 25,000 kronor. Ur planen för egendomens skötsel meddelas: att omkring 45 kvadratref af ofvannämnda gräsvallar under hvarje år upplöjas, täckdikas eller förses med öppna diken, hvarefter jorden blott bearbetas med åkerbruksredskap under första sommaren samt först den derpå följande, efter jordens ytterligare beredning, gödslas och besås. Rotfrukter, synnerligast rofvor, odlas på viss areal. Rödjuingar företagas hvarje år å bäckstränderna till en areal af minst 50 kvadratref. Genom sådana åtgärder har en del af egendomen bringats i försvarlig häfd. Höafkastningen, som under de senare ogynsamma foderåren varit ringa, bör från de ånyo igenlagda fälten blifva god. Afkastningen från rödjuingarne tilltager i mån som arealen af dem ökas. De lemna redan nu en väsentlig del af det hö, som vid gården uppställas. De högst känbara utgifter, som hushållningssällskapet under perioden haft för Åminne, skola med visshet hädanefter kunna hållas inom måttliga gränser, sedan nya byggnader ej mera erfordras, samt en del af jorden kunnat sättas i stånd. Afsedt är att sköta jordbruket å Åminne på sådant sätt, att det i en framtid må varda till en föresyn för de många jordbruk i länet, der sädesodling knappt lönar sig, men der marken lämpar sig till gräsbörd, och der man således i främsta rummet med alla anordningar bör syfta derhän, att boskapsskötseln i och för sig kan varda inkomstbringande.

År 1876 bildades *Norrbottens läns trädgårdsförening*. Denna förening har sökt efter sina tillgångar verka för trädgårdsodlingens utveckling, dels genom att på det fält, som af föreningen arrenderas, söka utröna hvilka arter af nyttiga köks- och öfriga trädgårdsväxter, som här i länet kunna med fördel odlas, dels genom att åt dem af länets invånare, som sådant äska, lemna biträde af föreningens trädgårdsmästare för uppgörande af planer till trädgårdsanläggningar samt meddelande af råd och upplysningar om allt, som till en ordnad trädgårdsskötsel kan hänföras. Den erfarenhet, som under den korta tid föreningen varit i verksamhet vunnits rörande trädgårdsodlingen, är den, att ganska mycket af det, som går i sydligare delar af landet, kan äfven här med fördel odlas. Detta gäller förnämligast om köks-trädgårdsväxterna. För öfrigt må meddelas: att odling af kålrotsfrö m. m. under normala väderleksförhållanden lyckas; att flere arter prydnadsväxter och fleråriga blomsterväxter visat sig fullt härdiga; att många buskväxter äfvenledes uthärda de svåra vintrarne, men att deremot andra träd än de i orten förekommande, äfven om de under ett eller annat år hålla sig friska, icke äro härdiga och icke kunna utvecklas, såvida de ej genom läge och särskilda inrättningar till värn mot vinterns och vårens kyla äro skyddade mot det omilda klimatets verkningar. Trädgårdsföreningen, hvilkens verksamhet är från år utvidgats, åtnjuter årliga bidrag af landstinget och hushållningssällskapet, mot skyldighet såväl att afgiftsfritt lemna plautor, buskar och träd till de folkskolor i länet, som derom an hålla, som ock att uppgöra planer till samt utstaka trädgårdar vid folkskolorna, när biträde af trädgårdsmästare der till äskas.

För jordbrukets rätta bedrivande är ett bland vilkoren, och det ett af de viktigaste, att de egor, som lyda under ett och samma hemmansbruk, skola ligga så till, att de med minsta omgång kunna skötas. Ju färre ställen, å hvilka egorna äro belägna, och ju mindre afstånd emellan dem, ju förmånligare och lättsköttare. De förrättningar, som hafva till ändamål att göra jordbruket för hvarje brukare så bekvämt som möjligt, hafva således haft och hafva fortfarande en stor inverkan på jordbruksnäringsen. Huru kostsamma de än må vara, hafva de dock ett så omgestaltande inflytande på jordbruksnäringsen och på jordbrukets bedrivande, att de ingenstädes kunna undvaras, såvida jordbrukarne vilja följa med i det utvecklingsarbete, som hvarje näring, och ej minst jordbruksnäringsen, måste underkasta sig för att icke förtvina. Verkningarne af dessa förrättningar skönjas nästan omedelbart efter det de blifvit afslutade. Några få år äro nog för att göra byar, der de gått fram, nästan oigenkänliga. Ut i de norrländska länen hafva de stora bysamhälligheterna genom afvittring, der sådan erfordrats, blifvit skilda från hvarandra, samt dessa ifrån kronans marker. Genom *storskifte* eller *laga skifte* hafva derefter egorna delats man och man emellan, samt hvarje särskild persons egovälde blifvit sammanfördt i så få skiften som möjligt. Afvittringen, som utom ofvan omnämnda äfven har till ändamål att af den kronomark, som är lämplig för odling, utbryta nyhemman att i och för uppodling och bebyggande upplåtas till hugade odlare, har härigenom högst väsentligt bidragit till de inre delarnes af länet uppodling och bebyggande.

Under perioden har det mångåriga och trägna arbetet med *afvittringen* i länets kustland blifvit i det allra närmaste bringadt till slut, dels genom Eders Kungl. Maj:ts Befällningshafvandes laga kraft vunna utslag för Pajala med kapellförsamlingar, dels genom Eders Kungl. Maj:ts nådiga beslut rörande dispositionen af de efter afvittringen öfverblifna kronomarkerna uti Öfver-Torneå, Hietaniemi, Korpilombolo och Öfver-Kalix af den 16 juni 1876, och genom nådigt beslut rörande dylika marker i Piteå och Elfsby socknar af den 10 oktober 1879. Derjemte har Eders Kungl. Maj:t den 30 april innevarande år meddelat nådigt beslut rörande dispositionen af några smärre kronomarker i Neder-Torneå, Ne-

der-Kalix och Råneå socknar, samt om de i samma socknar och Neder-Luleå skärgårdar belägna, kronan tillhöriga, tillförenej disponerade holmar och skär. Afvittringen pågår numera i länets lappmarkssocknar, af hvilka vid periodens slut Arvidsjaur var afmätt, skattlagdt och områdena för byar och hemman provisionellt utstakade, samt uppmätningen af Gellivare i det närmaste afslutad.

Men om afvittringen kan anses befrämja landets uppodling och bebyggande, och en kort redogörelse för det viktigaste, som vid den under perioden sig tilldragit, rättast finner sin plats under denna afdelning, så är detta i mycket större hänseende förhållandet med *laga skiftesförrättningarne*, genom hvilka först någon rätt fart gifves åt jordbruksnäringsen. Under perioden hafva några större byaskiften blifvit fullbordade eller bringats nära sin fullbordan, men det utan all jemförelse viktigaste bland de laga skiften, som under perioden blifvit verkställda, är det år 1876 afslutade laga skiftet uti Öfver-Torneå, Hietaniemi och Korpilombolo församlingar, hvilket skifte verkstälts af landtmätare vid afvittringsverket under ledning och tillsyn af dess styresman, och hvilket förrättning vidtog omedelbart efter det afvittringen af dessa socknar blifvit afslutad och vunnit laga kraft. Detta är ett arbete, som, utan statens mellankomst, i många delar af dessa socknar skulle under decennier låtit vänta på sig, ett arbete dock, som utgör förnämsta vilkoret för de der befintliga rika och fruktbara markernas uppodling och dymedelst för dessa socknars förkofran i ekonomiskt hänseende, hvarigenom ock en betydligt större folkmängd der i en snar framtid skall kunna finna sitt bröd. Genom Eders Kungl. Maj:ts nådiga bref af den 10 november 1865 har förklarats, att laga skifte skall verkställas i Pajala socken i sammanhang med afvittringen. Till åtlydnad här af har laga skifte i hvad Muonionalusta kapellförsamling angår redan blifvit verkställt och fastställt. Laga skiftet i Pajala är under handläggning.

I sammanhang med detta korta omnämmande af de viktigaste arbeten i afseende på laga skiften, som under perioden blifvit fullbordade, meddelas följande af förste landtmätaren i länet benäget upprättade uppgift öfver *skiftesverkets ställning* i Norrbottens län den 31 december 1880:

S o c k n a r .	Förmedlade, der förmedling egt rum, men eljest oförmedlade mantal, hvilka											
	undergått fastställt laga skifte eller ock storskifte, som troligen ej rubbas.			den 31 december 1880 voro föremål för laga skifte på			troligen komma att undergå laga skifte på			troligen icke komma att undergå laga skifte.		
	Alla egor.	Inegor.	Utmark.	Alla egor.	Inegor.	Utmark.	Alla egor.	Inegor.	Utmark.	Alla egor.	Inegor.	Utmark.
<i>Inom kustlandet:</i>												
Piteå	58'09	4'90	—	7'03	—	—	64'40	—	—	76'87	—	4'90
Neder-Luleå	77'09	5'55	1'70	7'30	—	—	9'41	—	—	2'37	—	3'85
Öfver-Luleå	53'08	—	—	6'00	—	—	6'20	—	—	75'10	—	—
Råneå	48'78	—	—	4'81	—	—	5'97	—	—	61'35	—	—
Neder-Kalix	49'35	1'07	0'96	0'36	—	—	4'75	0'96	—	25'40	—	1'07
Öfver-Kalix	2'03	5'79	—	10'51	—	—	16'71	—	—	18'66	—	5'79
Neder-Torneå	18'14	—	—	9'45	—	—	—	—	—	0'81	—	—
Karl Gustaf	22'00	—	—	—	—	—	0'58	—	—	0'18	—	—
Hietaniemi	33'33	—	—	—	—	—	—	—	—	1'12	—	—
Öfver-Torneå	27'90	—	—	1'81	—	—	—	—	—	0'65	—	—
Korpilombolo	11'21	—	—	6'08	—	—	2'67	—	—	—	—	—
Pajala	—	—	—	58'55	—	—	—	—	—	1'20	—	—
Tärands	—	—	—	20'02	—	—	—	—	—	0'28	—	—
Muonionalusta	5'57	—	—	—	—	—	—	—	—	1'12	—	—
<i>Inom lappmarken:</i>												
Arvidsjaur	—	—	—	—	—	—	12'00	—	—	9'08	—	—
Arjeppluog	—	—	—	—	—	—	3'20	—	—	8'95	—	—
Jockmoek	—	—	—	—	—	—	13'76	—	—	25'43	—	—
Gellivare	—	—	—	—	—	—	14'68	—	—	21'65	—	—
Juckasjärvi	—	—	—	—	—	—	10'74	—	—	1'52	—	—
Enontekiä	—	—	—	—	—	—	2'96	—	—	0'38	—	—
Summa	406'60	17'31	2'66	131'92	—	—	168'03	0'96	—	332'15	—	15'61

Vid hvilken uppgift han anmärkt:

att skiftena i Öfver-Torneå, Hietaniemi, Korpilombolo och Muonionalusta skett och skiftena i Pajala och Tarendö ske i sammanhang med afvittringen af afvittringslandtmätaren;

att en del af de hemman, som antagits icke komma att skiftas, möjligen dock komma att skiftas i en aflägsen framtid, sedan hemmansklyfningar i större skala egt rum; och att mantalet inom lappmarkssocknarne ej ännu blifvit genom afvittring bestämdt, samt derföre torde komma att betydligt förändras.

Kronans kostnader i och för afvittringen och för de med denna i sammanhang stående laga skiften hafva utgjort:

År 1876	77,238 ⁹² .
» 1877	84,406 ⁵² .
» 1878	104,006 ⁷¹ .
» 1879	114,591 ⁸⁴ .
» 1880	109,056 ⁸¹ .
	eller tillhopa 489,300⁸⁰.

Såsom *utflyttningsunderstöd* efter laga skiften äro under perioden af statsmedel utbetalda:

År 1876	3,037 ⁵⁰ .
» 1877	2,100 ⁰⁰ .
» 1878	2,437 ⁵⁰ .
» 1879	3,375 ⁰⁰ .
» 1880	187 ⁵⁰ .
	Summa 11,137⁵⁰.

hvarförutom såsom slutligt *statsbidrag för laga skifte* utbetalts:

1876 i Nikkala och Keräsajoki byars skifteslag	1,737 ⁷⁷ .	
1878 i do do do do	1,469 ³⁰ .	3,207 ⁰⁷ .
1877 i Seittenkari skifteslag	539 ⁴⁵ .	
1878 i do do	793 ⁸⁸ .	1,333 ³³ .
	Summa 4,540⁴⁰.	

till det förra skifteslaget på grund af Eders Kungl. Maj:ts nådiga bref den 10 februari 1874, till det senare på grund af Eders Kungl. Maj:ts nådiga bref den 30 november 1876.

Under denna afdelning får Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande, i likhet med hvad som skett i de senast afgifna femårsberättelserna, lemna nedanstående uppgift på *införseln* till länet under perioden af *omalen spanmål och mjöl*:

	O malen spanmål			M j ö l		
	från utrikes ort.	från inrikes ort.	Summa.	från utrikes ort.	från inrikes ort.	Summa.
	Kub.-fot.	Kub.-fot.	Kub.-fot.	Centner.	Centner.	Centner.
1876	9,193	21,742	30,935	43,427	87,276	130,703
1877	15,743	19,652	35,395	151,487	117,397	268,884
1878	10,636	13,005	23,641	54,906	108,505	163,411
1879	327	14,283	14,610	56,616	80,569	137,185
1880	1,949	19,665	21,614	61,184	105,384	166,568
Summa	37,848	88,347	126,195	367,020	499,131	866,751
Medeltal	7,570	17,669	25,239	73,524	99,826	173,350

Om mjölet förvandlas till kub.-fot, under antagande af att 35 skålpund mjöl motsvara en kubikfot, så skulle i medeltal årligen hafva införts 520,525 kubikfot, eller 228,740 kubikfot mera för år än under förra perioden. Denna högst betydliga förhöjning härleder sig dels af 1877 års missväxt, dels af de svaga foderskördarna, som nödgat till användning af hafre och mjöl vid utfodringen af kreaturen.

Innan Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande lemna afdelningen om jordbruket, anser sig Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande böra lemna några meddelanden om den *utställning* af alster från jordbruket och dess binäringar, som egde rum i Luleå sommaren 1877. Hushållningssällskapen i rikets tre nordligaste län hafva med hvarandra öfverenskommit om anordnande af dylika gemensamma utställningar. Den första hölls i Hernösand, den andra i Umeå år 1874, och var den ofvannämnda i Luleå den 3:dje af dessa gemensamma utställningar. Utställningen, som öppnades den 15 augusti, var anordnad inom följande områden:

- Grupp I. Djur.
- » II. Produkter af jordbruket och ladugårdshushållningen.
  - » III. Produkter af jagt, fiske och fiskodling och derför afsedda redskap.
  - » IV. Produkter af skogshushållningen och dess binäringar.
  - » V. Landbruksredskap, modeller och maskiner samt kultur- och hushållsplaner.
  - » VI. Slöjdalster, förnämligast med afseende å husslöjden.
  - » VII. Produkter från renboskapsskötseln.

För att underlätta deltagandet med utställningsföremål från de särskilda hushållningssällskapens områden vidtogas af sällskapen i Vesternorrlands och Vesterbottens län åtgärder för utställningsföremålens transporterande såväl till kusten som till Luleå, och mötets bestyrelse sökte ock verka för och möjliggöra insändandet af utställningsföremål från länet, dels genom att bidraga i kostnaderna för landtransporter, dels genom uppgörelse med de ångbåtsbolag, som trafikera Bottniska viken, om nedsättning i frakterna för dylika föremål. Genom att på sådant sätt förminska de stora hinder, som de långa afstånden i dessa nordliga trakter lade i vägen för hitsändande af utställningsföremål, och genom många för utställningen intresserade personers kraftiga medverkan, blef antalet af utställare och utställda föremål följande:

	Inom grupp.	F r å n				Summa.
		Vesternorrlands län.	Vesterbottens län.	Norrbottens län.	Andra orter i Sverige.	
Antal utställare	—	35	253	454	13	755
Antal utställda föremål	I.	—	8	151	—	159
do do	II.	5	121	132	—	258
do do	III.	3	44	31	3	81
do do	IV.	2	8	18	—	28
do do	V.	56	45	277	144	522
do do	VI.	140	473	606	30	1,249
do do	VII.	—	14	34	—	48
Summa	—	206	713	1,249	177	2,345

För bestridande af de kostnader, som voro förenade med anordningen af utställningen och för tilldelning af pris åt utställare, hade medel lemnats af staten med 900 kronor, af Norrbottens landsting med 1,500, af Norrbottens hushållningssällskap med 1,800, af Vesternorrlands hushållningssällskap med 700 och af Vesterbottens hushållningssällskap med 500 kronor, hvarförutom för samma ändamål kommuner samt bolag och enskilda inom länet sammanskjutit något öfver 4,000 kronor. 357 pris utdelades till ett värde af 4,896 kronor 76 öre, deribland 11 guldmedaljer, 105 större och 9 mindre silfvermedaljer. Utställningen var besökt af personer från skilda delar af fäderneslandet samt från Norge och Finland; och om denna trelänsutställning icke kunde ställas i jembredd med dylika i södra delen af Sverige, der mängden af lätta samfärdsmedel utjemnar afstånden och näringarne arbeta under helt andra och lyckligare vilkor för sitt bestånd och sin utveckling, så torde den dock hafva gifvit främlingarne ett begrepp om den ståndpunkt af utveckling, på hvilken det norra Norrland befann sig och en föreställning om det näringslif, som i dess olika trakter var verksamt. Den offervillighet, som landstinget, kommuner och enskilda ådagalade i afseende på utställningen, bevisade derjemte ett hos alla samhällslager i länet befintligt intresse för, att utställningen skulle blifva länet värdig och hos alla främlingar framkalla ett godt intryck, en riktigare uppfattning om de naturtillgångar, som länet och Norrland har inom sig, samt en öfvertygelse derom, att när betingelserna för näringslifvet, dess rätta utveckling, en gång varda förverkligade, dessa landsdelar i mångt och mycket skola kunna ställas i jembredd med öfriga delar af riket.

C) **Skogshushållning.** Ut i den redogörelse från kronans skogsdomän uti Norrbotten, som meddelades uti berättelsen för förra femårsperioden, beräknade Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande, att, sedan afvittringen blifvit fullständigt afslutad samt disposition af de efter afvittringen öfverblifna kronoparkerna blifvit bestämd, *kronoparkerna* uti länet skulle komma att uppgå till 230 à 240 kvadratmil af det egentliga skogslandet. I den tabell, som redogjorde för arealen af då befintliga kronoparker, angåfvos dessa innehålla en areal af 128⁶⁶ kvadratmil, och var då uti denna summa inräknad arealen af de kronoparker, som genom nådigt beslut af den 13 januari 1876 blifvit afsatta af de efter afvittringen öfverblifna öfverloppsmarkerna uti Öfver-Kalix, Hietaniemi, Öfver-Torneå och Korpilombolo socknar. Sedan dess har *dels* genom nådigt bref den 22 september 1876 förklarats, att 9 åbolediga, vid afvittringen till 5⁷/₁₆ mantal skattlagda nybyggen i Råneå socken, samt 5 sådana om 2⁴¹/₆₄ mantal i Öfver-Luleå socken skulle, till den del de icke till kronojägarebostäder erfordrades, till kronopark afsättas, samt att 7 åbolediga nybyggen, vid afvittringen skattlagda till 3¹²⁷/₁₉₂ mantal i Råneå socken, och 2 sådana om 1¹/₈ mantal i Öfver-Luleå socken *tillsvidare* skola bibehållas under kronans omedelbara disposition samt till Eders Kungl. Maj:ts Skogsstyrelse öfverlemnas för att såsom kronopark förvaltas — dessa nybyggen upptaga en sammanlagd areal af 266,800 kvadratref —; *dels* genom nådigt bref den 15 november 1878 förordnats, att tvenne öfverloppsmarker, den ena om 3,190³⁰ kvadratref, belägen i Öfver-Kalix socken, och den andra, innehållande 2,994⁹⁵ kvadratref, belägen i Korpilombolo socken, skulle *tillsvidare* såsom kronoparker af Eders Kungl. Maj:ts Skogsstyrelse öfvertagas och förvaltas; *dels* genom nådigt beslut af den 16 maj 1879 af öfver-

loppsmarkerna i Piteå socken och Elfsby kapellförsamling bestämts 1,995,528³⁸ kvadratref till kronopark. När denna areal, hvilken sammanlagd utgör 2,268,514 kvadratref, lägges till de 16,674,404 kvadratref, som såsom kronopark redovisades i förra femårsberättelsen, så erhålles kronoparkernas underlägga areal vid periodens slut 18,942,918 kvadratref eller 146¹⁶ kvadratmil. I Eders Kungl. Maj:ts Skogsstyrelsens underlägga berättelse för år 1879 upptagas dessutom 1,851⁵⁰ kvadratref, hvarmed kronoparkerna skulle hafva ökats, genom »vid nymätning eller eljest vunnen närmare kändedom om vissa kronoparkers verkliga ytvidd», men Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande har grundat sin redogörelse på afvittringshandlingarne, hvilka ännu torde böra anses ega vitsord, och har således icke inräknat sistnämnda areal i slutsumman.

Vid dispositionen af öfverloppsmarkerna i Piteå socken och Elfsby kapellförsamling hafva 8 haft ett sådant läge och till dels varit till vidden så obetydliga, att Eders Kungl. Maj:t icke ansett dem böra såsom kronoparker bibehållas, hvarföre Eders Kungl. Maj:t genom nådigt bref den 16 maj 1879 anbefalt, att de skulle till högstbjudande under eganderätt, men mot utgörande af årlig skogsränta, försälas. Dessa åtta trakter innehålla tillsammans en areal af 15,075¹⁰ kvadratref, och är skogsräntan bestämd till 32 kronor 25 öre. Vid pröfning af de vid auktionen afgifna anbudn har Eders Kungl. Maj:t uti den 17 december 1880 antagit de högst afgifna på 7 trakter med tillsammans 3,131 kronor. Trakterna innehöllo en areal af 6,524⁵⁵ kvadratref, och skogsräntan är för dem bestämd till 14 kronor 53 öre. Deremot förkastades anbudet på en trakt, som innehöll 8,550⁵⁵ kvadratref, i sammanhang hvarmed Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande anbefaldes föranstalta om ny auktion.

Från redan bestämda kronoparker, odisponerade öfverloppsmarker och från de trakter uti lappmarkerna, derifrån virke kan hemtas och der ej uteslutande utsyningsrätt tillkommer hemmans och nybygges innehafvare, har, enligt nådiga utsyningsförordningen den 18 september 1874, efter af revirförvaltarna ingifna förslag på såväl inför Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande som ock inför länsmännen i de särskilda orterna hållna auktioner till den högstbjudande utbudits afverkningsrätten till det virke, som, efter granskning af förslagen, ansetts böra försälas, hvarföre Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande pröfvat de afgifna anbudn samt beordrat revirförvaltarna att till köpare utlemna de virkespartier, för hvilka anbudn blifvit antagna. För de virkespartier, som sålunda blifvit försälda, och för den på dem belöpande köpeskillingen redogöres i efterstående tabell:

	Ved.	Vind-	Tjärn-	Bjelkar.	Sågtim-	Auktions-
	Famnar.	fallen och torr skog.	virke. Lass.	St.	merträd. St.	skilling. Kronor.
År 1876	800	530	7,690	—	211,783	331,202 ⁴⁸
» 1877	—	—	8,025	—	240,643	364,885 ¹⁰
» 1878	—	—	5,300	400	250,708	336,297 ⁰⁷
» 1879	—	—	1,815	225	207,803	237,359 ²⁵
» 1880	—	—	3,800	100	134,018	103,037 ⁵⁴
Summa	800	530	26,630	725	1,044,950	1,372,781 ⁷⁴
Medeltal	160	106	5,326	145	208,990	274,556 ³⁵

Som Eders Kungl. Maj:ts af denna redogörelse torde finna, är antalet försålda bjelkar försvinnande litet emot antalet sågtimmerträäd. Detta härleder sig deraf, att skogen uti Norrbotten i allmänhet icke, innan den blir fullmogen, uppnår den dimension, som utsyningsförordningen bestämmer såsom kännetecknande för bjelketrääd. Af tabellen framgår derjemte, att ved, vindfällan och torr eller mera skadad skog samt tjäruvirke under de fyra senare åren *dels* ej försålts på de årliga virkesauktionerna, *dels*, der sådant egt rum, såsom för tjäruvirke, till ringa belopp. Orsakerna härtill äro, att, hvad först ved vidkommer, den egentligen icke varit föremål för spekulation eller af behof annat än inom lappmarkerna för personer, som bo på kyrkoplatserna, och för befolkningen i och för användning af bränsle, när den besöker dessa platser vid de stora helgerna och vid marknadstid, samt att den således icke varit säljbar vid de stora auktionerna; dernäst att vindfällan och mera skadad skog svårigen kunnat af revirförvaltarna upptagas i utsyningsförslagen till försäljning, *dels* därför att det varit omöjligt att ens närmelsevis utan föregående uppräknig bestämma deras antal, genom att de finnas spridda här och hvar på alla trakter, och *dels* därför att, när ej stämpling förut egt rum, en mängd torr och mycket skadad skog skulle högst väsentligt nedtryckt prisen på de andra sortiment, som utjudits till försäljning, utan att köpare ändock funnit sig belätne, hvarför de alltid påfordrat ersättning för alla de träd, som ej blifvit dugliga till sågtimmer; samt att hvad tjäruvirke ändtligen vidkommer, den del af befolkningen, som dermed sysslar, vid virkesauktionerna, som författningsenligt hållits på våren, icke kunnat bestämma sig för inköp af ett material för tjärbränning, hvilket icke kan afhämtas förrän på följande höst, och hvaraf produkten icke kan erhållas förrän derpå följande sommar, emedan befolkningen i det längsta vill afvakta meddelanden om det pris, tjäran i marknaden kan komma att betinga, innan den beslutar sig för att på dess beredning nedlägga något arbete. Fogas härtill att torr skog, vindfällan och mera skadad skog, vissa år är osäljbar, andra år deremot betalas jemförelsevis bra; att en del vintrar äro tjenliga för utdrifning af dylikt virke, andra deremot ej; att för tjäruvirke sällan på virkesauktionerna erbjudits mera än det pris per lass, som länets markegångstaxa upptager; samt att handlande i städerna äro de, som inropat sådant virke, samt sedan öfverlätit detsamma mot den ersättning utöfver priset, som de kunnat sig af de personer, som idka tjärubräning, betinga, så torde häraf framgå olämpligheten att till försäljning utbjuda nu omnämnda skogseffekter på auktion vid de vanliga virkesauktionerna. Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande har därför under de senare åren uppdragit åt vederbörande revirförvaltare att *under hand* och till pris, som af dem ansåges antaglige, men som i intet fall, der en till sågtimmer duglig stock kunde af trädet erhållas, finge understiga ett bestämdt angifvet pris, och för ved samt tjäruvirke icke understiga årets markegångspris, försälja mera skadad skog af sådan beskaffenhet, att den icke utan att nedtrycka priset kunde vid de vanliga virkesauktionerna utbjudas, vindfäld och torr skog samt ved och tjäruvirke, mot skyldighet för revirförvaltarna att hålla uppsigt öfver afverkningen, att uppräknig virket, uppbära betalningen, samt till Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande inom viss föreskrifven tid inleverera densamma jemte räkning öfver underhandsförsäljningen, försedd med köparnes kvitto på emottagne skogseffekter. Denna underhandsförsäljning har under perioden inbringat:

År 1876	4,542 ¹⁰ .
» 1877	12,201 ³¹ .
» 1878	26,476 ⁸⁶ .
» 1879	40,757 ⁵² .
» 1880	226,680 ¹⁹ .
	eller tillsammans kronor 310,657 ⁴⁸ .

Orsaken till det stora belopp, som influtit under år 1880, anser sig Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande derjemte böra uppgifva.

1879—1880 års vinter föll ringa snö. Derigenom blef det möjligt att med lätthet färdas till fots öfverallt uti skogarne och lätt att utan hjälp af ordentliga vintervägar komma fram med virke från ställen, som under vanliga förhållanden kunde kallas otillgängliga. Under sådana gynsamma förhållanden kunde gamla hyggen rensas från de skadade träd, som ratats vid den afverkning som förut öfvergått en trakt, samt vindfällan med lätthet påträffas och till sågtimmer apteras. Då dertill kom, att virke på vintern var begärligt — till någon del härleadt deraf, att Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande till följd af för låga anbud icke hade antagit mer än en del af dem, som vid virkesauktionen på våren afgåfvos — och betingade ett pris, som, jemfördt med dem, som förut i allmänhet erhållits, kunde anses mycket tillfredsställande, samt då det icke kan vara annat än till särdeles gagn för skogsmarken och skogsåterväxten, att det virke kommer bort ur skogen, som är skadadt och som således, ju längre det står, ju mer förlorar i värde, så tillkom denna stora underhandsförsäljning, hvilken, såvidt Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande kunnat finna, med noggranhet öfvervakats af revirförvaltarna och deras underordnade. Genom den rensning och utgallring i kronans skogar, som egde rum under förut nämnda vinter, har således den skadade, torra och vindfälda skog, som kunnat åtkommas och i vattendrag flottas, blifvit tillgodogjord, till ej ringa fördel för skogsskötseln och skogsåterväxten. Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande är emellertid ej i tillfälle lemna specifik uppgift på antalet sågtimmer, lass virke m. m., som erhållits genom den afverkning under perioden, som varit en följd af underhandsförsäljningen, emedan en del virke sålts efter kubikfot, en annan del per stock och en annan del, som ej ansetts duglig till sågtimmer, per lass, hvadan de uppgifter, som kunna lemnas, icke gifva ett rätt begrepp om den virkesmassa, som från kronans skogar på detta sätt afyttrats. Mycket af det, som på detta sätt försålts och bringat statsverket inkomst, skulle emellertid, så vida det icke blifvit, på sätt som skett, tillgodogjordt. fått förruttna.

Flerårig afverkningsrätt till skog. Enligt hvad i förra berättelsen omförmäldes, har genom kontrakt af den 24 november 1873 under en tid af 12 år, räknad från den 1 januari 1874, sådan upplåtits till Luleå ängsnickeriaktiebolag. De trakter, från hvilka denna afverkning eger rum, äro belägna i Jockmocks socken, på begge sidor om Lilla Luleå elf och i denna elf infallande mindre vattendrag. Det antal träd, som bolaget enligt detta kontrakt eger afverka, är minst 800,000 och högst 1,100,000. Träden skola vara skadade och öfvermogna, minst 11 decimaltum sex fot från roten samt dessutom af sådan beskaffenhet, att de icke, utan att taga ytterligare skada och derigenom förlora i värde, kunnat kvarstå i 15 år från afverknings-tidens början. För hvarje till sågtimmer eller bjelke dugligt träd skall bolaget erlägga till staten en afgift af 1 krona 8 öre,

hvarjemte bolaget har skyldighet att genom strömrrensning flottbargöra de vattendrag, som ligga inom afverkningsområdet, samt efter afverkningstidens slut öfverlemla strömrrensingsbyggnaderna utan ersättning till staten. Genom kontrakt af den 8 juni 1876 har till samma bolag, mot samma afgift och på samma trakter, upplåtits afverkningsrätten till de skadade mindre sågtimmerträd intill en dimension af nio decimaltum sex fot från roten, hvilka under tiden från den 1 november 1875 till den 1 januari 1880 kunna, samtidigt med de större träden, afverkas och hvilka icke, utan att taga skada, kunna kvarstå i 15 år, räknade från den 1 januari 1874; dock att antalet träd, som härigenom försåldes, icke finge öfverstiga 250,000. Detta sistnämnda kontrakt har, på grund af nådigt bemyndigande af den 23 januari 1880, blifvit af Eders Kungl. Maj:ts Skogsstyrelse prolongeradt att gälla intill den 1 januari 1886. Genom kontrakt af den 1 mars 1880 har bolaget ytterligare berättigats afverka skadad skog af sistnämnda mindre dimension till ett antal af högst 319,000 och mot en afgift af 25 öre per träd.

Ångsnickeribolaget, som under de gångna åren verkställt omfattande strömrrensningar, hvilka kräft stora utgifter, långt större än de, som från början beräknats, hade vid periodens slut ifrån kontrakttidens början afverkat 454,933 träd, af hvilka dock bolaget enligt nådigt bref den 18 november 1878 fått eftergift af 20,000, hvadan således den stadgade betalningen erlagts för 434,933, deraf under innevarande period för 334,933 träd. För utstämpladt träd, som efter fällning och lumpning befinnes vara sådant, att köparen ej är skyldig emottaga detsamma, erhåller bolaget ersättning med 12 öre per träd, dock gäller denna bestämmelse numera ej för de träd, som äro af den mindre dimensionen. Sådan ersättning har hittills till bolaget utgått för 39,996 träd med 4,799⁵² kronor, deraf under perioden för 27,946 träd med 3,353⁵² kronor.

Genom kontrakt af den 2 februari 1878 har till »the new Gellivare Company Limited» upplåtits för en tid af 8 år, räknade från den 1 januari 1878, rättighet att å kronomarker i Piteå och Arvidsjaur å ömse sidor om Piteå elf från Storforsen till Apmoelfven samt omkring i denna elf emellan dessa ställen infallande bivatten afverka 290,000 dels friska dels mer eller mindre skadade bjelk- och sågtimmerträd om minst 11 decimaltums diameter, barken inberäknad, sex fot från roten, mot en betalning af 56 öre för hvarje träd och mot skyldighet att verkställa för virkesutdrifningen erforderliga elfrensningar och strömbyggnader dels ifrån Fällforsen i Piteå elf till Apmoelfvens inflöde, dels i bivattendragen, allt i enlighet med därför upprättad plan, hvilka strömrrensingsbyggnader vid afverkningstidens slut skola till kronan öfverlemlas i det skick, de då befinnas. Bolaget har verkställt en ganska stor del af strömrrensingsarbetena och detta på ett sätt hvarigenom flottningen i Piteå elf mycket underlättats. Under perioden har bolaget å den upplåtna trakten afverkat 125,000 träd och inbetalat 68,750 kronor.

Genom kontrakt af den 21 november 1880 mellan Eders Kungl. Maj:ts och kronan och grosshandlanden C. H. J. Matton har för en tid af åtta år, räknade från den 1 december 1880, till nämnde Matton upplåtits afverkningsrätten från kronopark i Jockmock, belägen på ömse sidor om Stora Luleå elf och sträckande sig upp mot Harsprånget, till 500,000 dels friska dels mer eller mindre skadade träd om minst 11 decimaltum hvad

den friska, samt intill 10 decimaltum hvad den skadade skogen beträffar, allt barken inberäknadt, sex fot från roten mot en afgift för hvarje träd af 1 krona 51 öre. Under perioden hafva till köparen utstämplats 70,000 träd, för hvilka betalning ock före periodens slut i landtränteriet inlevererats.

Sammanställes den afverkning, som enligt ofvannämnda kontrakter blifvit upplåten, så visar sig resultatet för perioden sålunda:

	Antal träd.	Erlagd afgift, kronor.	Restitution för lumpning å 12 öre per träd, kronor.	Återstod, kronor.
År 1876	100,000	108,000	573	107,426
» 1877	101,672	109,805	882	108,922
» 1878	146,589	126,487	1,615	124,871
» 1879	35,700	19,635	281	19,353
» 1880	165,972	172,249	—	172,249
Summa	549,933	536,177	3,353	532,824
Medeltal	109,987	—	—	106,564

*) De 20,000 träd, för hvilka betalning, enligt hvad ofvan meddelats, efterskänkts, äro i detta trädantal inberäknade.

Den enligt privilegier vissa sågverk inom länet och 3 sågverk utom detsamma tillkommande stockfångst från dels redan utbrutna områden, dels hemmansområden, dels ännu ej afvittrade trakter i Arvidsjaur socken, uppgår till 30,055 träd årligen. Hela detta antal träd har emellertid ej under perioden blifvit utstämpladt, till följd antingen af brist på träd af och öfver de bestämda minimidimensionerna inom utbrutna stockfångstområden, som hafva sådant läge, att träden kunna förädlas vid de sågverk, stockfångsten är tilldelad, eller deraf, att de hemman, från hvilkas områden stockfångst varit sågverk anslagen, råkat i ödesmål och blifvit utdömda, eller ock af andra orsaker.

Öfver såväl denna utsyning, som den, hvilken på grund af utsyningsförordningen af skogstjenstemännen i öfrigt under perioden verkstälts åt hemmans- och nybyggesinnehafvare uti lappmarkerna och åt sådana i Pajala, der afvittringen, enligt hvad förut meddelats, först under periodens sista år blifvit afslutad, hvilka hafva och haft uteslutande utsyningsrätt inom ett visst på antalet delegare i by beroende område omkring bostäderna, åt egare af ännu ej i skattskyldighet ingångna hemman och nybyggen i de afvittrade socknarne å de områden, som dem vid afvittringen tilldelats, samt åt egare af skattehemman inom kustlandet, hvilka i enlighet med nådiga förordningen den 29 juni 1866 endast ega inskränkt rätt öfver sin skog, lemnas följande redogörelse:

	Sågtimmerträd.	Torr skog och vindfällen.	Ved och kolvirke.	Tjärnvirke.
	Stycken.	Stycken.	Kub.-fot.	Kub.-fot.
År 1876	197,646	—	108,891	48,995
» 1877	228,374	—	209,058	43,623
» 1878	214,571	2,427	—	163,350
» 1879	189,707	—	—	3,960
» 1880	183,168	50,932	295,265	—
Summa	1,013,466	53,359	613,214	259,928
Medeltal	202,693	10,643	122,643	51,986

Efter afvittringen uti Pajala socken och dess kapellförsamlingar hafva öfverloppsmarker uppkommit till en areal af omkring 3,240,000 qv.-ref, om hvilkas disponerande Eders Kungl. Maj:t skall i nåder besluta sedan föreskrifna undersökningar dem öfvergått. Antagligt är, att den största delen af dessa öfverloppsmarker kommer att afsättas till kronoparker, hvilka således derigenom skulle komma att ökas med omkring 25 kvadratmil.

Af tabellen Litt. F, jemförd med den, som lemna samma uppgift för förra femårsperioden, framgår, att *åverkningarna* numera nedgått till en ren obetydlighet mot dem, som då hade egt rum. Denna visade emellertid en påtagligt minskad åverkan mot den, som tillföre bedrifvits. Det uttalande, som fälles i förra femårsberättelsen, att åverkningarna i en nära framtid skulle komma att upphöra, är i det närmaste förverkligadt. Orsaken härtill är att söka dels deri, att skogspersonalen numera till följd af sitt stora antal kan hålla kontroll öfver att åverkan ej begås, dels i ändringen i strafflagens stadganden om ansvar för skogsåverkan den 16 juni 1875, dels och kanske förnämligast deri, att åverkadt virke numera icke lätt finner köpare, och att befolkningen allt mer och mer kommit till insigt om det lagstridiga i sjelfva handlingen och om den skugga, som genom skogsåverkan faller på befolkningen i dess helhet, och den demoralisation, som den medför. För användningen af åverkadt virke lemna nyssnämnda tabell äfven upplysning, äfvensom om den del, som till följd af för låga anbud eller af andra anledningar måst onyttiggöras, m. m.

Af ofvanstående redogörelse för de allmänna skogarne uti länet och för afverkningen å dem samt å öfriga skogar, som stå under skogsstatens vård och tillsyn, torde Eders Kungl. Maj:t nädigst finna, att skogshushållningen blifvit under perioden bättre ordnad, och att flera bland de önskningsmål, som i förra berättelsen framlades för åstadkommande af en ändamålsenligare hushållning af och en säkrare statsinkomst från de allmänna skogarna, blifvit genomförda. Att det kunnat utvecklas så som skett, dertill är orsaken, att de i förra berättelsen omnämnda *flottledsundersökningarna* hunnit öfvergå länet, och att de i sammanhang med dem stående *uppskattningarna af skogstillgångarna* efter hvarje floddal så långt framskridit, att man efter ett eller annat år kan motse deras afslutande. Härigenom hafva de upplätelser till flerårig afverkningsrätt möjliggjorts, för hvilka Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande här ofvan redogjort, härigenom hafva strömrrensningar, som utgöra ett bland de oundgängligaste vilkoren för en ordnad och beräknelig skogs rörelse, börjat utföras. Men äfven i ett annat hänseende har tillåtits att under periodens sista år vidtaga åtgärder, genom hvilka ett stort steg blifvit taget för införandet af en rätt skogsvård. Detta sista är, att utstämpling af till försäljning afsedda virkesposter före försäljningen sker. Det resultat, som denna åtgärd visat, har föranledt till beslut om dess införande öfverallt inom länet för virke, som skall afyttras. Vid dessa utstämplingar, hvilka genom revirförvaltarens försorg varit för spekulanterna kungjorda, har virket klassificerats i vissa afdelningar, beroende på godhet och dimensioner, hvarjemte, allt efter den utstämplade skogens beskaffenhet, vissa procent utöfver det antal, som utbudits till försäljning, utstämplat såsom ersättning för möjligen blifvande vrak. Fördelarne af denna förstämpling äro många såväl för staten som för timmerhandlande. Derigenom har skogs-

förvaltningen alldeles fria händer och kan taga all den hänsyn till skogsvårdens intresse, som är nödig; derigenom kan den ock taga bort ur skogen de träd, som äro fullmogna och böra bort, samt äfven de träd, som äro torra och mycket skadade, hvilket, enligt hvad här ofvan anförts, icke förut kunnat ske, derföre att köparne vid den efter försäljningen verkställda utstämplingen nekat mottaga sådant virke; derigenom kan underhandsförsäljningen inskränkas; derigenom har timmerhandlanden före auktionen beredts tillfälle att undersöka de utstämplade träden och bedöma deras beskaffenhet och den större eller mindre svårighet, som med afverkningen och nedforslingen till vatten dragen kan vara förenad, derigenom vet han ock, att han icke har att påräkna någon ersättning utöfver det utstämplade, utan att han måste taga partiet sådant det är, samt kan genom detta allt göra säkrare beräkningar än förut, då han inköpte skog utan att mer än möjligen helt ytligt känna de betingelser af beskaffenhet och utdrifningskostnad, som utgöra ett så viktigt vilkor, för att en affärsrörelse sådan som trävaruhandeln icke skall varda fotad på allt för lös grund. Efter hvad Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande erfarit, har det införda sättet med stämpling före försäljning redan tillvunnit sig virkeshandlandes förtroende och derjemte underlättat skogsförvaltningens arbete i och för kontrollen för sjelfva afverkningen.

Af *militie och ecklesiastika boställenas* inom länet skogar äro 14 af skogstjenstemännen undersökta, och hushållsplaner för dem upprättade och fastställda, 8 voro vid periodens slut beroende på pröfning och fastställelse, och 7 äro i och för indelningsplaners upprättande under handläggning af skogstjenstemän, och åt öfriga är ännu intet åtgjordt, egentligen till följd deraf, att de ännu ej blifvit afvittrade. I allmänhet äro boställsskogar i kustlandet illa värdade och mycket tillitade, detta ehuru de länge varit skilda från andras. Orsaken dertill, synnerligast hvad flere af de ecklesiastika vidkommer, är att dessa skogar, när de ligga i närheten af kyrkstäderna, anses såsom en gemensam egendom, från hvilken hvar och en fritt ansett sig kunna hemta bränsle.

Hushållningen å enskilda skogar torde numera förtjena mildare omdömen, än som tillföre deröfver blifvit fälda. Visserligen uttala sig en del af revirförvaltarna i sina årsberättelser till Eders Kungl. Maj:ts Skogsstyrelse ganska skarpt om den ringa värdnad, som hemmansegarne egna sina skogar, men Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvandes åsigt är dock den, att man med hvarje år, som går hän, kan skönja en förbättring, om ock liten, i skötseln af enskilda skogar, ty att sträfvet till ett bättre är befintligt, det torde af hvarje uppmärksam iakttagare icke kunna jäfvas. Orsaken härtill är i främsta rummet den, att hemmansegarne nu för tiden få hafva sina skogsletter mera i fred för åverkare än tillföre, samt att de fullt väl lärt sig inse det värde, som ligger i skogen, från hvilken dels kommunens behof kunna tillgodoses, dels bidrag erhållas till uppehållet de år, då jordbruksnäringen är mindre gifvande och afsättningen af skogsalster kan med fördel ske. Man torde således icke såsom ett allmänt omdöme numera böra fälla det omdömet, att hushållningen å de enskildes skogar är en planlös blädning, eller, med andra ord, att i denna hushållning icke visas någon som helst omtanke, ty detta omdöme varder för skarpt, när alla skäras öfver en kam.

Genom förordningen den 30 september 1874 till förekommande af öfverdrifven afverkning af ungskog i Norrbottens län och förut omnämnda förändring i strafflagen rörande straffbestämmelserna för skogsåverkan har nemligen fred för intrång af obehöriga på enskilda skogar vunnits. Den förstnämnda förordningen anse hemmansegarne fortfarande förmånlig och önska icke de band lösta, som den pålägger afverkningen till afsalu. Att döma af hittills vunnne erfarenhet synes befolkningen icke heller hafva något nämnvärdt behof af att från hemmansskogarne sälja undermåligt virke. Den undersökning nemligen, som enligt § 3 uti ofvannämnda nådiga förordning skall försiggå, innan afverkning af undermåligt virke får ega rum, har vissa år ej påkallats, andra år blott för obetydliga kvantiteter. För 1876 är den inskränkt till tvenne revir och omfattar 3,138 undermåliga träd, som utstämplat, för 1877 förekom sådan utstämpling endast inom ett revir å nio särskilda hemman, och denna uppgick till 10,056 träd, för 1878 och 1879 har ingen sådan utstämpling förekommit och för år 1880 blott inom de tvenne sydligaste reviren till ett antal af 10,013 träd, om man frånräknar den på 65,178 träd, som egt rum inom Kalix och Råneå revir och som förorsakats deraf, att så svår skogseld öfvergått hemmansskogar, att en mängd träd måste afverkas, för att de ej skulle helt och hållet uttorka och varda värdelösa för försäljning. Om än, såsom i Skogsstyrelsens berättelse för 1878 uppgifves, orsaken till den ringa utstämplingen af undermåligt virke till någon del bör tillskrifvas den omständigheten, att virke af små dimensioner icke rönt efterfrågan, så är dock klart, om förhållandena bedömas sådana de en viss del af denna och i slutet af förra perioden voro med afseende på afsättningen af virke af små dimensioner, att om hemmansegarne ansett det med egen fördel förenligt att från sina skogar afsätta undermåligt virke, det icke skulle mött något hinder för dem att i allmänhet kunna göra detta, ty hvarje barrskog, äfven den efter forstliga grunder vårdade, är af sådan beskaffenhet, att för dess ordentliga skötsel och vård afverkning af undermåligt virke kan och bör ega rum. Om det derföre skulle legat uti hemmansegarne intresse att afyttra undermåligt virke i och för utskeppning, så skulle jägeritjenstemännen ock hafva haft större sysselsättning med underökningar och utstämpling af dylikt virke, än som förhållandet hittills och alltifrån förordningens promulgerande varit. De uti förra berättelsen omförmälda åtta extra jägmästare, som årligen förordnades och stationerades i länets kustland med uppdrag att hålla hand öfver förordningens efterlefnad och att på anmälan tillhandaga med nämnda undersökningar och utstämplingar, hafva ock med anledning af den ringa sysselsättning, som uppdraget gaf dem, hvilket kunde utan olägenhet för öfriga tjensteåligganden fullgöras af de ordinarie tjenstemännen, från och med år 1879 upphört med sin verksamhet uti länet.

I sammanhang med denna redogörelse för hushållningen å enskildas skogar anser sig Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande böra meddela, att de trakter inom länets kustland, der dessa äro sämst och der misshushållningen med skog och vanvårdnaden af dem tillföre varit stor, är uti de finska socknarne Neder-Torneå, Karl Gustaf och till någon del äfven Hietaniemi. Skogseldar hafva förstört stora sträckor, och afverkningen för hemmens behof har varit planlös, i det stort och smått virke så att säga afmejats allt längre och längre ifrån hemmen, hvarigenom hemmansegarne uti de invid Torneå elf liggande byarne är

efter år fått färdas längre och längre väg öfver kalhuggna marker, innan de nått de trakter på sina skiften, derifrån skog kunnat afhämtas. Från de tvenne förstnämnda socknarne har icke någon nämnvärd försäljning af skog egt rum och till ringa omfång äfven i den sistnämnda. Allraminst har derstädes sålts något egentligt af mindre virke och af de dimensioner, som den s. k. Norrbottenslagen stämplar såsom undermåliga, men emellertid är tillgången på skog minst inom denna del af länet, om undantag göres för Enontekis, der till följd af det nordliga läget skog till husbyggnader icke finnes annat än i sydligaste delen af socknen.

Då Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande i officiel handling sett uttaladt, att *svedjande* upphört i hela Norrland med undantag af möjligtvis Norrbotten, anser sig Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande böra meddela, att, så vidt inhemtas kunnat, sådan ej i mannaninne egt rum, samt att skogsväxten och annat synes tyda derpå, att de fall måtte vara rena undantag, då svedjande här från forno idkats.

Men om ej svedjande i Norrbotten verkat till minskning i skogstillgången, så har, såsom Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande flere gånger meddelat, *skogseld* gjort det. Flere af somrarne under perioden hafva varit ovanligt torra, hvarigenom ock under dessa, och bland dem förnämligast under sommaren 1878, många skogseldar uppkommit. Att dessa icke erhållit så stor utsträckning och gjort så stor skada, som skogseld gjort i gångna tider, då elden obehjadt fick gå fram, till dess den hotade bebyggda ställen, eller naturföremål eller slagregn gjorde ett slut på dess framfart, måste i främsta rummet tillskrifvas den omständigheten, att skog numera i befolkningens uppfattning har värde, hvilket den icke förut haft, att befolkningen i allmänhet umgås varsammare med eld vid vistan i skogarne, samt att den beredvilligt hastar till eldställen för att biträda vid släckningen. Klart är emellertid, att i de stora vidsträckta trakter, der människoboningarna äro långt ifrån hvarandra, elden kan hinna verkställa stor skada, innan människor hinna till för att hejda den, samt att den redan då kan hafva erhållit en sådan utbredning, att manskapet icke kan vara tillräckligt för dess hej-dande. Hvad kustlandet och det egentliga skogslandet angår, så är det orätt påstå, att skogseld anlägges med flit, åtminstone skall detta höra till undantagen, men att de, som syssla med tjärubräddning, vallhjon och andre, som uppehålla sig dagen om i skogarne, äro vårdslösa, när de handskas med eld, derom torde icke vara tvifvel. Hvad deremot de trakter af länet vidkommer, som ligga invid fjellen, och dit skogsafverkning ännu ej trängt eller kommer att tränga, der är det vanligt att anlägga eld än här, än der, för att erhålla ett bättre bete åt kreaturen och för att afbränna renmossan för att afhålla renarne ifrån att komma i byarnes närhet och nedtrampa ängar m. m. samt förstöra hö, som uppsatts i hässjor. Frånsedt desse fjellboar kan således det allmänna vitsordet i öfrigt försvaras, att befolkningen, när eld utbryter på enskildas skogar, skyndsamt ingriper för att hämma dess framfart, samt att den äfven, om ock mindre gerna, lyder, när budkafvel kallar till inställelse i och för släckning af skogseld, som rasar å kronan tillhörig mark. Men när såsom skäl till detta glädjande förhållande bland annat angifves, att befolkningen kommit till insigt derom, att skogen är dess *hufvudnäringskälla*, så är detta emellertid ej fullt riktigt, ty, hvad kustlandet — detta ord taget i den bemärkelse, som i början af denna berättelse gifvits detsamma,

Jemföras dessa uppgifter med dem för förra perioden, så befinnes, att utförseln i sin helhet under perioden ökats och deraf för trävaror med 2,461,990 kubikfot, att exporten af bräder och plankor är betydligt större, och att den af bjelkar och sparrar är betydligt, 6,408,925 kubikfot, mindre än under perioden 1871—1875.

För utgifterna till *skogsstatens* i länet aflöning och för de utgifter, som för länets skogsväsende bestrids af reservationsanslaget till skogsväsendet, äfvensom för den utgift, som föranledts af de inom länet verkställda flottledsundersökningarna, redogör tabellen Litt. H.

Vid uppgörandet af denna tabell har Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande anlitat Eders Kungl. Maj:ts Skogsstyrelses underdåniga berättelser för åren 1876—1879. Mycket af det, som här ofvan meddelats, har äfven jemförts med eller hemtats ur dessa berättelser. Af tabellen synes, att skogsväsendet under perioden kräft ganska stora utgifter, men att de dock under de senare åren väsentligt nedgått, hvilket de än vidare komma att göra, sedan undersökningarna och uppskattningarna af skogarna blifvit afslutade, hvilket om ett eller annat år skall inträffa. Anmärkningsvärd är ock den minskning i anslaget till extra skogsbevakning, som under de senare af periodens år egt rum, om den än ej är så stor. Den bevisar emellertid, att ju mer ordnad skogsafverkningen blir, ju flera af kronojägarna erhålla bostäder inom sina bevakningstrakter, och ju mer återknifningarna aftaga, desto mindre blir behofvet af denna extra skogsbevakning, hvilken dock antagligen aldrig kan komma att helt och hållet undvaras. Rullan öfver skogspersonalen vid slutet af 1880 upptager, utom den fast anställda, 6 extra jägmästare, 3 extra kronojägare och 59 tillfälliga bevakare, och är det de sistnämndas antal, som torde kunna efter hand nedsättas. Af tabellen framgår äfven, att blott 24 kronor under perioden

blifvit utgifne för anläggning och underhåll af vägar. För kronoparkernas behöriga skötsel och för skogsarbetens underlättande, hvarigenom större inkomst kan vid försäljningarna af skogsalster erhållas, vore det i sin ordning, att årligen något åtgjordes för befrämjande af framkomligheten inom parkerna. För en summa af 2,000 å 3,000 kronor årligen i och för detta ändamål skulle med säkerhet ganska mycket kunna vinnas i ökad framkomlighet, på samma gång som det skulle lända länet i öfrigt till fördel, synnerligast som Norrbottens län aldrig lär kunna få så mycket af kommunikationer, som svarar mot behofven.

Innan Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande afslutar denna afdelning, får Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande meddela en uppgift på de under femårsperioden i landtränteriet *influtna skogsmedel*, tabell Litt. I. Jemföres denna med den i förra femårsberättelsen meddelade, så befinnes, att medelinkomsten under denna period ökats med något mer än 100,000 kronor, på samma gång som beslagsmedlen nedgått till mindre än en niondedel af det belopp, till hvilket de förra perioden i medeltal för år uppgingo. Denna förhöjning af inkomsten från statens skogar är så mycket mera anmärknings- och beaktansvärd, som 2 af periodens år varit för trävarurörelsen högst ogynnsamma, och intet af dem kunnat i afseende på lätthet till afsättning af skogseffekter och höga afsättningspris jemföras med åren 1873 och 1874. Olikheten emellan beslagsmedlen i denna uppgift och den här ofvan lemnade härflyter från orsaker, som å tabellen Litt. F äro angifna.

D) *Bergs- och brukshandtering*. Som fråga under perioden stått på dagordningen att genom underlättande samfärdsmedel möjliggöra användningen af de malmtillgångar, som finnas i det inre af Norrbottens län, genom hvilken frågas lyckliga lösning en ny æra för bergs- och brukshandteringen uti länet skulle komma att inträda, har Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande ansett det

Tab. Litt. H.

Utgifter för skogsväsendet.

Å r.	Skogsstatens aflöning.	Flottledsundersökningar.	Utgifter bestridda af reservationsanslaget.											Hufvudsumma Kronor.
			Indelning och reglering af kronoparker.	Undersökning och uppskattning af skog.	Skogsafverkning.	Anläggning och underhåll af vägar.	Nybyggnader och reparationer.	Inventarier.	Extra skogsbevakning.	Arvodet och gratifikation.	Rese- och trakta-mentskostnader.	Diverse.	Summa Kronor.	
1876 ...	72,885 ⁴¹	5,280 ⁸⁹	—	13,920 ⁵⁶	1,896 ⁹²	—	26 [—]	783 ⁰⁹	22,009 ⁴⁵	15,751 [—]	—	966 ⁸⁵	55,353 ⁸⁷	133,520 ¹⁷
1877 ...	77,091 ⁶⁷	11,907 ⁹⁸	1,818 ⁰⁴	12,124 ⁸⁷	2,032 ⁴⁶	—	7,207 ⁸⁰	587 ²⁴	22,798 ⁸²	15,417 ⁸⁸	—	75 ⁰⁴	62,062 ¹⁵	151,061 ⁸⁰
1878 ...	78,150 [—]	8,684 ⁰²	3,261 ²⁸	14,468 ⁹⁹	1,999 ⁵⁶	—	4,913 ¹⁴	317 ²⁵	22,573 ⁶³	12,625 ⁵⁸	181 ⁵⁰	103 ⁵⁰	60,444 ⁴³	147,278 ⁴⁵
1879 ...	77,770 ⁸³	—	2,940 ⁹⁹	12,086 ⁰¹	1,830 ⁴⁴	24 [—]	852 ⁹⁵	262 ⁷²	20,177 ⁴¹	4,900 [—]	680 ³⁰	41 ⁴⁷	43,796 ²⁹	121,567 ¹²
1880 ...	77,573 ¹⁶	—	125 [—]	10,000 [—]	4,549 ⁶²	—	2,008 ⁵⁰	353 [—]	17,173 ⁷¹	4,500 [—]	299 ⁸⁰	46 ⁵⁰	39,056 ¹³	116,629 ²⁹
Summa	383,471 ⁰⁷	25,872 ⁸⁹	8,145 ³¹	62,600 ⁴³	12,309 [—]	24 [—]	15,008 ³⁹	2,303 ³⁰	104,733 ⁰²	53,194 ⁴⁶	1,161 ⁶⁰	1,233 ³⁶	260,712 ⁸⁷	670,056 ⁸³
Medeltal	76,694 ²²	5,174 ⁵⁸	1,629 ⁰⁶	12,520 ⁰⁹	2,461 ⁸⁰	4 ⁸⁰	3,001 ⁶⁸	460 ⁶⁶	20,946 ⁶⁰	10,638 ⁸⁹	232 ³²	246 ⁶⁷	52,142 ⁵⁷	134,011 ³⁷

¹) För den utstämpling, som af jägeritjenstemännen verkställas å hemman och nybyggen i lappmarkerna, å andra icke i skatt ingångna hemman i kustlandet, å der ej afvittrade hemman, å sådana skattehemman, hvilkas skogsdisposition är inskränkt, samt å stockfångstskogar och stockfångstområden, utgår ersättning med 10 öre per träd samt med lika belopp för 4 lass ved och tjärvirke, hvarje lass beräknadt till 33 kubikfot. Enligt förut meddelad uppgift har således från enskilda såsom bidrag till skogsstatens aflöning under perioden utgått 21,430 kronor i medeltal per år, med hvilken summa således, ehuru den är mycket ojemnt fördelad på reviren, skogsstatens aflöning rätteligen hör ökas.

²) Till flottledsundersökningar har riksdagen anvisat 6,000 kronor för år 1876 och 7,000 kronor för år 1877; 1878 års utgift för flottledsundersökningar är bestridd af reservationsanslaget.

³) 1880 års utgifter af reservationsanslaget äro upptagna efter länsräkenskapen; 10,000 kronor äro under året i landtränteriet lyftade för undersökning och uppskattning af skog, men redovisningen härför har ingått direkt till Skogsstyrelsen.

ej vara utan intresse att under denna afdelning intaga en sammanträngd redogörelse för de försök till införande af en sådan, som under gångna tider egt rum, men hvilka alla strandat, förnämligast genom omöjligheten att få malm billigt och lätt transporterad från malmfälten till förädlingsställena. Denna redogörelse är uppsatt af bergmästaren A. Trysén och omfattar en historik öfver *Kengisverkens* och *Gellivareverkens* uppkomst och utveckling.

Kengisverken: Junosuando jerngrufvor, belägna vid gränsen mellan Juckasjärvi och Pajala socknar, gäfvö första upprinnelsen till all jernverksrörelse ej blott inom Torneådalen utan inom hela Norrbottens län. Några borgare i Torneå erhöles nämligen 1644 nådig resolution å rättigheten att upptaga de då nyligen af bonden Lars Larsson i Junosuando upptäckta och af landshöfdingen Frans Crusebiörn något bearbetade jernmalmsstrecken. Dessa ångrade snart sitt företag och återsände derföre om våren 1646 bemälte nådiga resolution »med flitig begäran att blifva från samma bruk förskont».

Med anledning häraf erhöles »borgaren och innevånaren i Stockholm Arendt Grape» och hans medparticipanter rättighet att det »nya malmstrecket angripa» samt »att bygga och uppsätta masugn, hamrar och andra nödiga verken till jernbrukets behof uti den ström, der han näst vid jernstrecket och nya grufvan hafver begynt att bygga, eller, om der icke så lägenhet kan vara för den starka vinterns infallande skull, då att söka sig annorstädes lägenhet dertill, helst uti nedre Torneå strömmen; och när de masugnar och hamrar samt verk hafva dersamma-städes uppbyggt, skola de vidare på anfordran bekomma deruppå tillbörliga privilegier». Dessa rättigheter meddelades af Generalbergsamtet den 31 oktober 1646 och torde hafva blifvit bekräftade genom nådiga brefvet den 24 december samma år, hvori äfven andra förmåner synas hafva blifvit Arendt Grape tillförsäkrade. Redan den 30 januari 1648 utvidgade drottning Kristina dessa förmåner derhän, att bland annat 10 rotar i Öfver-Torneå socken skulle vara fria från knektehåll och utskrifning, såvida dessa rotar levererade till Grape »10 starka och dugliga karlar, som för skäligen betalning göra dagligen arbete och körslor vid bruket», samt att honom »för en billig arrende» förunnades utom ordinarie räntan af Öfver-Torneå socken äfven kronans ovissa och extraordinarie räntor af samma socken.

Förbemälta nådiga bref och privilegier äfvensom en af Kungl. Bergskollegium den 26 november 1652 meddelad privilegiehandling »confirmerades och ratificerades» äfven för handelsmännen

i Stockholm Abraham och Jacob Momma (1669 adlade under namn af Reenstierna), genom ett privilegiebref af drottning Kristina, dateradt den 27 oktober 1653, hvori antalet af de knektar, som skulle få användas vid verken, utsträcktes till 30 stycken, »hvilka af närmast dervid belägna companier uttagas måste».

År 1652, eller något förut, hade bröderna Momma ingått i kompani med Grape om verkens drifvande, och fortsattes detta kompaniskap till 1679, då mellan bolagsmännen oenighet uppstod, som slutades dermed, att Grape för sin fordran hos Reenstiernorna fick immission i verket och blef ensam egare af desamma år 1685. I hans och hans arfvingars hand förblefvo verken sedan till 1699, då desamma afträddes till participanterne i Vesterbottniska Bergslagen, hvarom vidare här nedan.

Ifrån början hade vid Junosuando blifvit inrättadt och drifvits ett rännverk, men då Grape fick på sig öfverlåten rättigheten att bryta och bruka jernmalmsstrecken, uppbyggde han derstädes 1647 en masugn »efter fransöskt manér», hvilken försåg Kengis stångjernsverk med tackjern. Detta senare verk anlades af Grape, enligt bergsrådet Leijels berättelse af år 1699, år 1645 och utvidgades så, att det år 1673 bestod af »3 jernhammare med hvardera 2 härdar». Af dessa förföll inom kort den 3:dje hammaren, så att vid århundradets slut endast tvenne hammare med tillhörande härdar funnos brukbara.

I mån som tillgångarna vid Svappavaara kopparverk afsinade, aftog äfven den, åtminstone till en del, deraf uppehållna jernverksrörelsen. Detta jemte såväl Luleå som Piteå silfververks samtida förfall torde vara anledningen till bildandet af en societet för öfvertagande af samtliga inom nuvarande Norrbottens län varande och nyss uppräknade förädlingsverk, hvarom fråga uppstått redan i konung Karl XI:s lifstid och handlas i kungl. brefven den 19 november 1697 samt den 15 november och 23 december 1698, genom hvilket senare bref Kungl. Maj:t tillförsäkrat blifvande intressenter i de lappländska metallverken bergfrälsefrihet för den mark, som de uppbruto till åker och höslag, »så länge de förmå hålla verken i gång». Dessa nådiga skrivelser lågo till grund för Kungl. Bergskollegii privilegium för participanterne i Vesterbottniska Bergslagen, dateradt den 11 januari 1699. Detta privilegium beviljar participanterne i afseende å Kengisverken ibland andra följande förmåner:

att båtsmännen från Öster- och Vesterbottens städer till ett antal af 83 skulle infinna sig vid de verk, der participanterne funne nödigt att bruka dem;

Tab. Litt. I.

Uppgift på i ränteriet influtna skogsmedel 1876—1880.

	Försäljningsmedel.				Beslagsmedel.			Summa.	Anmärkning.
	Stubbören.	Arrenden.	Räntor.	Summa.	Kapital.	Räntor.	Summa.		
År 1876	449,458	1,166	2,817	453,442	7,604	33	7,638	461,080	Skilanden mellan Skogsstyrelsens uppgift på beloppet af skogsmedel under periodens 4 första år och den här lemnade härleder sig deraf, att de skogsmedel, hufvudsakligen arrenden af höslätter, som af fågderibetjeningen böra redovisas i förstnämnda uppgift, äro upptagna för hvarje år till fulla det belopp, som för samma år debiterats, då deremot den här lemnade uppgiften upptager samma medel till endast det belopp, som under det år, hvarför de debiterats, verkligen i ränteriet influtit.
» 1877	488,412	1,360	—	489,774	5,058	6	5,065	494,839	
» 1878	504,532	1,797	6,340	512,671	4,060	—	4,060	516,731	
» 1879	299,630	2,224	2,000	303,855	830	—	830	304,686	
» 1880	510,002	2,316	1,673	513,991	3,330	—	3,330	517,322	
Summa	2,252,036	8,865	12,833	2,273,735	20,884	40	20,924	2,294,660	
Medeltal	450,407	1,773	2,566	454,747	4,176	8	4,184	458,932	

att, sedan staten fått sin fyllnad, öfverblifna tiondespanmälen af Öfver- och Neder-Kalix samt Öfver- och Neder-Torneå socknar skulle föras till och levereras vid Kengis hammare, äfvensom att öfverskottet af räntorna i Öfver-Torneå socken samt Lingvara och Segevara lappbyar i Torneå lappmark finge under arrende efter kronovärdering för verken användas;

att fri marknad finge hållas vid Kengis;

att skogsören eller afgäld ej skulle erläggas för de förut ej upptagna skogar samt de strömmar, som participanterna komme att begagna;

att vid Junosuando finge inrättas styck- och andra gjuterier samt vid Kengis hammar allehanda slags manufakturverk;

att postgången mellan Torneå stad och Kengis bruk skulle uppehållas af staten, samt

att sex års frihet från tionde och hammarskatt af jernverket skulle få åtnjutas, att räknas »ifrån den tid någon tillverkning gjord blifver».

På grund af allt detta hade det lyckats Kungl. Bergskollegium, att, såsom samma kollegium den 10 november 1698 i underdånighet anmäler, »förmå några privata personer lika såsom under en bergslag att antaga sig de lappländske silfver-, koppar- och jernverkens drifvanden, och indelades nu, enligt sistnämnde privilegiehandling, bergslagen i 300 delar. »Åtskilliga höga Herrar af Kungl. Maj:ts Råd så väl som andra förnämna herrar och ståndspersoner» hade i en för sådant ändamål af Kungl. kollegium upprättad bok låtit anteckna sig »för så många andelar, som hvar och en sjelf behagat sig antaga» och sålunda var Vesterbottniska Bergslagen bildad.

Härmed börjades en lifvigare rörelse. Junosuando masugn, ehuru den var förfallen och fordrade ständiga reparationer, sattes i gång, hvarvid såsom förut malm dels från Junosuando dels från Svappavaara förbrukades. Stångjernverket vid Kengis reparades, och 2—4 härdar synas årligen varit använda, till dess bruket den 11 januari 1717 plundrades af ryssarne, hvarvid bergslagen tillfogades en skada, som uppskattades till 1,129 daler 24 öre kopparmynt, och arbetarne skingrades. Härtill kom, att under åren 1706—1709 en ny masugn uppfördes vid Torneåfors, i hvilken första blåsningen verkställdes år 1709, men som, efter att några år hafva varit i gång och drifvits liksom Junosuando masugn på Svappavaara och Junosuando malmer, under 1715 års fiendtligheter lemnades öde och derefter förföll.

Under konung Karl XII:s sista regeringsår synes som om all rörelse legat nere och detta äfven under de första åren af 1720-talet. 1699 års privilegier förnyades den 20 juni 1721, och efter en betydligare reparation eller ombyggnad år 1724 fortsattes blåsningarne i Junosuando, och smidet vid Kengis steg så småningom, så att år 1738 blåstes vid Junosuando omkring 880 skeppund tackjern och tillverkades vid Kengis omkring 1,050 skeppund stångjern. I början af 1740-talet börjades anläggandet af en ny masugn vid Torneåforsen, men längre ned vid samma fors än den gamla byggnadsplatsen var belägen. Masugnen var färdig till pådragning år 1744, och anläggningen fick, ehuru ej officielt, namnet Palokorva.

Sådan var ställningen, då den 30 december 1745 participanterna i Vesterbottniska Bergslagen afträdde sin rätt till brukspatronen och anläggaren af Meldersteins bruk, Abr. Steinholtz. Verken bestodo då af Kengis med 2 hamrar och 4 härdar samt Torneåfors och Junosuando masugnar. Mot pant af dessa egen-

domar, hvilka sammanlagdt värderades till 172,000 daler, förskaffade sig Steinholtz år 1749 ett lån i riksens ständers bank stort 63,500 daler.

Nu börjades hvarjehanda anläggningar vid Kengis, såsom ett manufakturverk bestående af 2 små hamrar år 1751, ett träd-drageri med 2 knipsaxar år 1754 och en stålugn år 1758. År 1740 förordnades bergmästaren att verkställa undersökning rörande den ena hammarens flyttning från Kengis till Turtola by längre ner i Torneåelfven, hvarpå Kungl. Bergskollegium resolverade den 12 juli 1754, att den begärda flyttningen skulle få ega rum, samt den 19 december 1755, att smidesrätten vid hvardera hammaren (den vid Kengis qvarblefne samt den som flyttats till det nya verket i Turtola, hvilket benämnes Svanstein), skulle utgöra 1,000 skeppund samt hammarskatten 10 skeppund, och skulle denne senare utgå från början af år 1759. Svanstein synes redan 1753 hafva varit uppfördt och i gång samt drefs derefter intill början af innevarande århundrade.

På 1760-talet började verkens drift åter att aftaga, hvarför arbetarne började rymma öfver till Norge, och allmogen klagade öfver brist på jern. Då upptog Steinholtz år 1766 till bolagsman sin måg Er. Daniel Christiernin, och synes derefter åter hafva inträdt någon större liflighet. Sålunda berättas det, att till 1772 års blåsning i Torneåfors och 1773 års i Junosuando blifvit anskaffad en engelsk gjutare samt omkring 50 modeller till grytor och pannor, samt att dylikt gjutgods blifvit tillverkadt och varit af utmärkt beskaffenhet samt i godhet svarande mot de utländska så kallade »stålgrytorna». Så begärdes och erhöles den 6 juli 1772 Kungl. Bergskollegii tillstånd till anläggande af ej mindre än trenne nya masugnar, deraf tvenne för tillgodogörande af malm från Luossa-Kiiruna och Haukivare skulle förläggas inom Juckasjärvi socken, den ena under benämningen Sophieström vid Vuolasjocki och den andra längre ner efter Torneå elf vid Laugasjocki. Denne senare skulle bära namnet Albertinæfors masugn. Den 3:dje masugnen, som benämndes Liljenfors, skulle anläggas på Kolare bys mark i Öfver-Torneå socken. Ingen af dessa masugnar kom emellertid till uppförande, ehuru sedermera äfven nytt tillstånd att anlägga dem af Bergskollegium meddelades genom resolution den 13 februari 1794. Men, för att återkomma till verken och deras drift efter det Christiernin blifvit delegare i dem, så anlades för rörelsens underlättande åren 1773 och 1774 en kanal af 402 alnars längd vid Kengis bruk, och inrättades vid dess slut en båthamn medelst byggande af en stenarm af 70 alnars längd. Masugnarne vid Junosuando och Torneåfors gingo ungefär hvartannat år, och 300—800 skeppund tackjern tillverkades öfver hufvud årligen. Sålunda fortgick jernverksrörelsen till dess Christiernin efter Steinholtz' död år 1781 blef ensam egare af Kengisverken.

Utän några nämnvärda förändringar, undantagande att Junosuando nära från grunden ombyggdes år 1783, fortgick bruksrörelsen under 1780-talet, derunder Christiernin fortfor att vara innehafvare af verken. Svårigheter att betala stadgade afbetalningar samt räntor å bankolånet synas dock så väl förut som nu hafva förefunnits, ty både år 1772 och 1781 anbefalles bergmästaren att anställa saluvärdering å Kengis jernbruk och masugnar.

Sedan genom Bergskollegii resolutioner den 7 juli 1788, den 2 november 1789, den 22 november 1790 samt den 18 april

1791 efter hand blifvit bortflyttade från Svanstein den ena härdens samt från båda verken tillsammans 1450 skeppund smide, hvarigenom det vid båda stångjernsverken privilegierade smidet nedgick till 550 skeppund, synes Christiernin under år 1793 hafva försålt egendomarne till direktören F. O. Hassel, grosshandlanden L. J. Groth samt H. W. Hahr. Eganderätten undergick de följande åren åtskilliga förändringar, till dess vid århundradets slut brukspatron Olof Ekström innehade tre fjerdedelar och direktören Hassel den återstående fjerdedelen.

Nu, vid tiden för baron Hermelinus mest vidsträckta verksamhet inom Norrbotten, började äfven Kengisverkens egare att röra på sig. Hammaren vid Kengis försattes i godt stånd. Kolare, hytte- och grufarbetare äfvensom tvenne gjutare anskaffades från afägsna orter. År 1802 den 28 maj lemnade Bergskollegium tillstånd till uppförande af ytterligare 1 knipp- och 2 spikhammare för en hjulstock, en klipsax samt en dubbelässja utom förut efter en 1791 timad eldsvåda uppförde 1 knipp- och 1 spikhammare för en hjulstock, att af eget eller köpetackjern tillverka 300 skeppund diverse manufaktursmide. Samma år var manufakturverket färdigt till begagnande. Masugnen vid Torneåfors uppfördes från grunden före år 1802. Nytt kolhus, stamp och uppfodringsverk voro samma år derstädes under byggnad. Junosuando masugn undergick grundlig reparation, nya hålldammar inrättades och transportvägar anlades och förbättrades. Denna liflighet blef dock ej långvarig, ty 1804 blåstes det för sista gången i Junosuando masugn, och bälgarne flyttades till Kuranäs i nedre landet på finska sidan; med år 1808 afstannade äfven blåsingarne i Torneåfors för lång tid. Samtidigt gjorde också dåvarande egare, brukspatron Ekström till en tredjedel och kamreraren Östermark till två tredjedelar, cession, och kreditorerne beslutade inskränka rörelsen så mycket som möjligt, hvilket slutade dermed att efter 1809 års krig ingen tillverkning egde rum förr än i början af 1820-talet.

Den befrielse från skyldigheten att erlägga tackjernstionde samt hammarskatt, som för sex år beviljades participanterna i Vesterbottniska Bergslagen genom Bergskollegii privilegium den 11 januari 1699, förlängdes tid efter annan och åtnjöts utan inskränkning under hela detta århundrade, intill dess Kungl. Maj:t genom nådigt bref den 15 juli 1803 beviljade ytterligare förlängning för masugnarne men deremot förklarade, att hammarskatten skulle utgå för Kengis jernbruk på grund af nådiga förordningen angående stångjernsmidet och jernmanufaktur i riket den 15 juni samma år; hvarföre ock denna skatt från och med år 1803 nästan oafbrutet blifvit erlagd, ända till dess densamma upphäfdes för riket i sin helhet. Befrielsen från tackjernstiondens erläggande har deremot tid efter annan blifvit förnyad, sista gången genom nådiga brefvet den 4 augusti 1853, då den beviljades till 1867 års slut.

Förmånen att få uppbära krouns behållne tiondespanmål m. m. synes ej hafva kommit verket till godo i annan mån, än att tiondespanmålen uppbars till år 1733, då Kungl. Maj:t befallde, att densamma skulle magasineras för kommande missväxters afhjelpande. Rättigheten att uppbära denna spanmål återficks dock år 1746, men inskränktes så småningom, så att år 1781 endast ett mindre quantum korn årligen lemnades från Öfver- och Neder-Torneå socknar mot betalning efter årliga markegängen. När denna rättighet helt och hållet upphörde, har dock ej kunnat utredas.

K. Mts Befallningshafvandes femårsberättelser 1876—1880. Norrbottens län.

Då under andra årtiondet af innevarande århundrade bruksrörelsen vid Kengisverken var helt och hållet i lägervall, väcktes af Bergskollegium i underdånig skrivelse den 22 april 1817 fråga om inrättandet af en bergslag inom Torneå elfdal. Förslaget föranledde tillsättandet af en undersökningskommission, hvars åtgöranden och uppfattning af förhållandena framlades i den af notarien Abr. Roman år 1818 af trycket utgifna berättelsen om Norrbotten och dess lappmarker. Någon bergslag kom ej till stånd, och år 1822 den 29 mars tillåter Bergskollegium bruksegaren, som då antagligen var brukspatronen Jonas Ekström Olsson, att af det återstående smidet, 550 skeppund, bortflytta ytterligare 200 skeppund. Då nu 1827 den 20 december tillåtes, att en af de kvarvarande härdarne flyttas från Kengisverken, var Svansteins bruk faktiskt nedlagd, och privilegierna lydte på endast 2 hammare och 2 härdar med 350 skeppund smide och 3 skeppund 10 skålpund hammarskatt.

Brukspatron Joh. Ekström och hans sterbus synas hafva innehaft Kengisverken till år 1838, då de tillträdtes af häradshöfdingen J. A. Wallenberg (hälften), Joh. Fr. Isaksson (tre åttendedelar) och kommissionslandtmätaren O. Öhlund (en åttendedel). Efter åtskilliga förändringar i afseende å eganderätten till Isakssonska andelen (tre åttendedelar) i verken, öfvergingo sju åttendedelar af desamma omkring år 1850 till nuvarande egaren, brukspatron C. J. Sohlberg, och uppgifves denne senare år 1853 vara ensam egare till verken.

Då Kengis på 1820-talet af Joh. Ekström sattes i gång, omtalas såsom derstädes befintliga 1 hammare med 2 härdar samt ett manufakturverk bestående af 1 knipp- och 1 spikhammare. Den smedja, hvari dessa verkstäder voro inrymda, uppbrann den 10 november 1847, och verket låg nere till 1850, då bruksrörelsen åter började med 1 hammare och 1 härd samt 1 knipp- och 1 spikhammare; men äfven denna smedjebyggnad förstördes genom våld år 1879. Torneåfors masugn lär hafva störtat tillsammans. Junosuando och Svanstein äro i andra personers ego, och af det äldsta jernverket i rikets fyra nordligaste län återstår numera intet nämnvärdt. Öfver tillverkningsbeloppen redogör tabell Litt. J.

Tab. Litt. J. Uppgift öfver kända tillverkningsbeloppen vid de så kallade Kengisverken och dertill hörande masugnar.

Å r.	Junosuando masugnar. Centner.	Torneåfors masugnar. Centner.	Kengis stångjernsverk. Centner.	Svansteins stångjernsverk. Centner.	Kengis manufakturverk. Centner.
1686	663'52	—	—	—	—
1698	—	—	281'60	—	—
1700	1,144'00	—	341'44	—	—
1701	2,688'57	—	239'36	—	—
1702	—	—	739'20	—	—
1703	—	—	1,203'84	—	—
1704	—	—	774'40	—	—
1705	2,928'64	—	2,055'68	—	—
1706	—	—	1,552'32	—	—
1707	2,059'20	—	—	—	—
1708	3,095'41	—	1,925'44	—	—
1709	2,635'78	—	1,735'36	—	—
1710	—	2,832'64	1,777'60	—	—

Å r.	Junosnando masugnar. Centner.	Torneåfors masugnar. Centner.	Kengis stångjers- verk. Centner.	Svansteins stångjers- verk. Centner.	Kengis manufaktur- verk. Centner.
1711	—	—	—	—	—
1712	2,654·08	2,656·90	998·80	—	—
1713	1,648·94	2,107·78	1,425·25	—	—
1714	1,830·05	2,225·17	—	—	—
1715	—	—	—	—	—
1716	—	—	—	—	—
1717	—	—	—	—	—
1718	—	—	—	—	—
1719	—	—	—	—	—
1720	—	—	—	—	—
1721	—	—	—	—	—
1722	—	—	—	—	—
1723	—	—	—	—	—
1724	—	—	—	—	—
1725	702·17	—	319·00	—	—
1726	734·45	—	598·40	—	—
1727	974·98	—	1,056·00	—	—
1728	2,686·11	—	1,515·27	—	—
1729	2,027·87	—	1,948·80	—	—
1730	—	—	—	—	—
1731	3,569·28	—	2,291·52	—	—
1732	4,037·44	—	2,746·13	—	—
1733	3,770·62	—	2,327·78	—	—
1734	3,798·08	—	2,136·99	—	—
1735	3,210·06	—	2,516·80	—	—
1736	4,451·92	—	2,317·48	—	—
1737	2,942·37	—	2,428·80	—	—
1738	4,802·61	—	3,097·20	—	—
1739	3,905·79	—	2,816·00	—	—
1740	—	—	—	—	—
1741	—	—	—	—	—
1742	—	—	—	—	—
1743	—	—	—	—	—
1744	—	—	—	—	—
1745	1,104·58	940·72	2,312·64	—	—
1746	1,563·67	1,774·61	—	—	—
1747	1,391·11	1,166·88	—	—	—
1748	—	—	—	—	—
1749	—	—	—	—	—
1750	—	—	—	—	—
1751	Ingen	2,654·08	2,497·26	—	—
1752	4,102·56	Ingen	1,133·88	—	—
1753	Ingen	3,660·80	2,357·74	—	—
1754	—	Ingen	—	—	—
1755	—	—	—	—	—
1756	—	—	—	—	—
1757	—	—	—	—	—
1758	—	—	—	—	—
1759	—	—	—	—	—
1760	—	—	—	—	—
1761	—	—	—	—	—
1762	—	—	—	—	—
1763	—	—	—	—	—

Å r.	Junosnando masugnar. Centner.	Torneåfors masugnar. Centner.	Kengis stångjers- verk. Centner.	Svansteins manufaktur- verk. Centner.	Kengis manufaktur- verk. Centner.
1764	Ingen	Ingen	—	—	—
1765	d:o	d:o	—	—	—
1766	—	—	—	—	—
1767	—	—	—	—	—
1768	—	—	—	—	—
1769	—	—	—	—	—
1770	Ingen	3,477·76	—	1,246·37	—
1771	1,830·40	—	—	—	—
1772	Ingen	3,586·18	—	—	—
1773	1,345·34	Ingen	—	—	—
1774	Ingen	d:o	—	—	—
1775	2,836·59	—	—	—	—
1776	Ingen	2,914·48	485·16	824·62	—
1777	1,713·27	Ingen	794·13	931·00	—
1778	Ingen	2,152·92	880·49	842·12	—
1779	d:o	Ingen	690·81	876·44	—
1780	d:o	858·88	360·18	679·67	—
1781	713·86	2,040·90	259·60	355·83	—
1782	Ingen	1,990·56	713·06	778·37	—
1783	—	Ingen	450·97	822·70	—
1784	Ingen	2,403·81	484·97	746·51	—
1785	1,525·04	Ingen	761·41	957·84	—
1786	Ingen	915·20	451·51	661·62	—
1787	d:o	1,816·67	646·47	750·74	—
1788	d:o	Ingen	—	—	—
1789	d:o	2,274·27	629·90	249·57	—
1790	1,395·68	1,693·12	—	—	—
1791	Ingen	1,395·68	—	—	—
1792	d:o	823·68	—	—	—
1793	938·08	732·16	—	—	—
1794	704·74	1,313·31	—	—	—
1795	1,372·80	915·20	—	—	—
1796	996·16	2,315·46	—	—	—
1797	1,098·24	Ingen	—	—	—
1798	1,153·15	2,016·87	—	—	—
1799	2,008·86	2,365·79	—	—	—
1800	Ingen	1,576·43	—	—	—
1801	2,933·22	Ingen	—	—	—
1802	4,612·61	d:o	—	—	—
1803	1,346·95	d:o	—	830·72	—
1804	1,494·06	1,775·49	—	—	—
1805	Ingen	2,662·00	—	—	—
1806	d:o	1,043·33	—	—	—
1807	d:o	2,553·41	—	—	—
1808	d:o	Ingen	—	—	—
1809	d:o	d:o	—	—	—
1810	d:o	d:o	Ingen	Ingen	—
1811	d:o	d:o	d:o	d:o	—
1812	d:o	d:o	d:o	d:o	—
1813	d:o	d:o	d:o	d:o	—
1814	d:o	d:o	d:o	d:o	—
1815	d:o	d:o	d:o	d:o	—
1816	d:o	d:o	—	—	Ingen

Å r.	Junosuando masugnar. Centner.	Torneåfors masugnar. Centner.	Kengis stångjerns- verk. Centner.	Svansteins manufaktur- verk. Centner.	Kengis manufaktur- verk. Centner.
1817	Ingen	Ingen	—	—	Ingen
1818	d:o	d:o	—	—	d:o
1819	d:o	d:o	—	—	d:o
1820	d:o	d:o	—	—	—
1821	d:o	1,599 ⁶⁶	—	—	—
1822	d:o	—	—	—	88 ⁸⁸
1823	d:o	—	—	—	352 ⁰⁰
1824	d:o	1,847 ⁶⁵	—	—	170 ⁰⁰
1825	d:o	Ingen	—	—	170 ⁰⁰
1826	d:o	1,601 ⁰⁶	—	—	170 ⁰⁰
1827	d:o	2,762 ²³	—	—	170 ⁰⁰
1828	d:o	Ingen	—	—	170 ⁰⁰
1829	d:o	2,745 ⁶⁰	—	—	100 ⁰⁰
1830	d:o	1,144 ⁰⁰	—	—	369 ⁶⁰
1831	d:o	—	—	—	—
1832	d:o	—	—	—	—
1833	d:o	986 ¹³	1,380 ²⁴	—	88 ⁰⁰
1834	d:o	Ingen	—	—	—
1835	d:o	Öfver 450	126 ⁷²	—	—
1836	d:o	Ingen	528 ⁰⁰	—	—
1837	d:o	d:o	563 ⁰⁶	—	—
1838	d:o	2,223 ¹¹	538 ⁵²	—	264 ⁰⁷
1839	d:o	1,749 ⁸⁶	1,319 ¹⁶	—	Ungefär 700
1840	d:o	1,435 ⁸¹	1,298 ⁰⁰	—	408 ³²
1841	d:o	Ingen	1,657 ²⁷	—	204 ¹⁶
1842	d:o	1,989 ⁶⁴	538 ¹⁷	—	140 ⁸⁰
1843	d:o	Ingen	1,046 ⁹⁴	—	158 ⁴⁰
1844	d:o	1,125 ⁷⁵	706 ⁶⁷	—	203 ⁵⁰
1845	d:o	Ingen	707 ⁵⁵	—	128 ²⁷
1846	d:o	1,659 ⁸⁷	260 ⁴¹	—	498 ⁹²
1847	d:o	Ingen	Ingen	—	Ingen
1848	d:o	d:o	d:o	—	d:o
1849	d:o	d:o	d:o	—	d:o
1850	d:o	d:o	674 ⁶¹	—	132 ⁰⁰
1851	d:o	2,405 ⁴⁹	701 ⁷³	—	193 ⁹⁵
1852	d:o	Ingen	994 ¹⁷	—	186 ²⁹
1853	d:o	2,641 ⁸⁵	1,033 ⁷⁵	—	287 ⁸⁵
1854	d:o	Ingen	886 ³⁴	—	320 ⁰³
1855	d:o	1,469 ⁹⁹	912 ⁷⁰	—	313 ³⁶
1856	d:o	2,593 ⁴⁷	885 ⁶¹	—	286 ⁴⁴
1857	d:o	Ingen	1,119 ³²	—	317 ⁷²
1858	d:o	3,565 ⁵⁰	933 ⁰⁶	—	335 ⁷⁸
1859	d:o	Ingen	938 ⁴⁶	—	241 ⁶⁵
1860	d:o	d:o	1,101 ⁷⁶	—	246 ⁶²
1861	d:o	1,909 ⁰²	1,007 ⁸³	—	317 ⁹⁹
1862	d:o	Ingen	345 ³¹	—	138 ⁸⁵
1863	d:o	d:o	620 ⁷⁴	—	27 ¹⁰
1864	d:o	d:o	449 ⁵¹	—	31 ⁵⁰
1865	d:o	3,082 ²⁴	381 ⁵³	—	26 ⁶⁰
1866	d:o	Ingen	480 ²³	—	28 ⁴⁵
1867	d:o	d:o	377 ⁰⁰	—	114 ⁶⁵
1868	d:o	d:o	308 ²³	—	121 ⁵⁷
1869	d:o	d:o	200 ⁰⁰	—	79 ¹⁰

Å r.	Junosuando masugnar. Centner.	Torneåfors masugnar. Centner.	Kengis stångjerns- verk. Centner.	Svansteins manufaktur- verk. Centner.	Kengis manufaktur- verk. Centner.
1870	Ingen	Ingen	326 ³²	—	76 ³⁶
1871	d:o	d:o	143 ³¹	—	105 ¹⁴
1872	d:o	d:o	148 ⁸¹	—	114 ²⁵
1873	d:o	1,725 ⁴⁰	177 ²⁷	—	89 ⁸⁰
1874	d:o	Ingen	374 ¹⁰	—	151 ⁶⁶
1875	d:o	d:o	427 ⁰²	—	158 ⁷²
1876	d:o	d:o	290 ²²	—	106 ²⁵
1877	d:o	d:o	197 ⁹⁸	—	131 ⁴⁶
1878	d:o	d:o	246 ⁰⁴	—	85 ²³
1879	d:o	d:o	172 ⁷⁰	—	74 ⁵⁸
1880	d:o	d:o	Ingen	—	Ingen

Gellivareverken. Med Gellivareverken förstås nu samtliga de egendomar, såväl jern- som sågverk m. m., som äro förenade i bolagets »The New Gellivare Company lim.» hand. Rättast torde dock, med afseende på uppkomsten, denna benämning böra tilläggas de *jernverk*, som haft för ändamål att mer eller mindre direkt tillgodogöra malmerna från Gellivare malmfält, och är det i denna bemärkelse »Gellivareverken» här nedan tagas.

Sedan dåvarande löjtnanten vid Österbottens regemente Carl Thengvall den 30 september 1735 hos bergmästaren Seger Svanberg gjort första anmälingen om fynd af malm å Gellivare, erhöil han 1738 den 24 mars Bergskollegii privilegium på anläggandet af 1 masugn och 2 stångjernshamrar i Råneå socken. Efter det att Thengvall till bruksdirektören och egaren af Kengis bruk, Abr. Steinholtz, den 1 december samma år öfverlätit sina privilegier mot en kontant summa samt rätt till en tjugonedel i de blifvande anläggningarne, en andel som sedermera kapten Thengvall först den 11 augusti 1763 afhände sig genom försäljning till dåvarande innehafvaren af Meldersteins bruk och Strömsunds masugn, kaptenen och professorn Jonas Meldercreutz, erhöil Steinholtz genom Bergskollegii utslag den 30 januari 1740 tillstånd att från de ursprungliga anläggningsställena flytta stångjernshamrarne till Djurträskbäcken på Orrby bys egor samt masugnen till Korpforsen vid Degersels by, på hvilket senare ställe någon masugnsbyggnad dock sedan aldrig kom till stånd. Den 26 februari 1740 associerade Steinholtz med sig förenämde professor, dåvarande konduktören vid Kungl. Fortifikationen Meldercreutz, och arbetet med uppförandet af Meldersteins bruk bedrefs med sådan kraft, att en härd sattes i gång Mikaelitiden 1741, den andra 1743, hvaremot den andra år 1738 tillätne hamnaren med dess 2 härdar först år 1749 blef färdig. Emellertid hade de båda intressenterne utverkat åt sig rättighet att vid Melderstein uppföra ett manufakturverk, bestående af 2 hamrar för förfärdigande af allehanda mindre manufakturorter, hvarå privilegium meddelades den 5 juli 1742, och lærer detta manufakturverk hafva blifvit färdigt år 1744. Samtidigt medgafs dåvarande löjtnanten Meldercreutz och bruksdirektören Abr. Steinholtz att nederst i Råneå socken vid Dönrträskbäcken uppföra ytterligare en masugn, som sedermera benämndes Strömsund och hvari första blåsningen egde rum år 1745.

År 1744 skilde sig professor Meldercreutz från sin medintressent och blef sålunda ensam egare till $\frac{19}{20}$ af verken.

Enligt kontraktet mellan intressenterna af den 26 februari 1740 skulle professor Meldercreutz bestå alla utgifter för verkens anläggning och iståndställande äfvensom lemna förlaget samt medel för anskaffande af arbetare, hvaremot direktör Steinholtz skulle föranstalta om verkställigheten. Under dessa vilkor skulle vardera ega hälften af förenämnde $\frac{19}{20}$ i verken, och Steinholtz andel inköptes nu 1744 af professor Meldercreutz, hvilken derefter innehade egendomarne till sin död 1785, och hvars verksamhet i och för bruksrörelsen inom Norrbotten således utsträckte sig till en tidrymd af 45 år. Under denna tid erhöll professor Meldercreutz 1772 den 7 oktober Bergskollegii privilegium på anläggandet af ett nytt manufakturverk, bestående af tvenne hammare och 2 eldstäder, för att till »knipp- och bultjern samt spik och allehanda svartsmide» förädla 300 skeppund stångjern från Meldersteins bruk eller genom köp anskaffadt. Verket skulle få anläggas vid Djupträskbäcken $\frac{1}{8}$ mil från Degersels by. På dess egor uppfördes ock verket inom ett par år, så att det redan 1774 sattes i gång. Enligt 1780 års bergmästarrelation egde här en betydande förädling rum, hufvudsakligen af skeppssmidan för professor Meldercreutz' skeppsbyggerier inom såväl Vester- som Österbotten. På begäran af brukspatronen Bedoir, som sedermera blef egare af Melderstein med underlydande, och för att undvika forsling 6 fjerdingsväg fram och åter, förflyttades detta verk, enligt Bergskollegii utslag den 24 september 1798, till Meldersteins bruk och sammanslogs med der förut privilegierade manufakturverk, hvilket efter denna tid skulle bestå af 2 knipp- och 1 spikhammare samt 3 eldstäder för förädling af 400 skeppund eget eller köpestångjern under Fredrikafors stämpel.

Redan 1744—1751 hade professor Meldercreutz mot pant af sina $\frac{19}{20}$ erhållit ett bankolån å 4,608 riksdaler 16 skillingar specie. Svårigheten att godtgöra banken räntor och amorteringar framkallade missnöje hos bankens styresmän och deras yrkande på verkens försäljning. Så kallad saluvärdering egde rum redan 1774, men saken reglerades. För andra gången skedde sådan värdering år 1785, efter professor Meldercreutz' ett par månader förut timade död, på föranstaltande af banken och föranledd dels af kommissariernes förnyade yrkanden på försäljning, dels ock af likartade anspråk från förenämnde brukspatron Jean Bedoir, hvilken i verken hade en förlagsfordran och nu på grund af en Kungl. Maj:ts dom den 12 februari 1784 likaledes yrkade på försäljningen. Enligt denna värdering uppskattades Melderstein, Strömsund och Fredrikafors med underlydande till 49,831 riksdaler 46 skillingar 5 rst. specie.

Följande året inropades Meldersteins bruk med tillhörigheter på så kallad bankoauktion af brukspatron Bedoir, och salubref upprättades mellan honom och kommissarierna i riksens ständers bank den 7 december 1786, hvarefter bruksegendomen af honom innehades, tills han den 31 mars 1799 sålde densamma till bergsrådet friherre S. G. Hermelin.

Under brukspatron Bedoirs tid gick frihetstiden för verken med år 1789 till ända. För handteringens utveckling begärde och erhöll han 1793 den 18 februari Kungl. Bergskollegii tillåelse att vid Vassaraelfven och $\frac{3}{8}$ mil från Gellivare kyrkoplats få anlägga en masugn, grundad på traktens kronoskogar, jemte en brukssåg, för att sålunda minska transportkostnaderna till det omkring 16 mil derifrån belägna bruket. Bruksågen

uppfördes, men förföll snart, hvaremot masugnen aldrig kom till stånd.

Emellertid hade baron Hermelin börjat sin verksamhet inom orten. För honom hade mutsedel å jernmalmslagret i Ruotivare samt jernfyndigheten i Karvek, båda belägna i Qvickjocks församling och norr om samma församlings kyrkoplats, blifvit utfärdad den 16 juni 1797 och samma år den 10 juli likaledes mutsedel meddelad å 3 fyndställen i Gellivare malmfält. För att tillgodogöra dessa malmer var det från början hans afsigt att på södra sidan om Luleå elf organisera en storartad jernverksanläggning, och i sammanhang dermed hölls af dåvarande landshöfdingen Stromberg i augusti månad 1797 undersökning rörande de skogstrakter, som baron Hermelin för sina bruksanläggningar önskade få sig upplåtna och som voro belägna hufvudsakligen inom nuvarande Öfver-Luleå socken samt emellan Luleå elf och gränsen mot Piteå, dels ock inom Jockmocks församling »vid Långnästrakten nedanför Lilla Luleå elf och vid Stora Luleåforsen» äfvensom på sydvästra sidan af Stora Luleå elf ifrån Missuribäcken till Anajocki elf och Stora Luleå sjö. Dessa allmänningstrakter upplätos genom Kungl. Kammar- och Bergskollegiernas utslag den 9 mars 1798 mot skogsören, men återföll under den följande tiden, åtminstone till en del, under kronans disposition. Upplåtelsen skedde för att lemna understöd till de masugnsanläggningar, hvarå baron Hermelin genom Bergskollegii utslag den 1 mars samma år hade erhållit privilegium. Dessa masugnsanläggningar voro trenne: 1:o å det af baron Hermelin inköpta Selets nybygge i Luleå socken, 2:o vid Långnäsån i Jockmocks socken och 3:o vid Anajocki, likaledes i Jockmocks församling.

Då afsigten var att utom Ruotivare- i dessa masugnar äfven, och måhända företrädesvis, använda Gellivaremalmen, kunde sådant svärligen låta sig göra utan tillgång på nybyggen utefter den väg, som malmen skulle framföras, och här hade Meldersteins bruksegare, på grund af Kungl. Maj:ts nådiga resolution den 20 augusti 1753, »emellan Kalix och Luleå elfvar samt Meldersteins bruk och tre mil ofvanför Gellivare grufva uppåt Lappmarken» sitt odlingsdistrikt. Detta föranledde inköpet af Meldersteins bruk med alla dess tillhörigheter, hvilket, såsom förut är nämnt, egde rum den 31 mars 1799.

Redan den 20 februari 1797 hade baron Hermelin af framlidne kamreraren i Kungl. Kammarkollegium P. J. Ekman's sterbus inköpt hälften af Petronelleströms eller Hedensfors fyrramiga sågverk i Luleå socken jemte hemman och frälseräutor inom såväl Luleå som Piteå socknar, äfvensom Piteå stora nybygge med alla de rättigheter och förmåner, som på grund af kungl. resolutionerna den 8 maj 1775 och 7 november 1780 åtfölja det såkallade Palmstruchska odlingsdistriktet, och började nu, vid tiden för inköpet af Meldersteins bruk, att äfven inom Öfver- och Neder-Kalix socknar genom köp förvärfva sig eganderätten till hemman och lägenheter. Ibland annat afslutade han den 25 mars 1799 med tullfiskalen J. W. Bulér köpeafhandling rörande de masugnsprivilegier, som denne under den 27 november 1794 af Kungl. Bergskollegium erhållit för dylikt förädlingsverks uppförande antingen vid Furuträskån eller vid Qvarnbäcken, hvilken äfven kallas Själfnån, på öfre Mordjerfs bys område i Neder-Kalix socken. Inom detta vidsträckta område, mellan Piteå och Kalix elfvar samt från Bottniska viken uppåt Lappmarken till trakten ofvanom Gellivare och Qvickjocks kyrkoplats, utöfvade baron Hermelin sin verksamhet under de första åren af

innevarande århundrade. På hans bekostnad hade under de 4 åren 1796—1800 notarien, sedermera v. presidenten i Kungl. Bergskollegium C. M. af Robsahm i flere ritningar genomrest distriktet för att undersöka landets beskaffenhet samt möjligheten af de tillänkta bruksanläggningarnas utförande. Samtidigt verkställdes bergmästareundersökningar på det ena stället efter det andra, och på grund af dessa meddelade Kungl. Bergskollegium baron Hermelin följande privilegier:

1799 den 19 december å *Selets stångjernshammare*, bestående af 1 härd med 300 skeppund smide;

1800 den 27 juni å *Selets manufakturverk*, bestående af 1 knipp- och 1 spikhammare för förädling af 50 skeppund af brukets stångjern;

1801 den 14 februari å *Törefors stångjernsverk*, i Töreby af Neder-Kalix socken. Verket bestod af 2 härdar med 900 skeppund smide, hvaraf 1 härd med 200 skeppund smide samma dag hitflyttades från Melderstein, men för återstående 1 härd och 700 skeppund smide skulle först rättigheter anskaffas. Tackjernet skulle tagas från Strömsund eller den blifvande masugnen vid Gyljen;

S. d. å *Själffors stångjernsverk*, å Öfre Mordjerfs bys område i Neder-Kalix socken, och bestående af 2 härdar och 900 skeppund årligt smide, hvartill dock rättigheterna först borde anskaffas, hvaremot den här förut den 27 oktober 1794 privilegierade masugnen

1801 den 14 februari flyttades till Sandträskbäcken å Gyljens till Vannäs by i Öfver-Kalix socken hörande hemman. Enligt privilegiihandlingar för Gyljens masugn hade baron Hermelin visat sig hafva såväl kolfångst som byggnadsställe för ytterligare en *masugn vid Kattån* och nära densammans utflöde i Skröfelfven vid gränsen mellan Öfver-Kalix och Gellivare socknar, men med byggandet skulle få anstå »till dess flere nybyggen för biträde vid bruksrörelsen hunnit anskaffas» och ny ansökan blifvit gjord;

1801 den 21 april å *Alters stångjernsverk* på Alters stora fränsenbygges mark vid Alterelfven i Piteå socken. Verket finge bestå af 2 härdar och 900 skeppund smide, så snart smides- och härdrättigheter hunnit anskaffas;

S. d. å *Alters manufakturverk*, bestående af 2 knipp-hammare för 1 stock och 3 spikhammare för en annan och ett skärverk jemte 2 enkla och 1 dubbel ässja för förädling af 200 skeppund stångjern årligen;

1801 den 24 december å förflyttning af den under den 1 mars 1798 vid Långnäsån i Jockmocks socken privilegierade *masugnen* till Lillån å inköpta *Svartlå* hemmans egor i nuvarande Öfver-Luleå socken;

S. d. å *Svartlå stångjernsverk*, bestående af 2 härdar med 900 skeppund årligt smide, hvartill dock rättigheter ännu saknades; samt

1801 den 24 december å *Hedensfors stångjerns- och manufakturverk* vid Petronelleström, eller sedermera Hedensfors sågverk, i nuvarande Öfver-Luleå socken. Stångjernsverket skulle bestå af 1 härd och 300 skeppund smide, men som smidesrättigheterna först måste förvärfvas, förklarade sig Bergskollegium vilja meddela vidare utlåtande om dessa anläggningar, då ansökan i berörda hänseende först skett.

Såsom redan nämnt är, saknades smides- och härdrättigheter för nästan alla dessa nya verk, hvarföre baron Hermelin

om erhållande af sådana gjorde underdånig framställning. De erhöles ock genom nådiga resolutionen den 23 mars 1802 med vilkor, att undersmide ej skulle få beräknas samt att intet af det smide, som förut varit eller nu blifvit tillåtet, skulle få flyttas utom det samfälda distriktet för baron Hermelins verk, Melderstein derunder inbegripet. Härdar till det antal, som smidet erfordrade, skulle få uppsättas, hammarskatten skulle utgå från och med det år smidet komme i gång, 3,900 skeppund smidesrätt skulle sålunda fördelas:

Selets stångjernsverk.....	200	skeppund.
Törefors d:o	700	»
Själffors d:o	900	»
Alters d:o	900	»
Svartlå d:o	900	»
Hedensfors d:o	300	»

Säger 3,900 skeppund.

Af de sålunda tillåtna anläggningarne kommo till utförande af baron Hermelin Selets masugn, stångjerns- och manufakturverk, samt Svartlå och Törefors stångjernsverk.

Selets masugn var färdigbyggd år 1800, och första blåsnigen anställdes i densamma samma år. Stångjerns- och manufakturverket å ifrågavarande ställe synes hafva blifvit uppfördt ungefär vid nämnda tid, enär smedjebyggnaden berättas hafva nedbrunnit den 19 mars 1803. Smidet vid Törefors var i gång 1804 och vid Svartlå 1805. På detta senare ställe fortgick det dock ej längre än till och med år 1808, hvarefter det ej vidare blifvit upptaget.

I anseende till svårigheten att erhålla betjening inom det glest befolkade Jockmock hade, som nämnt är, masugnsprivilegierna vid Långnäsån genom Bergskollegii utslag den 24 december 1801 blifvit flyttade till Svartlå. Af samma orsak hade äfven planen att göra en dylik anläggning vid Anajocki, likaledes inom Jockmocks socken, blifvit öfvergifven. Äfven planen att i stället för masugnen vid Långnäsån anlägga en bläster- eller blåsuugn med nödiga verkstäder för tillverkning af färskjern af malm från Gellivare, och hvartill Kungl. Bergskollegium lemnat bifall genom protokollsutdrag den 21 juni 1801, kom aldrig till stånd.

Malmtransporten mellan Gellivare och Selet ordnades så, att densamma först skulle gå landvägen till Edefors, derefter å båt till Heden samt slutligen öfver land till Selet. I sammanhang dermed ansågs fördelaktigare att förlägga den till Svartlå förflyttade masugnen vid Edefors, särdeles som flottning af kolved från de ofvanför belägna lappmarksskogarne ansågs böra kunna ega rum till den blifvande masugnen, ett förslag, hvartill Kungl. Bergskollegii bifall erhöles i dess utslag den 16 mars 1804. Anstalter vidtogos väl för uppförande af såväl denna som masugnen vid Gyljen, men dervid stannade det ock. Kungl. brefvet den 15 juni 1805 tillåter baron Hermelin att under 4 år, räknade från och med 1805, årligen få från Kopparbergs och Grythytte bergslager för sina verk i Luleå och Kalix socknar upphandla 1,200 skeppund tackjern.

År 1806 egde bankovärdering rum på nästan alla baron Hermelin tillhöriga verk, och hans verksamhet synes af ekonomiska skäl allt mer blifvit hämmad.

Efter att den 3 juni 1807 hafva erhållit tillstånd att vid Törefors bruk anlägga ett manufakturverk samt den 11 i samma månad att till nämnda bruk öfverflytta den köpetackjersrätt af 600 skeppund årligen från Norberg och Vesterbergslagen, som genom nådiga brefven den 15 oktober 1765, den 17 november 1767 och 1 februari 1770 blifvit för Meldersteins bruks behof beviljad, synes baron Hermelin den 2 april 1808 till bergmästaren Qvensel samt bataljonspredikanten Gustaf Borén hafva bortsålt såväl Törefors bruksegendom som öfriga privilegier och hemman inom Öfver- och Neder-Kalix socknar samt de hemman och nybyggen, som innehades i östra delen af Gellivare församling, äfvensom östra delen af Gellivare malmfält. Från dessa egendomar afsöndrades snart Törefors bruk och innehades af brukspatron Spilhammar, åtskilliga handelshus i Stockholm, deribland grosshandlaren C. Norman och hans sterbhus 1838—1855, samt af Törefors sågverks aktiebolag, som 1874 derstädes uppförde masugn, men eges nu af firman Giles Loder i London. Återstoden öfvergick omsider till det så kallade Gyljens bolag, hvilket uppförde Gyljens masugn åren 1826 och 1827 och dref densamma till 1857, samt slutligen till nuvarande egaren aktiebolaget Bergman Hummel & Co.

Ehuru det finska kriget ej medförde verkens plundring eller förstöring af fienden, inverkade dock detsamma menligt på handteringens jemna gång. Härtill kommo de ekonomiska svårigheterna för baron Hermelin, hvilka slutligen tvingade honom att till sina borgenärers förnöjande afträda sin egendom. De särskilda bruknen såldes på skilda händer, och all utveckling afstannade, måhända till en del förorsakadt af den under senare hälften af innevarande århundrades andra decennium uppkomna frågan om inrättandet af en bergslag inom Norrbottens län — en fråga som dock på 1820-talet åter förföll. Detta tillstånd fortfor, till dess slutligen samtliga baron Hermelins egendomar inom Luleå, Råneå och Piteå socknar blifvit förenade i Hans Maj:t Konung Karl Johans hand.

Härvid tillgick på följande sätt:

Selets och Alters egendomar såldes den 9 maj 1810 af baron Hermelin till generalmajoren m. m. J. A. Sandels, hvarpå denne den 21 augusti öfverlät hälften af dessa egendomar till öfversten G. F. Klingstedt samt den 2 februari 1812 äfven återstående hälften till samme man. I denne sistnämndes hand förblefvo egendomarne, tills de den 5 augusti 1818 inköptes af öfversten m. m. C. Otto Mörner för Hans Maj:t Konungens räkning.

Svartlä och Edefors synes hafva gått genom flere händer, tills de den 30 april 1820 af brukspatronen P. Juhlin försåldes till Hans Maj:t Konungen. Melderstein och Strömsund såldes 1814 af baron Hermelins kuratorer till rådmannen And. Lythræus, hvilken den 23 september 1815 erhöll uppbud å »Meldersteins jernbruk och alla derunder lydande privilegier» och den 19 februari 1825 öfverlät sin eganderätt på Hans Maj:t Konungen. Nu uppfördes Alters bruk, och 1 härd var derstädes insatt redan år 1825. På uppförandet af Edefors masugn arbetades åren 1825, 1826 och 1827, och ehuru byggnaden blef nära färdig, kom den dock aldrig till användning.

Vid denna tid hade generalmajoren Louis de Camps förvärfvat sig eganderätten till Hvitåfors sågverk med kronoskogar till vidd af 91,471 tunnland genom den 7 augusti 1826 träffadt köp med assessor Örnberg m. fl. och sökte derefter tillstånd att å den inköpta egendomen få uppföra en masugn samt inrätta

ett stångjernsverk. Privilegium å masugnen meddelades af Kungl. Bergskollegium den 11 december 1827 på grund af nådiga brefvet den 22 mars samma år, och skulle densamma få uppföras å Storlidens frälsehemman eller Storånäs ännu obebyggda krononybygge i Råneå socken. Masugnen var redan 1827 under byggnad och 1828 nära färdigbyggd, men någon blåsning i densamma blef dock ej företagen under förenämnda egares tid. Förenämnda nådiga bref den 22 mars 1827 medgaf således masugnsbyggnaden, men stångjernsverkets uppförande skulle enligt samma bref blifva beroende af ny anmälan och på grund deraf gjord underdånig framställning från Kungl. Bergskollegium. Efter det att i öfvensstämmelse härmed förfarits, meddelade Kungl. Bergskollegium den 25 augusti privilegium äfven å Hvitåfors stångjernsverk.

Efter hvad 1830 års bergmästarrelation gifver vid handen, öfvergingo såväl Afvafors masugn som Hvitåfors stångjernsverksprivilegier samma år i Hans Maj:t Konungens ego, hvarefter masugnsbyggnaden fullbordades, så att blåsning i densamma kunde ega rum år 1834, och stångjernsverket uppfördes samt sattes i gång år 1835. Detta senare verk drefs sedermera ofbrutet under Deras Maj:t Konungarne Karl Johans och Oskar I:s tid, men då Gellivare aktiebolag blef egare af de så kallade Gellivareverken, afstannade smidet med år 1862, och är smedjan numera nedrifven.

Redan förut, eller den 16 augusti 1828, hade Hans Maj:t Konungen inköpt de privilegier, som förste landtmätaren L. P. Bergner och f. riksdagsmannen J. Rutberg förvärfvat sig genom Kongl. Bergskollegii utslag den 31 mars och den 25 augusti samma år. Genom det förra af dessa utslag hade förenämnde personer erhållit rättighet att uppföra en masugn vid Korpforsen å Niemisels bys mark samt ett stångjernsverk vid Rhensundsforarne på Degersels bys mark, allt i Råneå socken. Detta sistnämnda verk skulle bestå af 2 härdar med 900 skeppund smide, men utvidgades till 4 härdar och 1,800 skeppund smide genom det senare utslaget af den 25 augusti bestämmelser. Hvarken masugnen ej heller stångjernsverket hafva sedan kommit till stånd.

Af Hans Maj:t Konung Karl Johan uppfördes således till nära fullbordan Edefors masugn, fullbordades Afvafors masugn samt inrättades stångjernsmidena vid Alter och Hvitåfors, hvilket senare verk, på grund af kungl. kungörelsen den 12 december 1835 angående frihetsår för stångjerns- och ämnessmiden i Vester- och Norrbottens län, genom nådiga brefvet den 4 juni 1839 erhöill skattefrihet under 30 år med vilkor, att endast tackjern, tillverkad af ortens malmer, vid stångjernssmidet användes, och att detta förhållande årligen vederbörligen styrktes.

De egendomar, som i dagligt tal benämnas Gellivareverken, samlades sålunda i Hans Maj:t Konung Karl Johans hand och öfvergingo vid hans död i Hans Maj:t Konung Oskar I:s ego. Någon förändring i eganderätten till dessa verk inträffade ej förrän år 1847, då genom köpekontrakt den 10 oktober de i Råneå socken belägna verken, af hvilka numera endast Melderstein, Afvafors och Hvitåfors voro i gång, öfverlätos till ryttmästaren C. W. Hammarsköld, fabriksfirman W. Hellgren i Stockholm samt handlanden C. A. Winroth i Piteå. Under bruksåret 1849 öfvergick den Hammarsköldska andelen i dessa verk till en del i händerna på det så kallade Gellivare bolag, hvilket med ryttmästaren Hammarsköld i spetsen synes hafva bildats, efter det att köpekontrakt rörande Selets och Alters bruksegendomar blifvit upprättade den 28 februari 1848, och bland hvars

intressenter, — bolaget lär hafva varit stäldt på aktier — uppgifvas ryttmästaren C. J. von Schwerin, löjtnanten H. L. Lilliehöök, fabrikören F. H. Kockum, baron H. Ramel samt direktörerna för bolaget, herrar Tornérhjelm, Hagerman och Stjernsvärd. Under bruksåret 1852 synas Råneåverken återkommit i Hans Maj:ts Konung Oskars hand, och enahanda förhållande uppgifves redan under det föregående bruksåret hafva inträffat med Selets och Alters bruksegendomar.

Så fortgick till bruksåret 1857, då såsom egare uppgifvas grosshandlarna V. Kjellberg och P. Kleman till hvar sin tiondedel samt, såsom innehafvare af återstående $\frac{8}{10}$, åtskillige norrmän, bosatte i Kristiania, Moss och Fredrikshall. Någon egentlig förändring i eganderätten förekommer derefter ej för än bruksåret 1861, då Gellivare aktiebolag uppträder såsom innehafvare af egendomarna. Detta bolag, som till största delen utgjordes af svenskar, var, såsom nämnt är, stäldt på aktier, hvilkas antal under år 1861 var 185, hvaraf grosshandlanden Kjellberg innehade 151 stycken, men under de 2 följande åren 190, deraf grosshandlanden Kjellberg var egare till 158. För bruksåret 1864 framträder »The Gellivare Company lim.» såsom egare och påbörjade kanaliseringen af Luleå elf samt jernvägsanläggningen mellan Norrvik och Gellivare malmfält. Sedan bolaget råkat i obestånd och blifvit försatt i konkurs, inropades Gellivareverken på konkursauktion den 20 november 1869 af nuvarande innehafvaren af ifrågakvarande egendomar »The New Gellivare Company limited.»

Detta sistnämnda bolag har till en del nybyggt samt utvidgat stångjernsverken vid Melderstein, Selet och Alter, hvarjemte bolaget inrättat ett valsverk under benämningen »Altappens valsverk» vid bolaget tillhöriga Altappens sågverk, beläget vid Luleå elfs utlopp inom Neder-Luleå socken, om hvilken valsverksanläggning anmälan i Kongl. Kommerskollegium blifvit gjord den 5 september 1879. På sistnämnda ställe har samtidigt äfven blifvit uppförd en kupolugn för verkställande af gjutningar hufvudsakligen för verkets egna behof.

Enligt de för år 1879 inkomna bruksuppgifterna finnas vid:

	Masugn.	Tyska härdar.	Tänare-shire-härdar.	Tänare-härdar.	Fransö-omte-härdar.	Fransö-vällingnar.	General-träner.	Valvorts-träner.	Smält-hammare.	Räck-hammare.	Manuf-asejor.	Klipp-hammare.	Spik-hammare.
Melderstein	—	1	2	1	—	—	—	2	1	2	1	1	4
Afvafors	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Selet	1	—	2	2	—	—	—	1	3	1	1	1	2
Altappens valsverk	—	—	—	—	—	2	2	—	—	—	—	—	—
Alter	—	—	3	—	—	—	—	1	2	—	—	—	—
Summa	2	1	7	3	2	2	2	4	6	3	2	3	3

Resultatet af den uti förra berättelsen omnämnda, på Eders Kungl. Maj:ts befallning företagna undersökning om malmfyndigheter inom Gellivare och Juckasjärvi socknar föreligger uti en af chefen för Sveriges Geologiska Undersökning afgifven underdånig berättelse af den 16 maj 1876. De malmfält, som utgjort föremål för noggrannare undersökning, äro Gellivare, »det ansenligaste i Sverige och lika stort som alla de öfriga lappska tillsammans», Kirunavare, Lousavare och Svappavare. I den underdåniga berättelsen yttras, att dessa undersökningars hufvuduppgift på ett tillfredsställande sätt blifvit löst och att »den hittills rådande ovissheten om jernmalmfyndigheternas i Norrbottens län beskaffenhet och utsträckning samt deraf härflytande verkliga betydelse för en framtida stor jernindustri tydeligt blifvit skingrad». Det återstår egentligen nu att söka göra dessa malmtillgångar i Torneå och Luleå lappmarker tillgängliga. Vid afdelningen om kommunikationsanstalter och varu-byten skall Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande närmare belysa den frågan.

Öfver bergs- och brukshandteringen inom länet under femårsperioden har bergmästaren Trysén meddelat följande redogörelse:

Grufvebrytningen. Någon egentlig malmbrytning har ej under ifrågakvarande tidrymd förekommit, ty lösbrytningen af 6,920 centner jernmalm å Gellivare malmfält har ej afsett annat än försvaret af innehafvande inmutningar, och någon forsling samt förbrukning af den sålunda erhållna malmen har ej egt rum. Inmutningsrätten till nämnda malmfält har i öfrigt upprätthållits dels genom försvarsarbeten, hufvudsakligen bestående i jordrymning, dels ock genom erhållet hvilostånd, hvilket för 210 inmutningar åtnjutits från den 1 augusti 1876 samt för 12 andra från den 1 maj 1878.

Till ett antal af 232 hafva under denna period mutsedlar blifvit utfärdade, deraf 173 å jernmalms-, 32 å silfver- och blymalms-, 26 å kopparmalms- samt 1 å nickelmalmsfyndigheter.

Tackjernstillverkningen. Af nedanstående tabell Litt. K framgår, att under dessa fem år blifvit inom länet tillverkade 315,351·41 centner tackjern, eller 260,148·93 centner mer än under perioden 1871--1875. Härtill hafva åtgått 580,147·22 centner malm och 82,918·20 centner kalk; och har all denna malm, med undantag af 14,013·95 centner, som under föregående femårsperiod blifvit brutna i Karlsgrufvan å Hindersön, samt 2,457·65 centner från Gellivare, blifvit hemtad från mellersta delen af riket.

Rosfors masugn, den enda utom föregående som ej är helt och hållet förfallen, har stått obegagnad.

Tillverkning af gjutgods efter omsmältning. Vid Altappen har blifvit uppförd en kupolugn, hvarom dock någon anmälan

Tab. Litt. K.

Tackjernstillverkningen.

Tackjern, tillverkad vid	Bruksåret 1876.		Bruksåret 1877.		November o. december månader 1877.		Kalenderåret 1878.		Kalenderåret 1879.		Kalenderåret 1880.		Summa.	
	Centner.	℔	Centner.	℔	Centner.	℔	Centner.	℔	Centner.	℔	Centner.	℔	Centner.	℔
Törefors	34,580	30	29,081	25	—	—	25,794	73	33,435	26	57,433	24	180,324	78
Afvafors	7,108	80	24,239	56	—	—	21,822	70	25,151	60	—	—	78,322	66
Selet	13,159	60	15,682	89	—	—	23,518	88	4,342	60	—	—	56,703	97
Summa	54,848	70	69,003	70	—	—	71,136	31	62,929	46	57,433	24	315,351	41

ej blifvit gjord i Kungl. Kommerskollegium. I detta gjuteri hafva under åren 1879 och 1880 blifvit tillverkade 1,169·61 centner diverse gjutgods.

Gjuteriet med mekaniska verkstaden vid Rosfors har blifvit nedlagdt.

Tillverkningen af stång- och ämnesjern samt smältstycken. Tillverkningen af stång- och ämnesjern, som under perioden 1871—1875 uppgick till 26,927·55 centner, har nu öfverstigit detta belopp med ej mindre än 93,169·51 centner, under det att samtidigt blifvit tillverkade 113,923·72 centner smältstycken, hvaraf största delen blifvit förarbetad till dels stångjern dels så kalladt finjern vid det under perioden anlagda Altappens valsverk. En så betydlig ökning i tillverkningarna har blifvit möjlig derigenom, att smedjeverkstäderna vid Melderstein, Selet och Alters bruk blifvit dels utvidgade dels helt och hållet ombyggda samt att, såsom nyss är nämnt, Altappens valsverk med 2 vällugnar och 2 gasgeneratorer blifvit uppfördt för att tillgodogöra sågspån och annat affall från det bredvid liggande sågverket med samma namn, hvars drifkraft, 2 ångmaskiner om tillsammans 85 hästkrafter, äfven användes för valsverket med dess 2 valsträner.

Nedanstående tabell Litt. L utvisar tillverkningsbeloppen af ifråga varande slag vid hvar och ett af de 6 verk, som under perioden varit i gång.

Kengis stångjernssmedja nedbrann år 1879. Rosfors stångjernsverk har stått obegagnadt, och de öfriga, om hvilkas upphörande såsom sådana anmälan ej blifvit gjord, äro dels förfallna dels utifrna.

Jernmanfakturtillverkningen. Utom Hasafors vattenslägga i Råneå socken hafva endast 4 manufakturverk varit begagnade inom länet. Dessas sammanlagda tillverkning uppgår till 10,937·66 centner — deri inberäknadt 3,891·43 centner spik — och har således öfverstigit den närmast föregående periodens, dock endast med 2,527·53 centner. Då till jernmanufaktur äfven räknas valsadt, så kalladt finjern, komma till ifrågavarande årens tillverkning ytterligare 30,031·89 centner dylikt jern, som åstadkommits vid det för finjernstillverkning först år 1880 begagnade Altappens valsverk, och uppgår sålunda jernmanfakturtillverkningen i sin helhet till 40,969·55 centner, såsom af nedanstående tabell Litt. M närmare framgår.

Tab. Litt. L.

Tillverkning af stång- och ämnesjern samt smältstycken.

Tillverkning af	Bruksåret 1876.		Bruksåret 1877.		November o. december månader 1877.		Kalenderåret 1878.		Kalenderåret 1879.		Kalenderåret 1880.		Summa.	
	Centner.	℔	Centner.	℔	Centner.	℔	Centner.	℔	Centner.	℔	Centner.	℔	Centner.	℔
<i>Stång- och ämnesjern:</i>														
vid Kengis	290	22	197	98	—	—	246	04	172	70	—	—	906	94
» Melderstein	5,144	31	5,384	32	862	10	7,501	32	3,073	04	2,575	54	24,541	13
» Selet	3,357	63	4,854	17	852	77	3,938	78	3,177	—	2,138	96	18,319	31
» Altappen	—	—	—	—	—	—	—	—	24,716	47	7,235	28	31,951	75
» Alter	—	—	4,899	10	1,075	57	8,159	03	6,664	19	6,669	07	27,466	96
» Degerfors	4,282	50	4,216	54	362	20	3,612	95	2,061	08	2,375	70	16,910	97
Summa	13,074	66	19,552	61	3,152	64	23,458	12	39,864	48	20,994	55	120,097	06
<i>Smältstycken:</i>														
vid Melderstein	—	—	6,294	80	1,502	41	14,837	13	23,239	05	16,555	80	62,429	19
» Selet	—	—	6,521	23	822	27	10,098	47	12,095	52	6,981	30	36,518	79
» Alter	—	—	1,251	12	—	—	4,667	58	6,203	47	2,853	57	14,975	74
Summa	—	—	14,067	15	2,324	68	29,603	18	41,538	04	26,390	67	113,923	72

Tab. Litt. M.

Tillverkning af jernmanufaktur.

Tillverkning af jernmanufaktur vid	Bruksåret 1876.		Bruksåret 1877.		November o. december månader 1877.		Kalenderåret 1878.		Kalenderåret 1879.		Kalenderåret 1880.		Summa.	
	Centner.	℔	Centner.	℔	Centner.	℔	Centner.	℔	Centner.	℔	Centner.	℔	Centner.	℔
Kengis	106	25	131	46	—	—	85	23	74	58	—	—	397	52
Melderstein	574	55	363	10	37	50	555	39	122	91	264	21	1,917	66
Hasafors	—	—	60	—	—	—	—	—	70	—	—	—	130	—
Selet	515	94	518	14	—	—	450	26	384	89	713	37	2,582	60
Altappen	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	30,031	89	30,031	68
Degerfors	1,863	28	1,493	72	290	93	1,574	36	269	41	418	18	5,909	88
Summa	3,060	02	2,566	42	328	43	2,665	24	921	79	31,427	65	40,969	55

Samtidigt med stångjärnsmedjan förstördes äfven manufakturverkstaden vid Kengis bruk år 1879. Rosfors och Törefors bruks manufakturverk hafva stått obegagnade.

Arbetarne, hvilka varit använda i och för bergverksrörelsen inom länet, uppgifvas till antalet hafva varit följande:

	Bruks- året 1876.	Bruks- året 1877.	Nov. och dec. må- nader 1877.	Kal.-året 1878.	Kal.-året 1879.	Kal.-året 1880.
	Antal.	Antal.	Antal.	Antal.	Antal.	Antal.
å Gellivare malmfält vid masugnarne	3	3	—	27	2	2
» stångjärnsverken	69	64	—	65	65	29
» manufakturver- ken och gjuteriet	40	85	58	81	147	78
	39	42	21	36	28	116
Summa	151	194	79	209	242	225

Drifkrafter. Utom vid Altappens valsverk, der, såsom förut är nämnt, ångkraft användes, erhålles den vid masugnarne och bruken erforderliga drifkraften genom i de förbiflytande vattendragen anbragta vattenhjul.

Fabriker, manufaktur och handverk. Härunder är att anföra: att *Luleå ångsnickeriaktiebolags fabrik för förfärdigande af snickerigods* under perioden i allmänhet hållits i gång, men att dess verksamhet under den sista tiden varit mindre omfattande, hvartill orsaken får sökas i nedtryckta pris på de alster, som från fabriken utgå, samt i minskad sågning i den bolaget tillhöriga ångsågen och med anledning deraf minskad tillgång på råämne för de arbeten, som i fabriken utföras; under perioden har producerats snickerigods till ett värde af 946,472 kronor eller i medeltal per år 189,294 kronor;

att *Piteå mekaniska verkstad*, som anlades år 1874, blifvit nedlagd;

att det i förra berättelsen omnämnda bryggeri för *tillverkning af bäjerskt öl* under perioden fortsatt sin verksamhet, och att nettobehållningen för perioden uppgifves till 16,921 kr. 22 öre;

att *brännvinsbränning* under perioden icke egt rum;

att ej heller *skeppsbyggeri* annat än under periodens första år utföfvats;

att fabriken för *förfärdigande af skeppslupar, segelbåtar m. m.*, hvilken ligger i närheten af Piteå, under perioden fortsatt sin verksamhet, och att tillverkningsvärdet under perioden uppgått till 50,800 kronor; samt

att, såsom något för Norrbotten nytt, en *tobaksfabrik* blifvit anlagd i Haparanda, vid hvilken endast cigarrtillverkning bedrivnes. Dess verksamhet började år 1880. Huru omfattande den är, kan bedömas deraf, att från den I mars nämnda år och till den I mars innevarande år antalet »tillverkade och fullkomligt aflagrade» cigarrer uppgått till 700,000 stycken, och att värdet af denna tillverkning beräknas till omkring 40,000 kronor.

Binäringar. Till sådana kunna hänföras tjärubräning, salpeterstillverkning, båtbyggeri, limkokning af renhorn, fiske samt tillverkning af kör- och åkerbruksredskap.

Tjärubräning, som är en af de viktigaste binäringarna, har, efter hvad som af tabellen Litt. G kan inhemtas, under perioden varit ganska omfattande. Denna binäring bedrivnes förnämligast inom Piteå och Torneå fögderier. Inom Luleå

fögderi, der denna binäring för ett decennium sedan var ganska betydlig, har den aftagit, synnerligast under de sista åren, då befolkningen i detta fögderis skogsland haft tillräcklig och mer lönande inkomst af arbete vid de stora fleråriga afverkningar, som pågå uti Jockmocks socken. Inom Kalix fögderi egna sig få åt denna binäring.

Beredning af lim utaf renhorn bedrivnes uteslutande uti lappmarkerna, och den produkt, som tillverkas, torde till kvantitet och kvalitet vara ungefärligen lika det ena året som det andra.

Salpeterstillverkningen har aftagit, och denna binäring skall om ett eller annat år helt och hållet upphöra. Nådigt beslut är ock under den 16 april 1880 fattadt om indragning af salpetersjuderi-understyresmanstjensten i länet, samt att inlösen för kronans räkning af den inom Norrbottens län tillverkade salpeter skall efter ingången af år 1883 upphöra med inlösen af 1882 års tillverkning.

	Tillverkad salpeter.		Lösnings- pris och forslings- kostnader.		Löner, upphörs- och besigt- ningskost- nader, m. m.		Summa omkost- nader för året.		Kostnaden för 1 cent- ner sal- peter.	
	Centn.	ö.	Kr.	öre.	Kr.	öre.	Kr.	öre.	Kr.	öre.
År 1876	29	36	1,124	39	663	15	1,787	54	60	88
» 1877	58	20	3,109	77	687	27	3,797	04	65	24
» 1878	12	11	473	63	711	21	1,184	84	97	84
» 1879	27	82	1,082	16	667	45	1,749	61	62	89
» 1880	19	90	778	31	271	47	1,049	78	52	75
Summa	147	39	6,568	26	3,000	55	9,568	81	—	—
Medeltal	29	48	1,313	65	600	11	1,913	76	64	92

Fiske är för Norrbottens befolkning en ganska vigtig binäring. *Laxfisket* är det mest inbringande och bedrivnes så väl i skärgården som i elfvarna. Stadgar för detta fiske äro fastställda. Genom dem får fångst af lax i elfvarna ega rum från det dessa varda isfria till den I september. Under de senare åren har kunskapen i sättet att fiska lax uti skärgård utvecklats; i elfvarna begagnas i allmänhet s. k. »Karsina»-fisken eller pator. Strandfisken förekomma här och hvar, likaså notdrägt på dertill lämpliga ställen. Rikligaste laxfångsten erhålles i Torneå elf, der det regala laxfisket, som är det förnämsta, är utarrenderadt till intressenter på begge sidor om riksgränsen. Dessa intressenter ega rättighet att fiska i 8 pator, af hvilka en del utslås från stränderna, andra midt i elfven. Arrendetiden utgår år 1891. Allmänna omdömet är, att laxfisket under senaste årtionde aftagit. Öfver denna näring har man emellertid svårt att erhålla säkra statistiska uppgifter, och det torde därför ock vara vanskligt att derom med bestämdhet uttala sig. Visst är dock, att laxfisket är mycket ojemnt, att det en del år är rikligt, andra år ringa gifvande. Laxens förekomst och gång i elfvarna synes bero på vattnets beskaffenhet i dem, och för hvarje elf särskildt på olika vår- och fjellflod, på de vindar som äro förherskande, med flera omständigheter, som det antagligen skall kräfva ganska noggranna och långvariga iakttagelser för att någorlunda lära känna. Under den period, hvarom nu är fråga, har laxfångsten vexlat. Enligt de meddelanden, som erhållits, ansågs 1876 års medelmåttig, 1877 och 1880 årens

under medelmåttan samt 1878 och 1879 årens ringa. Men om denna fångst varit mindre än under många föregående perioder, så har detta ogynsamma förhållande i någon mån åtminstone utjemnats derigenom, att priset på lax varit högre än tillföre och mycket af fångsten sålts färsk. Uppköpare exportera nemligen färsk lax, inlagd i is, till sydligare trakter af Sverige och till utlandet. Det utbyte af laxfisket i Torneå elf, som fallit å de svenska delegarnes sida, uppgifves under perioden sålunda: för år 1876: 3,900, för år 1877: 3,000, för år 1878: 2,200, för år 1879: 2,000 och för år 1880: 2,500 kubikfot. Enligt de särskilda årens markegångspris, skulle dessa poster tillsammans representera ett värde af 437,878 kronor, eller i medeltal per år 87,576 kronor. Fångsten i Luleå elf är uppgifven i medeltal för perioden till 37,400 kronor, deraf under år 1876, då den var högst, till 72,500 kronor. Af länets öfriga elfvar är det egentligen i Kalix elf, som något indräktigare laxfiske bedrifves. Det är äfven derifrån, som genom en persons energiska åtgöranden en bättre insaltningsmetod för lax spridt sig till öfre delarne af länet. Derigenom har den insaltade varans begärighet och saluvärde högst väsentligt förhöjts. För laxfiskets upphjelpande äro under perioden 2 *lavodlingsanstalter* inrättade, den ena i Piteå och den andra i Luleå elf.

Fiskeritillsyningsmän, hvilkas aflöning bestrides till större delen af statsverket och till återstående delen af intressenterna, hafva under 4 af periodens år varit anstälde inom Torneåelfs flodområde. Inom öfre delen af Kalix elfs flodområde nedanför Jock har äfven fiskeritillsyningsman varit tillsatt, detta på grund af bestämmelse i kontraktet emellan Eders Kungl. Maj:ts Kronan och arrendatorerne af Kengisfors i nämnda elf belägna kronolaxfiske. Tillsyningsmannens aflöning bestrides af de senare.

Strömmingsfisket, som utöfvas såväl af särskilda fiskare från städerna och på landsbygden som ock af den jordbrukande invid kusten boende befolkningen, är i likhet med laxfisket mycket ojemnt. I allmänhet erhålles ej strömming inom länet till den myckenhet, som konsumtionen kräfver, utan importeras sådan äfven från sydligare orter, synnerligast från Vesterbottens län. Insaltningsmetoden är ej den bästa. För att undervisa

häri har hushållningssällskapet under 2 somrar haft å fisklägena anställd en fiskare från Gotland, hvilken äfven skulle undervisa i fiske med drifgarn. Insaltningen har blifvit förbättrad, men vid fiskets bedrifvande användes det gamla sättet.

Fiske efter *sik* och *siklöja* bedrifves äfven dels i skärgården dels i elfvarna och i de stora lappmarkssjöarne. På många ställen är det gifvande. Rikligt är det uti Kuckola fors af Torneå elf. Af dessa fiskslag afyttras mindre partier till sydligare orter, och rommen är en vara, som finner god afsättning på Stockholm.

Alster af *husslöjden* hafva börjat återtaga den plats inom hemmen, som under de goda tiderna, då arbetsförtjenst och penningtillgång voro rikliga, väsentligen inkräktades af sådana in- och utländska fabrikat, som i mängd utjudas till salu. En slöjdskola har under perioden varit anordnad uti Öjebyn inom Piteå landsförsamling och under senare delen af perioden uti Haparanda. Landsting och hushållningssällskap hafva beviljat bidrag till dessa slöjdskolor. De åtgärder, som vidtagits för att få slöjdskolor inrättade på andra ställen inom länet, hafva ej hittills kröntes med framgång. Det torde vara den närmaste framtiden förbehållet att kraftigare söka ingripa till befrämjande af husslöjden, genom att enligt de föredömen, som nu kunna hemtas från andra orter, söka få inlärandet af de första handgreppen och primärundervisningen i slöjd förlagd till folkskolan. Så illa bestäldt med husslöjden är det emellertid icke, som i allmänhet påstås. Husgeråd, åkdon, körredskap, tyget till de kläder, som bäras i hemmen och i arbete, äro åtminstone hos den besutna delen af befolkningen till det väsentligaste tillverkade inom hemmen; men att husslöjden icke intager någon hög ståndpunkt, att den egentligen är inskränkt till hemmens behof, det kan icke förnekas. Vid de utställningar af denna slöjds alster, som hushållningssällskapet årligen anordnat, har den uppmärksamme iakttagaren kunnat spåra en fortgående utveckling i afseende på mönster, utförandet och beskaffenheten af de alster af den qvinliga slöjden, som i allt rikligare och rikligare mängd och slag vid dessa utställningar varit framlagda till täflan.

4. Kommunikationsanstalter och varubyten.

Tabell N:o 2 redogör för allmänna vägar och skjutsning. Allmänna *landsvägarnes* längd är oförändrad. Genom anläggning af 19.25 mil nya och öfverflyttning af 1.45 mil sockenväg har häradsvägarnes längd ökats med 20.70 mil. Såsom sockenvägar hafva i tabellen upptagits dels de vägar, för hvilkas anläggning statsbidrag åtnjutits, dels de vägar, som leda till bruk och genom stora bygder, men hvilkas underhåll icke åligger häradshofvarne utan dem som hafva nytta af och begagna dessa vägar.

Den rätta tillökningen i de sistnämnda utgör under perioden 2.37 mil. Under perioden hafva således 19.25 mil häradshof- och 2.37 mil sockenvägar tillkommit, mot respektive 1.8 och 2.6 under förra perioden. Bland vägar har Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande ej infört den med statsmedel uppröjda väg mellan Jäckvik i Arjeppluog och riksgränsen i riktning mot Saltenfjord i Norge, hvilken med byggnader för åboar m. m. kostat staten 34,560 kronor; ej heller de tvenne brobyggnader, den ena öfver Torneå elf och den andra öfver Långträsket, till hvilkas byg-

gande staten bidragit med 4,090 kronor och brobyggnadsskyldige med 4,190 kronor. Läggas dessa summor till de i tabellen upptagna, hafva af statsmedel åtnjutits 234,460 kr. och af landsting, kommuner och enskilde tillskjutits 104,940 kronor för kommunikationsväsendet till lands för under perioden fullbordade arbeten.

Af tabell N:o 2 äfvensom af närstående tabell Litt. N. öfver *anslag af allmänna medel för väganläggningar*, som under femårsperioden kommit länet tillgodo, synes, att en ganska liffig verksamhet i afseende på landskommunikationernas upphjelpande och utvidgande eger rum uti länet.

Emellertid är *behofvet* af sådana ock stort. Befolkningen har ock kommit till full insigt derom, att de äro ett af de första vilkoren för att kunna följa med i det utvecklingsarbete, som pågår. Många ansökningar om bidrag af allmänna medel till väganläggningar hafva hittills icke kunnat vinna nådigt afseende, derföre att anspråken på sådana bidrag äro stora i förhållande till de summor, som Eders Kungl. Maj:ts har att årligen för än-

damålet disponera, hvadan ock blott för de allra viktigaste väganläggningarna sådant hittills kunnat beredas. Huru stort behovet är, kan synas deraf, att den komité, som landstinget år 1878 tillsatte, hvilken hade att lemna en utredning öfver, hvilka vägar under den närmaste framtiden borde anläggas och omläggas inom länet äfvensom dessa vägars inbördes vikt, efter noggrann beräkning kom till det resultat, att de väganläggningar, som voro oundgängligast att få utförda, upptogo i längd 52.70 mil, de som dernäst ansågos böra ifrågakomma 43.98 och de som ansågos böra komma i tredje rummet till 18.73 mil eller sammanlagdt 115.41 mil, hvarjemte 6.93 mil af gamla vägar ansågos behöfva omläggas. Under de senare åren hafva såväl genom bidrag af staten som genom bidrag af landstinget undersökningar för vägomläggningar och anläggningar verkstälts, så att en ej ringa del af förenämnda vägsträckor redan blifvit undersökt.

För en del af dem har underdånig framställning ingått till Eders Kungl. Maj:t om beviljande af statsanslag, för en del af dem äro anslag redan beviljade. Derjemte har landstinget upptagit på sin stat 3,000 kronor årligen såsom bidrag till anläggning af viktigare utfartsvägar, hvilka af Eders Kungl. Maj:t hugnats med mindre anslagsbelopp i förhållande till anläggningskostnaden, än som plägar för så kallade allmänna landsvägar och häradsvägar beviljas. Att lifaktigheten uti vägars anläggning under de senare åren tilltagit, dertill är orsaken förnämligast att söka deri, att de hufvudvägar från kusten till det inre landet och till hvarje lappmarkssockens kyrkoplats, som under de senare 2 årtiondena blifvit byggda, och till hvilkas byggande vägbyggnadsskyldige i de flesta fall i vederbörlig ordning dömts, framkallat ett behof af utfartsvägar till dessa hufvudpulsådor från de större byarne äfvensom sammanbindningar tvärs öfver land

Tab. Litt. N.

Anslag af allmänna medel för väganläggningar.

	Beräknad arbetskostnad.		Anlagd eller förbättrad väglängd.	Beviljadt statsbidrag.		Tiden då bidraget beviljades.
	Kronor.	öre.		Kronor.	öre.	
Omläggning af sydligaste delen af häradsvägen mellan Koivukylä i Hietaniemi kapellförsamling och Haapakylä i Öfver-Torneå socken	15,850	—	22,540 fot.	10,500	—	d. 26 ^{te} 11 1875.
Anläggning af väg från Kangis till Gyljens bruk och derifrån till Landsån inom Öfver-Kalix socken	31,380	—	2 mil, 16,400 fot.	20,900	—	" "
Anläggning af väg mellan Matarengi och Turtola byar i Öfver-Torneå socken	48,600	—	3 mil, 8,376 fot.	32,400	—	Enl. k. brefvet d. 12 ^{de} 1876.
Omläggning af vägen mellan Koivukylä i Hietaniemi kapellförsamling och Haapakylä i Öfver-Torneå socken, vägdelen emellan Haapakylä och punkten C. å pl. II.	16,830	—	1 mil, 5,600 fot.	11,200	—	d. 24 ^{de} 11 1876.
Väganläggning mellan Bredåker och Nedre Edefors inom Öfver-Luleå socken	63,000	—	4 mil, 9,000 fot.	42,000	—	Enl. k. brefvet d. 18 ^{de} 1877.
Anläggning af ny väg mellan Skröfven och Kangis (den sista delen mellan Landsjärvi och Landsån)	25,270	—	2 mil, 7,800 fot.	16,800	—	d. 14 ^{de} 12 1877.
Anläggning af ny väg mellan Aborrträsk och Jörns kyrkoby (delen länsgränsen—Glommerträsk).....	3,950	12	11,000 fot.	2,630	—	" "
Anläggning af den del af ny väg från Täreändö by förbi Korpilombolo kyrkoby till häradsvägen mellan Pajala och Haparanda, som sträcker sig mellan nämnda häradsväg och Nuxujärvi by	22,000	—	1.67 mil.	11,670	—	d. 3 ^{de} 11 1879.
Vägomläggning mellan Koivukylä och Luppis. I 1876 års förteckning upptagen väglängd 22,540 fot, deraf nu omlägges 0.04 mil	9,600	—	0.04 mil.	6,400	—	" "
Utförande af den del utaf väganläggningen mellan Aborrträsk i Norrbottens län och Jörns kyrkoby i Vesterbottens län, som sträcker sig från Glommerträsk till Svartliden	11,567	74	1.19 mil.	7,700	—	" "
Väganläggning förbi forsar i Muonio elf mellan Taipalensuu och Vasikaniemi	7,000	—	0.60 mil.	5,200	—	" "
Den del af väganläggningen mellan Aborrträsk i Norrbottens län och Jörns kyrkoby i Vesterbottens län, som sträcker sig från Svartliden till Aborrträsk.....	11,600	—	1.27 mil.	7,700	—	d. 27 ^{de} 11 1879.
Utförande af fortsättning af väganläggningen från Täreändö by förbi Korpilombolo by till häradsvägen mellan Pajala och Haparanda, af den del af detta vägbyggnadsarbete, som sträcker sig från Nuxujärvi by till rågången mellan nämnda socknar (n. b. Pajala och Korpilombolo).....	11,350	—	0.89 mil.	7,500	—	" "
Anläggning af väg mellan Svensbyn och allmänna landsvägen vid Rönäs i Piteå socken med bro öfver Rokaelfven	5,400	—	0.16 mil.	2,000	—	" "
Summa	253,397	86	20.06 mil.	157,600		
Utgörande således den beräknade anläggningskostnaden per mil i medeltal	14,127	51	—	—		
Och det för arbetenas utförande beviljade statsanslaget per mil i medeltal	—	—	—	9,351	94	
<i>Tillkommer:</i>						
Brobyggnad öfver Töre elf	4,500	—	—	2,200	—	Enl. k. brefvet d. 2 ^{de} 1877.
Bro öfver Storlångträsket (eller Byske elf) på vägen mellan Piteå och Arvidsjaur	3,780	—	—	1,890	—	Enl. k. brefvet d. 18 ^{de} 1878.

mellan dem, hvarigenom ock, der anläggningskostnaden och afståndet till närmaste huvudvägar ej varit för stora, dylika utfartsvägar sedan blifvit byggda på gemensam bekostnad af dem, som af vägarne varit i behof, hvaremot der afstånden äro stora och till följd deraf kostnaderna större, än att de kunna af intressenterna bäras, statens mellankomst är nödvändig för att något härvidlag skall kunna blifva åtgjort. Det är dock för dylika viktiga utfartsvägars åstadkommande i hvilket fall som helst ett stort önskningsmål, att anslag af statsmedel må kunna, om ock till inskränkt belopp, beredas, derföre att staten derigenom varder berättigad utöfva kontroll öfver arbetenas rigtiga utförande, hvilket icke varder synnerligt tillfreds ställande, då detta helt och hållet är lemnadt åt intressenternas eget godtfinnande.

Vid redogörelsen här ofvan för skogshushållningen har Eders Kungl. Maj:ts Befallninghafvande ock uttalat den åsigten, att framkomligheten inom kronoparkerna borde befrämjas genom väganläggningar. Härmed har Eders Kungl. Maj:ts Befallninghafvande afsett sådana vägar, hvarigenom utdrifningen under vintern befordras, och möjligheten att under sommaren komma fram öfver de stora myrtrakter, som här och hvar lägga ett hinder derför, underlättas genom utläggandet af spångar samt i öfrigt genom rensning af gångstigar m. m. dylikt.

Inom ett län, der så mycket återstår för att det skall kunna sägas, att länet är tillgodosedt med kommunikationer till lands, spela ännu *elfvarna* i sitt öfre lopp och de stora lugnvattnen i dem en ej oviktig roll. Samfärdseln emellan kusten och länets inre delar gick tillföre nästan uteslutande efter de stora vattendragen. Under den tid vattnen voro öppna gick färden uppför och nedför dem uti båtar; när de voro isbelagda, följde vägarne dem äfven. Der svårare forsar mötte, drogos båtarne öfver land, och varorna buros eller släpades efter vägar af ganska primitiv beskaffenhet. Konstruktionen af båtarne var olika, allt efter vattnets hastighet, djup m. m. i hvarje särskild elf. I en del elfvar framfördes båtarne förnämligast medelst stakning, i andra medelst rodd. Om de besvärligheter och kostnader, som med sådana samfärdsmedels tillitande voro förknippade, synnerligast den tid då vattnen voro öppna, kan hvar och en göra sig ett begrepp, hvadan Eders Kungl. Maj:ts Befallninghafvande icke anser sig derom här böra vidare orda. Allt efter som vägar blifvit lagda längs floddalarna, har begagnandet af detta sätt för samfärdselns förmedlande upphört och är numera tillfinnandes blott i de inre delarne af kustlandet samt i lappmarkerna. I en del af dessa inre trakter saknas äfven för många sammanhängande båtledd till utfartsvägarne och till elfvarna. De, som bo så till, äro vid beröringen med andra människor för somrarne hänvisade till gångvägar, å hvilka framskaffandet af förnödenheter måste ske genom bärande, hvarigenom dessa öfver höfvan fördyras. Hvar och en omtänksam och be-medlad person inom dessa på kommunikationer vanlottade trakter förser sig derföre med sina behof vintertiden, då de isbelagda vattnen och den snötäckta marken möjliggöra framkomst för människor och dragare å de flesta lokaler. Som det för samfärdselns underlättande varit nödigt att för en del af dylika mera viktiga *vintervägar* och *båtleder* anordna skjutsstationer, har Eders Kungl. Maj:ts Befallninghafvande å tabellen N:o 2 ansett sig böra redovisa för dem, ehuru det till efterrättelse meddelade formuläret icke dertill gifver anledning.

Tabellen upptager äfven *skjutsanstalter* och skjutsning. Skjutsväsendet har från och med år 1880 i hela länet varit ordnad i en-

lighet med Eders Kungl. Maj:ts nådiga skjutsstadga den 31 maj 1878. Af skjutsanstalterna äro 43 gästgifverier, 28 skjutsstationer — och 1 station, tillkommen i öfverensstämmelse med föreskriften i § 26 uti ofvannämnda stadga. Vid 1 gästgifveri har *entreprenad* kunnat erhållas utan bidrag; vid öfriga utgår deremot sådant. Vid entreprenadauktionerna har skjutsningens öfvertagande först utbjudits mot maximilegan utan bidrag, sedan med bidrag, derefter mot en lega af 1.50, 1.40, 1.30, 1.20 kr. med bidrag. Der det fordrats mindre entreprenadbidrag jemte lägre skjutslega än maximilegan, har det lägre bidraget själföfjeligt bestämts att utgå. Genom detta sätt för entreprenadauktionernas förrättande hafva entreprenadbidragen inom vissa trakter af länet ej oväsentligt kunnat nedbringas. Orsaken härtill är den, att entreprenör, som, när han åtager sig skjutsningen, måste ligga i beredskap med det antal hästar, som är föreskrifvet, genom en lägre skjutslegas bestämmande kan hafva utsigt att i större omfång få begagna hästarne till skjutsning, och att han således kan deraf påräkna större inkomst, än om en högre skjutslega bestämmes, hvilket föranleder dertill, att alla, som sådant kunna, begagna egna hästar, när färderna icke äro så långa. Vid en del skjutsanstalter är antalet af hästar, som skola under skjutsdygnet utgå, större under vintermånaderna än under sommarmånaderna, vid en del anstalter fördubblas det antal hästar, som under skjutsdygnet skall af entreprenören tillhandahållas, när marknader och ting hållas, vid en del åter är skjutsskyldigheten inskränkt till sommarmånaderna och en eller annan månad under vintern, vid en del ändtligen utgöres skjutsningen under sommarmånaderna medelst rodd eller medelst bärning af resandes effekter och dennes lotsning. För dessa senare skjutsanstalter utgår legan enligt af Eders Kungl. Maj:t den 29 september 1876 fastställda taxa.

Enligt Eders Kungl. Maj:ts Befallninghafvandes särskilda utslag af den 6 december 1848 är dessutom bland annat stadgadt, att hemmansegare och nybyggesinnehafvare är skyldig fortskaffa den på resa stadda embets- och tjenstemannen jemte biträden, antingen medelst skjutsning med häst eller båt, genom lotsning och medhafvande effekters bärande eller med ridhäst, beroende dels af årstid dels af kommunikationernas beskaffenhet. För Torneå lappmark är derutöfver föreskrifvet, att renar skola tillhandahållas för sådana resandes fortkomst. *Skjutslegan* beror på ömsesidig öfverenskommelse, men får icke af de skjutsande fordras med högre belopp än den för länet fastställda maximilegan 1 krona 60 öre för häst, 1 krona för roddare och 1 krona 25 öre för bärare, allt för mil räknadt.

Tabellen N:o 2 redogör äfven för antalet under perioden utgångne, till skjuts använde hästar. Denna uppgift är hemtagd från dagböckerna, men till den kan föga tillit sättas, enär många resande icke iakttaga att göra föreskrifven anteckning i dagbok.

Bidraget till skjutsentreprenaderna har utgjort:

	Af statsmedel.	Af skjutsningsskyldige.	Genom skjutsafgift			Summa Kronor.
			af jordbruksfastighet.	af annan fastighet.	af inkomst af kapital eller arbete.	
År 1876	6,297 ⁹⁰	23,037 ³³	—	—	—	29,335 ²³
” 1877	7,902 ²⁶	27,367 ²⁰	—	—	—	35,269 ⁴⁶
” 1878	7,881 ²⁰	28,740 ³⁹	—	—	—	36,621 ⁵⁹
” 1879	7,688 ³³	27,898 ⁷⁸	—	—	—	35,587 ¹¹
” 1880	13,890 ⁶⁸	—	3,863 ⁷⁰	985 ⁷⁷	6,862 ⁸⁵	25,603 [—]
Summa	43,660 ³⁷	107,043 ⁷⁰	3,863 ⁷⁰	985 ⁷⁷	6,862 ⁸⁵	162,416 ³⁹

11,712³².

Kustlandsvägen är på fyra ställen afskuren af stora vattendrag. Öfver Piteå, Luleå och Kalix elfvar begagnas färja, öfver Råneå elf är bro byggd. Följande *färjeställen* förekomma efter häradsvägarne: nedanför Sikforsen öfver Piteå elf, vid Forsbyn i Neder-Kalix och mellan Kengis och Bränna i Öfver-Kalix, begge öfver Kalix elf, vid Pirtiniemi i Korpilombolo och vid Junosuando i Pajala, det sistnämnda öfver Tarendö elf. För dessa öfvergångsställen, med undantag af det i Pajala, äro taxor nädigst fastställda. För öfrigt finnas flere färjeställen på socknevägarne, af hvilka en del underhålles af ett eller flere byalag, en del af kommunerna, inom hvilka de ligga.

Under perioden har fråga förevarit om *anläggning af jernväg* emellan Luleå och Gellivare, och undersökning för en dylik jernvägsanläggning har af kompetent person blifvit verkställd. Afståndet emellan Gellivare och Luleå efter den utstakade jernvägslinien är 19 mil 4,800 fot; kostnaden för en jernväg med 4⁸³ fots spårvidd är beräknad till 11,425,000 kronor och för en med 3 fots spårvidd till 9,050,000 kronor. Den underdåniga ansökan, som »The New Gellivare Company limited» till Eders Kungl. Maj:t ingifvit om erhållande af vissa förmåner i och för jernvägsanläggningen, var vid periodens slut beroende på Eders Kungl. Maj:ts nådiga pröfning, men har den af Eders Kungl. Maj:t under innevarande år blifvit så afgjord, att bolagets anhållan blifvit afslagen. Fråga om en förbindelse medelst jernväg mellan Gellivare och Luleå har derigenom enligt Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvandes förmenande blott blifvit för någon tid undanskjutet. För denna åsigt talar vigten *dels* för Gellivare bolag och för andra, som ega utmål i Gellivare malmfält, att kunna tillgodogöra något af den malm, som der i så stor myckenhet förekommer, *dels* för nämnda bolag att kunna få något gagn af de vidsträckta jordegendomar, som det eger på begge sidor om jernvägslinien, *dels* för staten att kunna draga nytta och inkomst af de statsskogar, som ligga i närheten af den utstakade jernvägslinien och å hvilka skogen delvis för närvarande är, om ej oåtkomlig, dock af föga värde till följd af brist på vattendrag för skogseffekternas framflottande och, der sådan brist ej förefinnes, till följd af de svårigheter, som eljes inom trakten möta för dessas transporterande till flottled, samt *dels* för Luleå stad genom den rörelse och det lif, som en export af malm och jern samt en i någon mån ökad export af trä skulle framkalla. För öfrigt komme den äfven att i ej ringa grad lända till länets utveckling i industrielt hänseende, näringarna skulle komma att uppblossa, och utkomst skulle komma att beredas för en ökad folkmängd. Ett önskningsmål är det derföre för länet, att denna fråga må komma att framläggas till afgörande i sådant skick, att Eders Kungl. Maj:t deri kan finna *dels* tillräckliga garantier för jernvägsanläggningens utförandet *dels* skäl att derföre bevilja ett statsunderstöd, svarande mot de fördelar, som staten genom jernvägens anläggande skulle beredas. När det erfordras stora summor för ifrågakvarande jernvägsförbindelses åstadkommande, kräfvades det ock ett verksamt deltagande i företaget af alla dem, hvilka det kan bringa fördel; och vore insigterna om dessa fördelar fullt klara, skulle utan tvifvel många krafter komma att enas för företagets bringande till stånd. Länets handlande och industriidkare kunna emellertid härför ej offra stora summor, emedan kapitaltillgången inom orten är ringa, men de böra och kunna dock offra något för ett företag, som utfördt skall lända näringslifvet och derigenom dem sjelfve till fromma. Under förut-

sättning derjemte af ett intresse bland jordbrukarne inom den del af länet, genom hvilken jernvägen är föreslagen att gå, visande sig i en så allmän teckning som möjligt af, låt vara små, bidrag till jernvägsanläggningen, samt af att egarne af malmfälten och af jordegendomarne i jernvägens närhet äro villige taga del deri i förhållande till de fördelar, hvar och en af dem kan beräknas erhålla, skulle utan tvifvel frågan komma i en annan och i en bättre ställning än den, i hvilken den hittills varit, och derigenom måhända äfven vara så tilltalande, att personer i det öfriga Norrland och i det öfriga Sverige kunde finna sig uppkallade att ingå såsom deltagare i detsamma. Huru som helst, längre eller kortare tidrymd må förflyta innan förverkligandet — Gellivare malmfälts förbindande med Bottenviken —, ett är dock visst, att icke lära de på mäktig jernmalm rika lagren i Gellivare vara lagda så långt in från kusten för att de i alla tider skola varda oåtkomliga eller blott utgöra lockbeten för företagsamma och sangviniska män att derpå bortslösa sina kapitaler. De äro väl tvertom lagda der antingen såsom en probersten för någon eller några af de mäktiga andar, som tid efter annan uppträda och uträtta storverk för orters utveckling och näringslif, och hvilka inom sig besitta både förmågan att uttänka och kraften att elda till och utföra stora företag, eller ock för att människor skola enigt sluta sig samman för att åstadkomma de förmedlande länkar, genom hvilka malmfälten kunna göras åtkomliga och möjliga att tillita. Rätt sedt är det enligt Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvandes förmenande väl värdt nämnas ett nationellt företag, genom hvars utförande arbete och välstånd komme att spridas till vida kretsar.

B) Sjökommunikationer. Mellan länets hamnar samt mellan dessa och huvudstaden äfvensom de hamnar, som ligga invid Bottniska viken, underhålles *sjökommunikationen med ångfartyg*. Dessas antal var vid periodens slut 7, hvilka alla tillhörde bolag i Norrbotten.

De hamnar, från hvilka denna sjökommunikation eger rum, äro inom Piteå och Piteå landsförsamling: Jefre med 13, Piteå med 14 och Harrbäck med 16 fots djup; inom Luleå och Neder-Luleå område: Ersnäs med 13, Luleå med 15, Altappen med 22 och Strapösund med 17 fots djup; inom Råneå socken: Råneå (Strömsund) med 14 och Jemtösund med 18; inom Neder-Kalix: Töre med 12, Kalix (Karlsborg och Nyborg) med 21 och Sangis med 18 fots djup; samt ändtligen Haparanda i Neder-Torneå socken på $\frac{3}{4}$ mils afstånd från staden belägna hamn Salmis med 13 fots djup.

Mellan Piteå stad och Rohnäs vid inre Piteåfjärden belägna last- och upplagsplats samt mellan dessa och öfriga vid Piteåfjärden belägna ställen ombesörjes person- och godstrafiken med 2 mindre ångbåtar. Efter Luleå elf besörjes denna trafik med 7 ångbåtar, af hvilka tvenne underhålla den emellan Luleå—Råbäck och Grubban, det sistnämnda stället lastageplats för kyrkobygnaden i Öfver-Luleå socken, 2 den mellan Hednoret och Nedre Edefors samt 2 den emellan Öfre Edefors och Storbacken, utgörande denna kommunikationsled, som på 2 ställen, mellan Råbäck och Hednoret samt mellan Nedre och Öfre Edefors, är afbruten under resp. 0⁸ och 0³ mil och mellan hvilka ställen häradsväg går, en längd af 13 mil. Mellan Kalix hamn och Neder-Kalix kyrkostad, till hvilken plats några af de stora ångbåtarne äfven pläga gå upp, besörjes trafiken med 2 mindre ångbåtar och 1 ångslup. Mellan Salmis och Haparanda forslas

varor dels landvägen dels med en mindre ångbåt. För öfrigt finnes en mängd större och mindre ångbåtar, som verkställa bogsering och transport af virke såväl till sågverken som från lastplatserna till $\frac{1}{4}$ å $\frac{3}{4}$ mil från dessa belägna ställen, der mer djupgående fartyg nödgas intaga fyllnadslast.

Öfver de af kronan bekostade och underhållna anstalter, som för *sjöfartens säkerhet* vid slutet af periodens olika år funnos inom länet, äfvensom å de af kronolotsar verkställda *lotsningar* och därför influtna lotspenningar meddelas här nedan en från lotskaptensexpeditionen erhållen uppgift:

År.	Sjömärken.										Lotsar.	Antal lotsningar.	Influtna lotspenningar, kronor.
	Fasta.					Flytande.							
	Fyror.	Känningsskär.	Stängmärken.	Sten-kummel.	Bojar.	Kor-priekar.	Remmarer.	Vanliga grund-priekar.	Vanliga grund-priekar.	Vanliga grund-priekar.			
1876.....	2	3	11	2	6	1	44	399	12	51	1,666	34,453	
1877.....	2	3	11	2	6	1	44	399	12	50	1,754	37,890	
1878.....	2	3	11	2	6	1	44	399	12	50	1,351	33,059	
1879.....	3	3	11	2	7	—	49	402	12	50	1,327	34,228	
1880.....	3	3	12	2	7	—	49	403	12	50	1,659	42,010	

Af tabellen framgår bland annat, att antalet fasta fyror under perioden ökats med 1.

Den uti förra femårsberättelsen omnämnda *genomgräfnings* af *Handholmsudden* för erhållande af en bättre farled genom Tjufholmsundet, det södra inloppet till Luleå, har under perioden blifvit fullbordad. För detta arbete hafva utgifvits sammanlagt 157,512 kronor, deraf af statsmedel 10,000 kronor.

Strömmrensningar för underlättande af flottning af skogseffekter hafva under perioden icke allenast verkställts med anledning af kontrakterna om flerårig afverkningssätt till skog å kronans

marker, utan äfven inom andra vattendrag, och detta till något större omfattning än under föregående perioder. Genom dambyggnader i bäckarne nedanför större lugnvattnen och sel har flottningen äfven här och hvar underlättats.

Inom länet funnos vid periodens slut 2 *postkontor*, 6 *post-expeditioner* och 18 *poststationer*. *Telegrafstationernas* antal är 6.

C) *Sjöfart och handel*. Beträffande dessa hänvisas så väl till det som i förra femårsberättelsen blifvit meddeladt, som ock till det som här förut blifvit anfördt rörande exporten af trävaror och jeru samt importen af vissa varor såsom spannmål m. m. Exporten af trävaror sker förnämligast med seglande fartyg. Dock hafva under periodens senare år äfven lastångare deltagit i den. Orrens öfriga produkter, smör, lax, renkött, renhudar, lim m. m., exporteras till sydligare orter med ångfartyg.

Försäljning af spritdrycker så i städerna som på landet och därför influten skatt redovisas i nedanstående tabell. Fördelningen af denna afgift sker i enlighet med gällande bestämmelser.

År.	Minuteringsställen		Antal utskänkingsställen				Influtna minuterings- och utskänkingsavgifter					
	på landet.	i städerna.	på landet		i städerna		på landet.		i städerna.		Summa.	
			hela året.	för kortare tid.	hela året.	för kortare tid.	Kr.	ö.	Kr.	ö.	Kr.	ö.
1876.....	—	4	7	2	5	7	5,326	40	27,743	75	33,070	15
» 1877.....	1	3	4	2	5	7	13,526	80	35,005	20	48,532	—
» 1878.....	—	2	6	2	5	7	14,320	—	33,197	95	47,517	95
» 1879.....	—	4	6	2	5	8	13,006	67	27,335	95	40,342	62
» 1880.....	—	4	4	4	5	9	11,009	60	43,801	20	54,810	80
Summa	—	—	—	—	—	—	57,189	47	167,084	05	224,273	52

5. Kameralförhållanden.

Tabellen N:o 3 visar förhållandet vid periodens slut angående antalet *hemman* och lägenheter på landsbygden, dessas natur, antalet *hemmansbrukningsdelar*, *taxeringsvärden* m. m. samt redogör äfven för *fastighetsvärdet i städerna* vid samma tidpunkt och för antalet inom dessa under perioden nybyggda *boningshus*. Oförmedlade *hemmantalet* utgjorde 890 930 mantal och uppgick vid slutet af förra femårsperioden till 848 450, hvadan således *hemmantalet* ökats med 42 48 mantal, härledande sig dels af pågående *afvittring*, dels af att *nybyggen* ingått i skatt, dels ock af att *hemman*, hvilka efter det två tredjedelar af *frihetstiden* tilländagått, skattat för *halfva räntan*, sedermera vid *frihetsårens* slut inträdt i full *skattskyldighet*.

Ny *jorddebok* är år 1876 af Eders Kungl. Maj:ts Kammar-kollegium fastställd och till *efferrättelse* påbuden.

Uppskattningen af fastigheter och inkomster i hela länet visas för hvarje af periodens år i nedanstående tabellariska redogörelse, tabell Litt. O., af hvilken framgår, om uppgiften för periodens sista år jämföres med uppgiften för år 1875 i förra femårsberättelsen, att *uppskattningsvärdet å fast egendom* ökats med något öfver 7,700,000 kr., och att deremot den *uppskattade inkomsten af kapital*, af rörelse samt af allmän och enskild tjänste-

befattning minskats med 58,696 kronor. Det mer än 5,000,000 kronor höjda värdet af statens *bevilningsfria fastigheter* härleder sig deraf, att *kronoparker* och *öfverloppsmarker* från år 1877 upptagas i *taxeringslängden* efter ett värde af 25 öre för hvarje *kvadratref*.

För de *fastigheter* uti länet, som vid periodens slut *innehades af utlänningar*, lemnas följande uppgift:

Nationalitet.	Jordbruksfastighet.			Andra fastigheter.		Summa.	
	An-tal.	Mant-tal.	Taxerings-värde.	An-tal.	Taxerings-värde.	An-tal.	Taxerings-värde.
Engelsk (Giles Loder) d. v. s. Gellivareverken.....	192	117 250	1,617,500	45	1,243,700	237	2,861,200
Finsk (hemman i Torneå fögderi).....	14	1 545	61,800	—	—	14	61,800
Rysk (andel af Luleå stads donationsjord, tillhörig en i Ryssland numera gift qvinna, samt gård med tomt tillhörig en i Haparanda bosatt person).	2	—	11,000	1	1,500	3	12,500
Summa	208	118 795	1,690,300	46	1,245,200	254	2,935,500

För de fastigheter uti länet, hvilka vid 1880 års slut innehades af aktiebolag, redogöres sålunda:

	Jordbruksfastigheter.		Andra fastigheter.	
	Mantal.	Taxeringsvärde.	Antal.	Taxeringsvärde.
Inländska aktiebolag	24 534	365,500	41	1,555,300
Utländska do	80 661	1,162,700	20	889,000
Summa	105 195	1,528,200	61	2,444,300

De upplåtelse af kronojord, som under perioden skett, äro följande:

År	Krono-nybyggen.	Lägenheter.
År 1876	1.	1.
» 1879	10.	1.
» 1880	35.	—
eller tillsammans	46.	2.

Derjemte har, åt Degerfors sågverk, i Elfsby socken utbrutits mark i ersättning för stockfångst till en areal af 17,124 kvadratref, deraf 14,270 kvadratref duglig skogsmark, samt genom afvittringsutslag den 31 december 1879 afsatts mark i Pajala socken till en vidd af 84,993.36 kvadratref duglig skogsmark, från hvilken egaren utaf Kengis bruk är berättigad efter utsyning afgiftsfritt årligen erhålla de skogsprodukter, som åtgå ej mindre för erhållande af högst 17,121.46 tunnor kol än äfven för bruksbyggnadernas underhåll i sådant skick, att en jern tillverkning af 350 skeppund tackjern och lika mycket stångjern kan ega rum.

Beloppet af det odlingsunderstöd och den uppfostringshjelp för minderåriga barn, som kommit nybyggare i länet till godo, utgör:

För år 1876	kronor	144.43.
» » 1877	»	360.67.
» » 1878	»	312.48.
» » 1879	»	307.10.
» » 1880	»	2,077.20.
Summa kronor		3,201.88.
eller i medeltal		640.38.

Öfver i jordeboken till skatte omfördä kronoegendomar under femårsperioden lemnas följande uppgift:

	Mot lösen.		Utan lösen enl. kungl. brefvet den 6 maj 1817.		Summa.	
	Antal.	Mantal.	Antal.	Mantal.	Antal.	Mantal.
År 1876	7	$\frac{73}{96}$	28	$4\frac{1607}{1520}$	35	$5\frac{1207}{1520}$
» 1877	10	1	39	$7\frac{157}{384}$	49	$8\frac{157}{384}$
» 1878	16	$1\frac{103}{152}$	38	$5\frac{3}{5}$	54	$6\frac{155}{152}$
» 1879	2	$\frac{36}{64}$	29	$4\frac{51}{64}$	31	$5\frac{11}{32}$
» 1880	4	$\frac{5}{8}$	42	$6\frac{323}{384}$	46	$7\frac{19}{384}$
Summa	39	$4\frac{15}{32}$	176	$29\frac{557}{1920}$	215	$33\frac{157}{1920}$

Af dessa kronoegendomar äro 59 belägna i lappmark, hvadan egarne fått endast inskränkt dispositionsrätt till skogen jemlikt afvittringsstadgan; 18 hafva icke varit i behörig tid fullhäfdade, hvarför egarne erhållit endast enahanda rätt; öfriga 138 innehafvas med full och oinskränkt rätt till skogen.

Ekonomiska besigtningarna å kronohemman och nybyggen hafva så aftupit, att i afseende på 63 något yttrande jemlikt nådiga förordningen den 29 juni 1866 icke ansetts erforderligt; att åboarne å 69 enligt samma förordning ansetts böra efter skatteomföringen njuta endast inskränkt förfoganderätt öfver skogen; att åboarne å 93 fått föreläggande att vid besittningsrättens förlust inom viss tid försätta sina åboende hemman och nybyggen i laggildt skick; samt att vederbörande åbor för vanhäfd vräkts från 13.

Dessa sistnämnda jemte de vid föregående periods slut åborne frändömda, icke disponerade 23 hemman hafva sålunda använts:

	Skattlagda hemman och nybyggen.		Oskattlagda nybyggen.
	Antal.	Mantal.	Antal.
Utlagda till kronopark, till den del de ej erfordras till kronojugarebostäder (kungl. brefvet den 22 september 1876)	14	$8\frac{5}{64}$	—
T. v. bibehållna under kronans omedelbara disposition samt till Kungl. Skogsstyrelsen öfverlemnade för att såsom kronopark förvaltas (kungl. brefvet den 22 september 1876)	9	$4\frac{101}{152}$	—
Till allmänna kronomarker utlagda och upplåtna vid afvittringen	2	$\frac{9}{16}$	2
Till allmänna kronomarker utlagda att disponeras vid afvittringen	4	$\frac{5}{16}$	4
Å auktion försäldt (Grundträsk)	1	$\frac{7}{32}$	—

Tab. Litt. O. Uppgift om uppskattningen af fastigheter och inkomster i Norrbottens län under åren 1876—1880.

	Uppskattadt värde			Uppskattad inkomst					Värdet af bevilningsfria fastigheter.	
	å jordbruksfastighet.	å annan fastighet.	Summa värde.	af kapital.	af rörelse, näring eller yrke.	af allmän tjänstebefattning.	af enskild tjänstebefattning.	Summa	Statens.	Menigheters.
År 1876	21,279,363	6,349,814	27,629,177	123,070	2,808,754	660,704	323,426	3,915,954	237,500	1,049,255
» 1877	21,356,750	6,425,554	27,782,304	140,860	2,913,340	682,392	365,858	4,102,450	4,918,450	1,118,805
» 1878	21,451,780	6,773,804	28,225,584	169,580	2,831,225	743,450	340,587	4,084,842	4,968,450	1,131,925
» 1879	24,681,000	7,372,100	32,053,100	189,269	2,381,263	788,817	331,956	3,691,305	5,468,829	1,248,725
» 1880	24,767,600	7,583,760	32,351,360	186,059	2,631,615	821,750	352,900	3,992,324	5,476,829	1,362,525

Antalet af de *jordafsöndringar*, för hvilka Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande fastställt afgäld, är följande:

	På listtid eller viss tid.	Evärdligen.	Summa.	Afräknad ytvidd, kvadratref.
År 1876.....	16	58	74	5,098·2958
” 1877.....	15	71	86	2,885·2729
” 1878.....	13	86	99	5,344·4070
” 1879.....	10	62	72	6,085·1909
” 1880.....	12	84	96	3,433·5207
Summa	66	361	427	22,846·6873

Under nästföregående period voro jordafsöndringarna 329. Således hafva för 98 flere under denna period afgäld blifvit af Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande fastställd. Allt flere af den lösa befolkningen fästas sålunda vid jorden. Obenägenheten att upplåta odlingsmark förefinnes ej mera hos hemmansegarne i sydligare delen af länet, likasom den lösa befolkningen derinom numera synes sträfva efter att få jordlägenheter, något som man för ett eller annat decennium sedan visst icke kunde bemärka. För öfrigt får Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande rörande jordstyckningen m. m. inom länet hänvisa till hvad derom under jordbruk och boskapsskötsel är yttradt.

För *skiftes- och afvittringsverket* är redogjort under jordbruk och boskapsskötsel.

Efter 1877 års missväxt erhöill hvardera af Hietaniemi och Öfver-Torneå socknar, hvilka icke förmådde till följd af den tryckta penningställningen förskaffa sig nödig spannmål till utsädet år 1878, genom nådigt bref af den 5 april sistnämnda år ett räntefritt *undsättningslån* till belopp af 10,000 kronor emot socknemännens inom hvardera socknen gemensamma ansvarighet för medlens återbetalning med en fjerdedel vid hvardera af de uppöbdsstämmer, som hållas åren 1880, 1881, 1882 och 1883. Vid periodens slut var den första fjerdedelen af detta understödslån återbetaladt.

Folkundervisningen. Landstinget har äfven under denna period egnat stor uppmärksamhet åt folkundervisningen, hvilken dock uti ett så vidsträckt och i de inre delarne så glest befolkadt län som Norrbottens svårligen lärar kunna utan allt för dryga kostnader ernå den utveckling och erhålla den anordning, som i orter, der befolkningen bor mer sammanträngd, der folk-mängdstätheten är stor, och der således en skola kan tillitas af flertalet af de barn, som finnas i en församling. I länet finnas derföre ännu icke mindre än 10 flyttande folkskolor, och det öfvervägande antalet småskolor äro ock sådana. När en folkskola skall under läsåret flyttas mellan 2 eller 3 ställen, och en småskola mellan ända till 4 olika ställen, så är det påtagligt, att undervisningen skall lida, och att barnen skola hinna glömma mycket af det de lärt på den tid, som förflyter emellan det en skola är stationerad så, att den kan och skall af dem besökas. Fåtalet af verkliga folkskolor gör, att småskolan mågenstädes måste ersätta folkskolan, och att således flertalet af

Uppbördens af *landstingsmedel* har utgjort:

År 1876.....	kronor	21,463·82.
” 1877.....	”	21,399·48.
” 1878.....	”	21,564·34.
” 1879.....	”	21,396·80.
” 1880.....	”	21,524·61.

och har landstingsskatten icke under perioden undergått någon förändring.

De vid *markegångssättningarna* bestämda pris å spannmål och hö (bättre) samt å dagsverken m. m. hafva varit:

	Per kubikfot.		Per centner. Bättre hö.
	Råg.	Korn.	
År 1876.....	2·73	2·54	3·50
” 1877.....	3·14	3·20	3·85
” 1878.....	2·67	2·50	3·00
” 1879.....	2·51	2·33	2·25
” 1880.....	2·89	2·52	3·00
I medeltal	2·79	2·62	3·12

	1876.	1877.	1878.	1879.	1880.
Drängdagsverke, sommartid.....	2·50	2·50	2·00	1·75	1·75
D:o vintertid.....	1·67	1·50	1·12	1·00	1·00
Qvinsdagsverke, sommartid.....	1·67	1·50	1·17	1·00	1·00
D:o vintertid.....	1·00	1·00	0·80	0·75	0·75
Dagsverke med häst och karl, sommartiden	5·00	4·50	4·00	3·50	3·83
D:o d:o vintertiden...	4·00	4·50	4·00	3·50	3·83

Kostnaden för en soldats underhåll, beräknad efter den årliga markegången å vakansafgiften för hel soldatrote, har uppgått:

År 1876 till	kronor	127·39.
” 1877 ”	”	142·73.
” 1878 ”	”	130·95.
” 1879 ”	”	119·88.
” 1880 ”	”	131·37.

eller i medeltal till kronor 130·46.

6. Politi.

det uppväxande släktet icke erhåller undervisning i verkliga folkskolor.

För att i någon mån upphjelpa detta helt och hållet af ortliga förhållanden beroende hinder för en verklig folkbildningsbibringande, har landstinget under perioden, jemte det landstinget upplifvat det beslut, som i föregående berättelse blifvit omnämndt, nemligen att till kommunerna af landstingsmedel utbetala för hvarje småskola, som varit i gång 8 månader under året, ett lönebidrag af 150 kronor intill en sådan på hvarje 750-tal af länets invånare, haft sitt ögonmärke förnämligast fästadt derpå, att göra lärarens och lärarinnornas utbildning till lärarekallet i småskola så nöjaktigt som möjligt. Således har landstinget under åren 1877, 1878 och 1879 underhållit ett *seminarium för bildande af småskolelärare och -lärarinnor*, i hvilket kursen varit ettårig med en undervisningstid af 8 månader. Derjemte hafva under sommarmånaderna varit anordnade så kallade repetitionskurser för redan anstälde lärare och lärarinnors vid småskolor

ytterligare utbildning, hvilken kurs under perioden sista året räckt uti 1½ månad.

Länets stora utsträckning har nödgat dertill, att såväl seminariet som repetitionskurserne, hållits det ena året på ett, det andra året på ett annat ställe uti länet, för att dymedelst kunna inom de särskilda orterna uppsamla lämplige elever och göra kostnaden för deras vistelse vid seminariet så billig som möjligt. Till stipendier för eleverna har landstinget för hvarje af de tvenne åren anvisat ett belopp af 1,000 kronor, vid hvilken fördelning den utaf länet tillsatta redan i förra berättelsen omnämnda komitén för folkskoleväsendets ordnande i länet, hvilken komité verkställt alla de beslut, landstinget rörande folkskoleväsendet fattat, endast varit bunden af den föreskriften, att stipendium till elev icke finge öfverståga 50 kronor. Till aflöning åt lärare vid repetitionskursen och till stipendier åt de lärare och lärarinnor vid småskola, som bevistat den, hade landstinget för periodens sista år ställt till komiténs förfogande ett belopp af 1,000 kronor. Vid landstingets seminarium har följande antal lärare och lärarinnor utexaminerats, nemligen: år 1877 6 män och 19 kvinnor; år 1878 12 män och 23 kvinnor, samt år 1879 6 män och 18 kvinnor, af hvilka dock en man och en kvinna genomgått 2 års kurs. 23 småskolelärare och 59 lärarinnor hafva sålunda från seminariet utgått, och hafva de allra flesta af dem erhållit anställning vid småskolor inom länets svenska bygd.

Hvad deremot angår lappmarkerna och de delar af länet, der finska språket är förherrsande, så har Eders Kungl. Maj:ts dels genom beslut den 29 maj 1874 anbefalt upprättandet af ett seminarium i Haparanda för bildande af lärare och lärarinnor vid småskolor i de finska församlingarna samt under den 19 maj 1875 fastställt sättet dertill, dels den 21 i samma månad funnit godt i nåder förordna, att ett sådant seminarium för bildande af lappska småskolelärare och lärarinnor skulle upprättas i Mattisuddens by i Jockmocks socken. Hösten 1875 började dessa begge seminarier sin verksamhet.

Vid seminariet uti Haparanda är följande lärarepersonal anställd: en föreståndare och tillika förste lärare med undervisningsskyldighet 21 timmar i veckan, och 2 folkskolelärare, af hvilka den ene är andre lärare med undervisningsskyldighet i tillsammans 30 timmar i veckan, och den andre är lärare i öfnings-skolan samt tillika har ledt elevernas praktiska öfningar. Dennes undervisningstid har varit 25 timmar i veckan. Läsårets längd 36 veckor. I detta seminarium intogos hösten 1875 16, hösten 1876 10, hösten 1877 8, hösten 1879 20 och hösten 1880 11 elever.

Läsåret 1880-1881 voro utgifterna för detta seminarium följande:

Lärarens aflöning.....	5,088 ^{ss.}
Materiel, ljus, ved, städning m. m.....	365 ^{93.}
Stipendier.....	3,900 ^{00.}
	Summa kronor 9,354 ^{81.}

Seminariet är inrymdt uti ett statsverket tillhörigt hus, hvilket varit afsedt till kasern.

Af föreståndarens redogörelse för seminariets verksamhet under ofvannämnda läsår framgår bland annat, att svenska språket läses i första klassen uti 8 timmar och i 2:dra klassen i 6 timmar hvarje vecka. Således upptages omkring en femtedel af lärotiden af undervisning i detta språk. För så vidt eleverna

förut icke besitta någon kunskap i svenska språket, hinna de emellertid ej under kursen lära sig det; ännu mindre komma de så långt, att de varda skicklige att deri meddela undervisning. Förhållandet kan ej varda annorlunda, så länge seminariet ligger i Haparanda, ty eleverna innebo hos finnar och få således ej tillfälle att i sina logier öfva sig i svenska språkets talande. När man vet huru lätt och fort finne, kommen till svensk bygd, inlära att uttrycka sig på svenska, kan man äfven fatta, att om seminariet hade blifvit förlagdt i en svensk bygd, eleverna skulle icke allenast såsom nu någorlunda ledigt kunnat lära sig läsa svenska innantill och öfversätta lättare stycken från svenska till finska, utan att de äfven skulle, efter ett tvåårigt vistande bland utslutande svensk befolkning, fullkomligt hafva lärt sig att tala svenska, hvarigenom de ock, om så skulle komma att fordras, äfven på och i svenska språket kunna meddela undervisning. För denna orsaks skull är det att beklaga, att ej seminariet blifvit förlagdt t. ex. till Neder-Kalix kyrkostad, dit flertalet elever icke skulle haft längre från sina hem, än de nu hafva det. Invändas kan möjligen, att antalet inträdessökande skulle minska, derigenom att många med lust för lärarekallet dock ogerna vistas å en ort, der de under den första tiden ej kunna meddela sig med sin omgifning, men då i stipendierna utan tvifvel ligger icke så litet lockande, och då begäret att lära svenska i allmänhet förefinnes, torde dessa begge faktorer i någon mån åtminstone verka dertill, att denna olägenhet, der den finnes, får maka åt sig. Om man med seminariet uteslutande afser bildande af lärare och lärarinnor för att undervisa på finska språket, så torde ock den tid, som i seminariet egnas åt elevernas undervisning i svenska språket, vara i det närmaste förspild, enär de i detta språk icke hinna förvärfva verklig insigt och således ej heller af denna undervisning för sitt blifvande kall kunna hafva något verkligt gagn; afses med denna undervisning derjemte, att de, såsom lärare i småskola, skola lemna undervisning i och på svenska, för att dymedelst tillfredsställa det begär efter sådan, som här och hvar inom den finska bygden är befintligt och gifver sig tillkänna, då är den förfelad, ty dertill varda ej de blott finska talande eleverne skickliga, så länge seminariet är förlagdt i Haparanda, der desse elever icke behöfva för att meddela sig med medmänniskor begagna sig af annat än sitt modersmål. Helt annorlunda ställer det sig uti missions-skolan och seminariet i Jockmock. Svenska talas i alla hem inom denna by, och det dröjer ej länge, förrän eleverna, så väl i skolan som i seminariet, äfven varda mäktiga att uttrycka sig på detta språk. Att seminariet, hvad elevernas danande till skickliga småskolelärare och lärarinnor vidkommer, i öfrigt på ett mycket tillfredsställande sätt uppfyller sin bestämmelse, är det Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvandes pligt att vitsorda.

Ur den för seminariet uti Mattisuddens af dess föreståndare afgifna berättelse auser sig Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande böra meddela följande uppgifter. För att vinna inträde i seminariet bör sökande hafva fyllt 16 år och begått H. H. Nattvard, kunna rent och flytande läsa inantill lappska språket, samt i öfrigt ega de insigter, som i § 7 momenten b, c, d, och e af nådiga stadgan om folkundervisningen i riket äro föreskrifna. Undervisningen meddelas under 36 veckor om året, fördelade på höst- och vårtermin, och omfattar kristendom, svenska och lappska språken, räknekonst, historia, geografi, naturkunnighet, metodik och pedagogik, skolpraktik, välskrifning, teckning, gymnastik,

sång och orgelspelning. Lärokursen är, såsom förut omnämmts, tvåårig. Svenska missionssällskapets i Mattisudden förlagda missionsskola begagnas för seminarieelevernas praktiska öfningar, till dess den småskola, som för samma ändamål skall enligt nådig bestämmelse vid seminariet inrättas för högst 24 lärjungar, kommit till stånd. Undervisningen i teoretiska ämnen bestrides af en föreståndare med 2,000 kronors årligt arvode och af nyssnämnda missionsskolas föreståndare, hvilken hittills ledt de praktiska öfningarna mot ett årligt arvode af 300 kronor. Antalet intagna elever under läseåren 1875—1880 har varit 9 från Vesterbottens och 38 från Norrbottens län eller tillsammans 47, deraf 26 manliga och 21 qvinliga. Under samma tid hafva 29 elever, hvaraf 18 manliga och 11 qvinliga, utexaminerats. I stipendier äro under samma tid af statsmedel utdelade 11,330 kronor med ett maximibelopp af 200 kronor för hvarje stipendium. »Öfver höga bergåsar», så yttras i berättelsen, »djupa myrar och strida strömmar, förbi större och mindre mörka fjellsjöar och genom ödsliga skogar, der sol, måne och stjernor ofta varit deras enda vägvisare, hafva de gående hitkommit med sina renslar på ryggen och knyten i handen. Samma väglösa väg återvände de på skidor under julferiena, för att vid vårtermi- nens början åter härstädes inställa sig». Sammanlagda beloppet af utgifterna för seminariet under tiden från 1875 års höst till den 1 januari 1881 utgör 28,779 kronor 99 öre. Seminariets lokal bestod till slutet af 1880 års vårtermin af en mindre sal och ett bredvid liggande litet rum, det senare använt till bostad åt föreståndaren, som dock numera flyttat till annat ställe, hvadan detta rum återlemnats till husets egare. I årlig hyra för denna lokal erlägges 200 kronor. Då kursen är tvåårig, måste eleverna fördelas på tvenne klasser. Uppenbart torde vid sådant förhållande vara, att åtminstone en lärare och ett rum ytterligare erfordras, för att undervisningen skall kunna bedrivas med önskvärd framgång.

Ur samma berättelse anser sig Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande derjemte böra meddela följande:

»Då Mattisuddens by med undantag af föreståndarens och lärarens för missionsskolan samt en brukshemmansåbos endast består af 5 fasta hushåll, då lärarena icke kunna mottaga några hyresgäster, då af de fem hushållen 2 äro mycket trångbodda, och då jemte seminariets äfven missionsskolans elever skola i byn inqvarteras, så följer det af sig sjelft, att der skall blifva trångt om rum. Dock har man t. o. m. vårterminen 1880 lyckats skaffa seminarieeleverna passande logi. Hösten 1880 deremot blef det omöjligt att skaffa sådant åt alla. Två stycken måste för hela läseåret 1880—1881 inhysa sig i en ladugård. Vid början af innevarande hösttermin blef det likaledes omöjligt att anskaffa logi åt två. Den ene tog då sin tillflykt till samma ladugård, hvaremot den andre föredrog att inhysa sig i en härstädes befintlig vadmalsskäta, tillhörig byns vallhjon».

Att seminariet i Mattisudden, oaktadt nu angifna ogynnsamma förhållanden, på ett billiga anspråk tillfredsställande sätt uppfyller sitt ändamål att bilda dugliga krafter för upplysnings spridande bland den lappska befolkningen, häntyder på en god och insigtsfull ledning af läroverket. Också upplyser redogörelsen, att förseelse mot sedlighet och subordination icke förekommit, hvarjemte skolgången i det hela varit jemn.

Landstinget har under perioden lemnat anslag till reseersättning och traktement för de lärare och lärarinnor vid folk- och

småskolor, hvilka på kallelse af folkskoleinspektör infinna sig till skolmöte. Landstinget har likaledes under perioden utbetalat rese- och traktementsersättning till en af folkskoleinspektörerna uti länet. Dessas antal har under större delen af perioden varit 3, deraf en för de svenska socknarna i nedre landet, en för de finska socknarna samt Torneå lappmark och Gellivare samt en för de öfriga lappmarkssocknarna.

Af landstingets medel utgår äfven reseersättning till de lärare och lärarinnor vid folk- och småskolor, som vilja begagna sig af den kostnadsfria undervisning i trädgårdsskötsel, som meddelas vid Norrbottens läns trädgårdsförenings fält uti Luleå.

Det beslut om upprättande af 2 fasta svenska folkskolor i Gellivare, som ofvanföre under andra afdelningen af denna berättelse är vidrördt, har ännu icke kommit till verkställighet. Den närmaste framtiden torde komma att ådagalägga, om hela denna viktiga sak skall för en tid varda undanskjuten till följd af det ringa tillmötesgående och det ringa intresse, med hvilken den omfattas inom sjelfva kommunen. Att beslutet är välbetänkt och att det trots kommunalmyndigheternas tröghet måste genomföras, derföre talar i första rummet nödvändigheten att hålla uppe det svenska elementet inom socknen och att sätta en dam för inbyggarnes i Gellivare totala förfinkning, hvilken det af många skäl torde vara nödvändigt på allt sätt motarbeta.

Nedanstående tabell redogör för folkskoleväsendets ställning i länet vid periodens slut:

Församling.	Folkmängd.	Antal folkskolor.			Antal småskolor.			Högsta antal rotar för flyttande.	Under- visningstid i månader för		Antal skolhus.	Anmärknin- gar.
		Fasta.	Flyttande.	Summa.	Fasta.	Flyttande.	Summa.		Folkskola.	Småskola.		
Piteå	2,337	2	—	2	2	—	2	—	8	8	2	
Piteå landsförsamling	13,682	4	—	4	20	10	30	—	4	8	8	1)
Elfsby	2,915	—	1	1	—	4	4	2	3	8	8	1
Arvidsjaur	3,164	1	—	1	—	3	3	—	6	8½	8½	2)
Arjeploog	1,352	1	1	2	—	2	2	2	4	8	8	3)
Luleå	3,120	2	—	2	5	—	5	—	—	8	8	2
Neder-Luleå	10,105	2	4	6	1	14	15	3	3	8	8	22)
Öfver-Luleå	8,386	3	—	3	3	13	16	—	3	8	8	10)
Jockmoek med Qvick- jock	2,522	3	—	3	1	6	7	—	4	8	8	3)
Råneå	7,135	2	1	3	1	8	9	3	3	8	8	6
Neder-Kalix	9,419	1	2	3	—	15	15	2	3	8	8	14
Öfver-Kalix	4,217	1	1	2	—	8	8	2	3	8	8	6

1) Dessutom 15 förhyrda lokaler.

2) Dessutom för lapparne 3 resekateketer.

3) Den fasta folkskolan är statens lappscola, uti hvilken äfven svenska barn åttujata undervisning.

4) Tvenne fasta folkskolor underhållas af »The New Gellivare Company limited».

5) Af dessa underhållas 1 fast folkskola och 2 fasta småskolor af »The New Gellivare Company limited».

6) En af de tre folkskolorna är distriktets egen skola, stationerad i byn Vuollerim. Den andra folkskolan är statens å kyrkoplatsen förlagda lappscola, i hvilken, förutom 8 lappska frielever, äfven andra barn intagas. Den tredje folkskolan är missionskolan i Mattisudden, i hvilken, förutom 10 à 11 lappska frielever, äfven svenska barn erhålla undervisning. Förutom de 7 småskolorna finnes äfven en flyttande kateketskola för lappska barns undervisning i kåtorna.

Församling.	Folkmannt.	Antal folk-skolor.			Antal små-skolor.			Högsta antal rotar för flyttande		Undervisningstid i månader för		Anmärkingar.
		Fasta.	Flyttande.	Summa.	Fasta.	Flyttande.	Summa.	Folkkola.	Småkola.	Folkkola.	Småkola.	
Gellivare.....	3,253	2	—	2	—	5	5	—	3	8	8	2 7)
Haparanda.....	1,039	1	—	1	—	1	—	—	—	8	8	2
Neder-Torneå.....	2,347	1	—	1	—	3	—	3	—	8	8	4
Karl Gustaf.....	2,244	1	—	1	—	3	3	—	2	8	8	1
Hietaniemi.....	1,998	1	—	1	—	3	3	—	4	8	8	1
Öfver-Torneå.....	2,942	1	—	1	—	4	4	—	3	8	8	1
Korpilombolo.....	1,415	1	—	1	—	2	2	—	4	8	8	1
Pajala.....	3,903	1	—	1	—	2	3	5	—	2	8	8
Juekasjärvi.....	1,973	1	—	1	—	2	2	—	3	8	8	1 8)
Enontekis.....	1,293	1	—	1	—	2	—	2	—	8	8	3 9)
Summa	90,761	33	10	43	41	105	146	—	—	—	—	104

7) Den ena fasta skolan är statens lappskola. Resekateketer för lappska barns undervisning i kåtorna finnas äfven.

8) Dessutom ett barnhem, underhållet af femöreföreningen och missionssällskapet, hvilket börjat sin verksamhet år 1879, och i hvilket tolf lappska barn ärligen åtnjuta undervisning. Lappska barns undervisning bestrides i öfrigt af två resekateketer.

9) Dessutom ett barnhem, i hvilket i likhet med det ofvannämnda 10 lappska barn åtnjuta full fri försörjning och undervisning.

I allmänhet undervisas lapparnes barn genom resekateketer, som medfölja lapparne på deras flyttningståg, men för Enontekis församling har det så ordnats, att tillfälle beredts för dem att åtnjuta nödig undervisning i församlingens folkskolor och mindre skolor, för hvilket ändamål ett reservationsanslag af 1,200 kronor beviljats att ärligen utgå af lappmarkens ecklesiastikverks fond till medellösa eller utfattiga lappbarns underhåll.

Vid förra periodens slut funnos 37 egentliga folkskolor och 97 småskolor. Antalet har således under perioden ökat med 6 folk- och 49 småskolor, hvilka siffror torde bevisa, att folkskoleväsendet ej obetydligt utvecklats. När det kommit derhän, att allmogen börjar egna uppmärksamhet åt folkskoleväsendet och visa intresse för de förslag, som framkomma för detsamma bättre och tidsenligare ordnande inom kommunerna, så varda ock de steg, som tagas mot målet, erhållandet inom dem af goda anstalter för det uppväxande släktets undervisning i det oundgängligaste, som kräves att lära och känna för hvarje samhällsmedlem, säkrare, raskare och bestämdare. Sådant kan ock iakttagas från en och annan af länets kommuner, och det är att antaga, att de snart sjelfva skola helt och hållet taga sitt folkskoleväsende om hand, samt att landstinget derigenom kan mera odeladt egna sin uppmärksamhet åt och använda sina medel till dauande af skickliga lärare och lärarinnor för småskolor och mindre skolor.

Allmänna läroverk. I Luleå finnes ett på humanistiska linien fullständigt högre läroverk, i Piteå ett 5-klassigt och i Haparanda ett 4-klassigt lägre läroverk. Lärarens antal vid Haparanda läroverk utgjordes vid periodens början af rektor och 3 kolleger, men 1878 års riksdag beviljade lön till ytterligare en kollega, så att kollegernas antal är fyra. Enligt nädig skrivelse den 18 maj 1878 skall undervisningen vid läroverket inom omfånget för ett femklassigt sådant utsträckas så långt, som lärare

krafterna medgifva. Undervisningen är ock numera utsträckt till fulla omfånget af ett femklassigt läroverks, hvilket kunnat ega rum endast derigenom, att lärarena, i synnerhet rektor, åtagit sig ökad undervisningsskyldighet.

Slöjdskolor. För den i Öjebyn af Piteå landsförsamling och för den i Haparanda i sammanhang med seminariet anordnade är förut redogjort.

Landbruksskola. Äfven för denna är redogjort under »jordbruk och boskapskötsel».

Uti länet finnas tvenne *brandförsäkringsinrättningar*, nemligen Norrbottens läns brandstodsbolag, som har till verksamhetsområde hela länet, och Piteå tingslags brandstodsbolag, hvars verksamhetsområde är Piteå och Elfsby socknar. För dessa begge bolags verksamhet under perioden hänvisas till **tabellen No 4.**

Från och med år 1879 har ett bolag under namn af *Norrbottens läns kreatursförsäkringsbolag* varit i verksamhet. Försäkring meddelas i detsamma både för nötkreatur och hästar. Räkenskapsåret går från och med den 1 november till och med den 31 oktober. För åren 1879 och 1880 är på deltagarena uti bolaget utdebiteradt ett belopp af 25,277·21 kronor, hvarjemte i inträdesafgifter m. m. för samma tid influtit 1,369·60. Uti ersättningar hafva utbetalats 17,483·53 kronor och bolagets öfriga utgifter hafva uppgått till 6,338·26 kronor. Bolagets fond den 31 oktober 1880 uppgick till 1,369·60 kronor. Totalbeloppet af alla i bolaget försäkrade nötkreaturs och hästars värde uppgick vid nyssnämnda tidpunkt till 1,320,535 kronor. För hvarje 100 kronors ansvarighetsbelopp utdebiterades år 1879 0·79 kronor för nötkreatur och 0·55 kronor för hästar samt år 1880 1·25 kronor för de förra och 1·50 för de senare. Under sin korta tillvaro har bolaget omfattats med förtroende, och delegarnes i bolaget antal är derföre ock ganska stort. I ett län, der så många olycksfall inträffa under den tid, kreaturen beta ute, är det ej underligt, att befolkningen med begärlighet omfattar det tillfälle, som bolaget erbjuder, att få förluster, som genom sådana olycksfall åsamkas, ersatta.

Bankinrättningar. Ett afdelningskontor af riksbanken, hvilket skall tillitas af de invånare i Vester- och Norrbottens län, som med riksbanken hafva omsättning, är förlagdt uti Luleå. Dessutom har Vesterbottens enskilda bank afdelningskontor i länets 3 städer.

För *sparbankerna* redogöres uti Statistisk tidskrift. Här må derföre blott meddelas (Tab. Litt P.) en redogörelse för dessa bankers ställning vid slutet af år 1880, för att jämförelse må kunna anställas mellan denna uppgift och den som åtföljde förra berättelsen. Sparbankernas antal är fortfarande detsamma, som under senare delen af förra perioden. De mindre gynsamma ekonomiska förhållandena under perioden hafva haft ett märkbart inflytande på sparbankernas verksamhet; uttagen hafva varit jämförelsevis stora och ökningen af sparbankernas kapital således ringa. Delegarnes antal har sålunda i en del sparbanker nedgått, i en del ökat. Hela antalet delegare utgjorde vid periodens slut 5,010 — mot 4,450 vid förra periodens slut. Delegarnes behållning, som under förra perioden nära tyrdubblades, har under denna period blott ökat med 45,709·49 kronor eller från 848,035 till 893,744·49 kronor. Sparbankernas egna fonder hafva ökat från 31,188 kronor till 65,413·53 kronor.

För *Råneå folkbanks* ställning vid periodens slut meddelas följande redogörelse:

Kassaräkning.

Influtna medel.		Utgifna medel.	
Grundfondens räkning.....	10,369 91	Grundfondens räkning.....	2,092 90
Reservfondens ".....	1,314 48	Diskont ".....	80,667 —
Diskont ".....	57,531 —	Sparinsatsers ".....	2,541 89
Sparinsatsers ".....	15,536 15	Depositions ".....	3,794 10
Depositions ".....	4,286 72	Intresse ".....	78 64
Intresse ".....	1,970 80	Omkostnads ".....	696 —
Omkostnads ".....	— —	Vinstutdelnings ".....	972 01
1879 års vinst ".....	972 01	Diverse afräkningar.....	1,560 38
Diverse afräkningar.....	834 04	Dagkassan.....	412 19
Kronor	92,815 11	Kronor	92,815 11

Utdrag ur granskadt bokslut:
Vinst- och förlusträkning.

Omkostnadsräkning.....	499 32	Intresseräkning.....	1,202 44
Balansräkning, årets vinst...	703 12		
Kronor	1,202 44	Kronor	1,202 44

Balansräkning.

Tillgångar.		Skulder.	
Kassan.....	412 19	Grundfondens räkning.....	8,311 48
Diskonträkning.....	23,136 —	Reservfondens ".....	1,327 22
Omkostnadsräkning.....	— —	Sparinsatsers ".....	13,601 13
Inventarier.....	190 —	Depositions ".....	492 62
Diverse afräkningar.....	749 92	Diverse afräkningar.....	52 54
		Vinst- och förlusträkning...	703 12
Kronor	24,488 11	Kronor	24,488 11

Fromma stiftelser. Det i föregående berättelsen omnämnda, genom enskild välgörenhet inrättade och underhållna barnhemmet i Neder-Kalix utöfvar fortfarande sin människovänliga verksamhet genom vård och uppfostran af fattiga, företrädesvis föräldralösa barn. För detsamma är närmare redogjort i tabellen N:o 5.

För *öfriga fromma stiftelser*, stipendiefonder, pensionsanstalter, sjukkassor och dermed jemförliga inrättningar i Norrbottens

län lemna äfven **tabellen N:o 5** redogörelse. Af densamma torde Eders Kungl. Maj:ts nådigst finna, att länet icke har mycket af dylika stiftelser och fonder. Den största fonden är Norrbottens läns missväxtunderstödsfond, hvilken uppkommit genom öfverskott å och omsorgsfull förvaltning af de gåfvomedel, som af en välgörande allmänhet ställes till Eders Kungl. Maj:ts dåvarande Befallningshafvandes disposition till följd af 1862 års missväxt. De rikliga bidragen utdelades och utlånades, mot skyldighet att i någon mån åtminstone återgälda dem genom arbete. De goda tiderna och de rikliga arbetsförtjensterna efter år 1867 voro gynsamma för en del af dessa utlånta medels återbekommande; och när dertill kommer, att fonden under de senare åren icke behöft anlitas till lindrande af nöd, så hafva de upplupna räntorna kunnat läggas till kapitalet, hvilket numera stigit till det belopp, att derifrån, för händelse nöd faller på, lån kunna utdelas och understöd lemnas till de kommuner och enskilde inom länet, som deraf pröfvas vara i behof.

Lasarett finnas i Piteå, Luleå och Haparanda. Länets indelning i lasarettsdistrikt inhemtas af den tabell Litt. A., som är bifogad första afdelningen af denna berättelse. Nytt lasarett har under perioden byggts i Luleå. Det innehåller 32 sjuksängar och har 2 däre celler. År för öfrigt försedt med vattenledning samt helt och hållet ny sjukhusmateriel. Med inköp af tomt, hvilken är fritt belägen och stor, byggnaders uppförande och inredning, inköp af inventarier och all öfrig materiel, kostar lasaretten, hvilket först vid periodens slut kan sägas hafva blifvit fullt färdigt, ehuru det under de senare af periodens år begagnats för sitt ändamål, 65,730 46 kronor. Piteå lasarett hem-söktes sommaren 1880 af en eldsvåda, vid hvilken dess ekonomibyggnader nedbrunno. Dessa komma att ånyo uppföras, hvarvid åt dem skall gifvas en något förändrad form och inredning.

Sjukvårdsafgiften har under perioden utgått med 40 öre för man och 20 öre för qvinna samt belöpt sig till följande belopp:

År 1876.....	kronor	10,543 60.
» 1877.....	»	10,607 00.
» 1878.....	»	10,706 20.
» 1879.....	»	10,765 00.
» 1880.....	»	10,912 40.

Läkarevården. Länet är såsom förut är nämndt (se Tab. Litt. A), numera indeladt i 7 provinsialläkaredistrikt, i hvilka alla utom ett läkarevården uppehålls af i vederbörlig ordning

Tab. Litt. P.

Sparbankernas verksamhet år 1880.

Sparbanker.	Delegare.			Delegarnes fond.				Sparbankens egen fond.		
	Tillkomme nya.	Afgångne.	Qvarstående vid årets slut.	Insetta belopp.	Godtgjorda räntor.	Uttagna belopp.	Behållning vid årets slut.	Inkomster.	Förvaltningskostnader m. m.	Behållning vid årets slut.
	Under året.			Under året.						
	Antal.			Kronor.				Kronor.		
Piteå sparbank.....	216	114	1,923	61,108 31	17,630 24	51,705 46	386,360 10	3,434 33	1,734 18	37,410 31
Luleå ".....	177	125	1,409	30,468 05	8,000 18	29,917 38	173,543 61	1,897 43	661 82	12,355 96
Räneå ".....	34	36	211	6,454 63	1,620 27	12,311 83	34,084 79	278 42	388 69	666 27
Neder-Kalix sparbank.....	52	43	563	31,015 33	6,180 33	21,452 45	142,115 41	1,151 41	655 20	5,421 36
Öfver-Torneå ".....	16	36	272	11,355 39	3,129 94	17,106 44	63,909 33	1,022 02	2,617 54	3,438 36
Pajala ".....	4	9	57	91 00	445 56	964 52	6,068 44	6 09	107 31	473 28
Haparanda ".....	24	21	407	8,683 24	3,606 41	10,817 28	77,737 59	1,004 99	564 82	4,343 53
Bodens ".....	9	13	168	517 75	475 05	2,186 76	9,925 22	162 32	101 25	1,304 46
Summa (5 sparbanker)	532	397	5,010	149,093 70	41,037 98	146,462 12	593,744 49	8,957 01	6,830 81	65,413 53

tillsatte, legitimerade läkare. Proviensialläkarestationerna äro Piteå gamla stad, Boden, Rånbyn, Neder-Kalix kyrkostad, Öfver-Kalix kyrkostad (Bränna), Haparanda och Pajala by i Pajala socken. Provisialläkaren i Haparanda distrikt är tillika lasarettsläkare. För öfrigt finnas i länet tvänne stadsläkare, af hvilka den ene tillika är lasarettsläkare i Piteå, och en regementsläkare, hvilken tillika är lasarettsläkare i Luleå.

För länets indelning i *veterinärläkaredistrikt* är äfven förut redogjordt (se Tab. Litt. A). Här må blott omnämnas, att 1880 års landsting beviljat länsveterinärerne i Haparanda och Neder-Luleå ersättning af landstingsmedel för en resa i månaden till Neder-Kalix och Rånbyn för att lemna biträde åt dem i dessa socknar, som önska tillita och rådfråga dem. Detta beslut eger gällande kraft så länge, som distriktsveterinärsplassen med station i Neder-Kalix kyrkostad är obesatt.

Till den upplysande statistik rörande *kommunernas fattigvård och finanser*, som utarbetas af Statistiska Centralbyrån, har Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande intet annat att tillägga, än att utgifterna för fattigvården i länet högst väsentligt vxla, allt efter skördens beskaffenhet och tillgången på arbetsförtjenst för den lösa befolkningen. Verkningarna af en missväxt eller en skörd under medelmåttan skönjas i ökade fattigvårdsutgifter under den näst efterkommande året, verkningarna af låga pris på arbetskrän, af dåliga konjunkturer för skogseffekter m. m. gifva sig tillkänna mera omedelbart eller nästan samtidigt med det, de

inträda. Af nämnda statistiska redogörelse framgår äfven, att antalet understödstagare å Norrbottens läns landsbygd i förhållande till folkmängden derinom är mindre än antalet understödstagare å hela rikets landsbygd i förhållande till dess folkmängd, samt att det således finnes många län inom riket, der fattigvårdsutgifterna äro större, än de äro uti Norrbottens län.

Till understöd åt fattiga bland lappallmogen har Eders Kungl. Maj:ts under denna period likasom under flere föregående anvisat ett statsbidrag af 900 kronor årligen. -

Distriktsmagasin finnas inom flere kommuner. Redogörelse för den verksamhet de utöfva, och det sätt, på hvilket de skötas, behöfver numera icke meddelas åt Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande, hvadan Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande icke heller är i tillfälle derom meddela upplysningar. Under goda år håller det sig svårt för förvaltarna att försälja den spannmål i magasinerna, som bör utbytas mot ny och fröbar, hvadan en del af den grundfond, som skall finnas, för förenkling i förvaltningen och för minskande af de förluster, som uppstå vid försäljning af förlegad spannmål, förvandlats i penningar, som för distriktsmagasinens räkning deponeras i bankinrättning. Så länge länet saknar lätta samfärdsmedel till lands, torde magasininrättningar böra bibehållas, för att af delegarena kunna tillitas, när skörden sa utfaller, att dugligt utsäde saknas.

Luleå i landskansliet och landskontoret i december 1881.

H. A. WIDMARK.

E. R. Waldenström.

Oskar Rutläck.

Tab. No 1.

FOLKMÄNGDEN I NORRBOTTENS LÄN ÅREN 1876—1880.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.
	Den 31 december enligt presterskapets uppgifter.			Enligt de mantalslängder, som upprättats vid slutet af motstående år.						Bevärings- manskap af alla 5 klass. enligt form. H. i nåd. förförd. d. 9 febr. 1861.	Enligt årets mönster- rullor ap- proberade bevärings- pligtige.
				Hela folkmängden af			Deraf fria från mantals- penningar.				
	Mankön.	Qvinkön.	Summa.	Mankön.	Qvinkön.	Summa.	Mankön.	Qvinkön.	Summa.		
Å landsbygden utom											
Lappmarkerna år 1876.....	33,430	33,255	66,685	33,446	33,245	66,691	17,258	17,691	34,949	2,360	539
" " 1877.....	34,029	33,771	67,800	33,967	33,774	67,741	17,736	18,167	35,903	2,325	515
" " 1878.....	34,350	34,031	68,381	34,524	34,180	68,704	18,142	18,497	36,639	2,338	477
" " 1879.....	35,006	34,586	69,592	34,966	34,508	69,474	18,524	18,782	37,306	2,390	583
" " 1880.....	35,580	35,128	70,708	35,579	35,127	70,706	18,875	19,163	38,038	2,477	598
I Lappmarkerna år 1876.....	6,358	6,320	12,678	6,587	6,500	13,087	6,587	6,500	13,087	Lappmarkerna äro fria	
" " 1877.....	6,465	6,410	12,875	6,706	6,610	13,316	6,706	6,610	13,316	från utskrifning och	
" " 1878.....	6,600	6,514	13,114	6,786	6,709	13,495	6,786	6,709	13,495	knektehållning enl.	
" " 1879.....	6,699	6,592	13,291	6,928	6,833	13,761	6,928	6,833	13,761	Kungl. reglementet d.	
" " 1880.....	6,814	6,743	13,557	7,028	6,939	13,967	7,028	6,939	13,967	24 nov. 1749.	
I Luleå stad år 1876.....	1,201	1,501	2,702	1,239	1,467	2,706	515	543	1,058	78	9
" " 1877.....	1,302	1,578	2,880	1,346	1,549	2,895	551	560	1,111	77	15
" " 1878.....	1,335	1,625	2,960	1,378	1,570	2,948	610	577	1,187	67	12
" " 1879.....	1,393	1,686	3,079	1,417	1,613	3,030	626	599	1,225	91	17
" " 1880.....	1,447	1,673	3,120	1,455	1,682	3,137	628	612	1,240	97	26
I Piteå stad år 1876.....	956	1,108	2,064	958	1,111	2,069	410	349	759	60	12
" " 1877.....	960	1,156	2,116	967	1,168	2,135	401	376	777	69	12
" " 1878.....	1,002	1,213	2,215	995	1,206	2,201	444	424	868	74	11
" " 1879.....	1,026	1,251	2,277	1,028	1,242	2,270	428	421	849	64	18
" " 1880.....	1,059	1,278	2,337	1,052	1,266	2,318	427	437	864	64	12
I Haparanda stad år 1876.....	453	503	956	458	542	1,000	186	211	397	33	5
" " 1877.....	478	506	984	486	553	1,039	184	198	382	41	13
" " 1878.....	488	523	1,011	491	559	1,050	190	196	386	34	8
" " 1879.....	504	526	1,030	511	588	1,099	195	205	400	37	6
" " 1880.....	487	552	1,039	516	593	1,109	198	206	404	35	8
I hela länet år 1876.....	42,398	42,687	85,085	42,688	42,865	85,553	24,956	25,294	50,250	2,531	565
" " 1877.....	43,234	43,421	86,655	43,472	43,654	87,126	25,578	25,911	51,489	2,512	555
" " 1878.....	43,775	43,906	87,681	44,174	44,224	88,398	26,172	26,403	52,575	2,513	508
" " 1879.....	44,628	44,641	89,269	44,850	44,784	89,634	26,701	26,840	53,541	2,582	619
" " 1880.....	45,387	45,374	90,761	45,630	45,607	91,237	27,156	27,357	54,513	2,673	644

Tab. No 2.

ALLMÄNNA VÄGAR OCH SKJUTSNING I NORRBOTTENS LÄN ÅREN 1876—1880.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	
Särskilda slag af vägar.	Längd af hvarje vägslag vid 1880 års slut.	Deraf under åren 1876—1880		Kostnad för under åren 1876—1880				Längd af indelade med skjutsanstalter försedda vägar vid 1880 års slut.	Skjutsanstalter (vid 1880 års slut)			
		fulländade och afsy- nade nya vägar.	omlagda eller betydligt förbättrade vägsträckor.	fulländade nya vägar.		omlagda eller betydligt förbättrade vägsträckor.			med entreprenad.		utan entreprenad.	
				Af statsmedel.	Af landstings eller kommuners medel.	Af statsmedel.	Af landstings eller kommuners medel.		Gästgäfvägar.	Skjutsstationer.		
	Mil.	Mil.	Mil.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Mil.	Antal.	Antal.	Antal.	
Å landsbygden:												
allmänna landsvägar.....	23'20	—	—	—	—	—	—	23'20	11	4	—	
häradsvägar.....	91'90	19'25	0'63	187,810	82,720	10,800	8,050	90'10	24	21	1	
socknevägar, vinterväg, gångväg och bätled.....	17'70	2'37	—	8,000	18,030	—	—	—	5	3	—	
I städerna.....	1'00	—	—	—	—	—	—	1'00	3	—	—	
Summa	133'30	21'62	0'63	195,810	100,750	10,800	8,050	114'30	43	28	1	
Skjutslegan per mil utgick vid 1880 års slut med:												
2 kronor, hvilket är <i>öfver</i> maximilegan enl. § 26 i kgl. förordn. den 31 maj 1878.....	vid	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	
1'60 " { hvilket är <i>maximilega</i> , med entreprenadbidrag.....	"	24	14	—	—	—	—	—	—	—	—	
" { hvilket är " utan ".....	"	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
1'50 " hvilket är <i>under</i> maximilega, med entreprenadbidrag.....	"	5	3	—	—	—	—	—	—	—	—	
1'40 " hvilket är " " " ".....	"	9	4	—	—	—	—	—	—	—	—	
1'30 " hvilket är " " " ".....	"	1	3	—	—	—	—	—	—	—	—	
1'20 " hvilket är " " " ".....	"	3	4	—	—	—	—	—	—	—	—	
Summa skjutsanstalter		43	28	1								
									Kungs- och krono- skjuts.			
Antal utgångna hästar under år 1876.....	vid	39	17,681	—	150							
" " " 1877.....	"	19	18,631	—	191							
" " " 1878.....	"	18	11,855	—	101							
" " " 1879.....	"	5	7,386	—	74							
" " " 1880.....	"	7	7,099	2,823	89							
Summa hästar		88	62,652	2,823	605							

HEMMAN OCH JORDLÄGENHETER SAMT STADSJORDAR M. M. I NORRBOTTENS LÄN ÅR 1880.

1. Hemman och jordlägenheter af alla slag, efter olika natur.	2. 3. 4. H e m m a n .			5. 6. 7. 8. 9. A n t a l					10. Taxerings- värdet. Kronor.
	Mantal		Bruk- nings- delar.	ny- byggen.	jord- torp.	ryttare-, soldat- och båtsmans- torp.	back- stugor.	andra lägen- heter.	
	oför- medlade.	nuvarande.							
I. Landsbygden.									
A. Kronoegendomar.									
1) Under allmän disposition.									
a) Kungs- och kungsladugårdar samt säterier	—	—	—	—	—	—	—	—	—
b) Boställen	15 300	15 300	41	—	—	—	—	3	421,600
c) Hemman	—	—	—	—	—	—	—	—	—
d) Nybyggen	—	—	—	13	—	—	—	86	2,609,058 ⁵⁰
e) Jordlägenheter	—	—	—	—	—	—	—	9	14,800
f) Fiskerier	—	—	—	—	—	—	—	—	—
g) Verk och inrättningar	—	—	—	—	—	—	—	—	—
2) Under enskild disposition.									
a) Säterier	—	—	—	—	—	—	—	—	—
b) Hemman	130 282	129 584	1,343	—	—	—	181	—	2,069,800
c) Nybyggen	—	—	—	247	—	—	—	—	—
d) Jordlägenheter	—	—	—	—	3	—	—	247	402,500
e) Fiskerier	—	—	—	—	—	—	—	35	133,845
f) Verk och inrättningar	—	—	—	—	—	—	—	—	—
B. Skatteegendomar.									
a) Boställen	0 599	0 599	3	—	—	—	—	—	30,100
b) Säterier	—	—	—	—	—	—	—	—	—
c) Hemman	589 802	589 765	5,769	35	—	—	2,416	—	19,123,400
d) Jordlägenheter	—	—	—	—	1,057	377	—	270	679,000
e) Fiskerier	—	—	—	—	—	—	—	53	267,900
f) Verk och inrättningar	—	—	—	—	—	—	—	116	2,392,150
C. Frälseegendomar.									
a) Boställen	—	—	—	—	—	—	—	—	—
b) Säterier och ladugårdar	8 132	8 132	10	—	12	—	18	—	223,700
c) Rå- och rörs (insockne) hemman	—	—	—	—	—	—	—	—	—
d) Hemman (utsockne)	146 815	128 159	273	—	3	—	126	—	1,659,800
e) Jordlägenheter	—	—	—	—	—	—	—	—	—
f) Fiskerier	—	—	—	—	—	—	—	—	—
g) Verk och inrättningar	—	—	—	—	—	—	—	6	128,900
Summa	890 930	871 539	7,439	295	1,075	377	2,741	825	30,156,548 ⁵⁰
II. Städerna.									
Hela antalet nybyggda böningshus 1876—1880.									
Piteå..... stad	24	—	—	Tomter		Lägenheter.		Taxeringsvärdet	
Luleå..... "	20	—	—	be- byggda.	obe- byggda.	af hus och tomter.		af jordar.	
Haparanda..... "	18	—	—	301	121	440		1,283,860	
				350	160	510		2,684,400	
				109	3	2		531,200	
Summa	62	—	—	760	284	952		4,499,460	
								1,044,500	

Tabell N:o 4. BRANDFÖRSÄKRINGS-INRÄTTNINGARNES VERKSAMHET ÅREN 1876—1880 I NORRBOTTENS LÄN.

1. Inrättningens namn och verksamhetsområde.	2. År då verksamheten börjat.	3. Influtna försäkringsavgifter (eller utdebiterade belopp). 1876—1880.	4. Öfriga inkomster. 1876—1880.	5. Utbetalda brandskadeersättningar. 1876—1880.	6. Öfriga utgifter. 1876—1880.	7. Befintliga fonder eller tillgångar. 31/12 1880.	8. Försäkringsbelopp. 31/12 1880.	9. Utdebiteringsgrund. Utdebiterade äre för hvarje 100 kr. ansvarighetsbelopp.					10. Eldsvådor för hvilka under 1876—1880 utbetalts ersättning för endast fast eller endast lös egendom.		
								1876.	1877.	1878.	1879.	1880.	Antal.	Antal.	
								Öre.	Öre.	Öre.	Öre.	Öre.			
Norrbottnens läns brandstodsbolag	Fast egendom	1847	46,445 ⁶¹	3,117 ⁵⁷	39,518 ²⁵	8,335 ⁰³	22,555 ¹⁸	6	6	9	9	28	20	24	
															Lös egendom
Piteå tingslags brandstodsbolag	Fast egendom	1856	6,620	—	4,966	968	141	3,391,900	6	6	4	—	4	1	
															Lös egendom

Tabell N:o 5. FROMMA STIFTELSE, STIPENDIEFONDER, PENSIONSANSTALTER, SJUKKASSOR OCH DERMED JEMFÖRLIGA INRÄTTNINGAR I NORRBOTTENS LÄN ÅR 1880.

1. Stiftelsens namn.	2. Stiftelsens ändamål.	3. Stiftarens namn och yrke.	4. Stiftelsens år och dag.	5. Utdelning år 1880		6. Stiftelsens storlek vid slutet af år 1880. Kronor.	7. Stiftelsen förvaltas af:	8. Anmärkn.
				till antal personer.	af nedanstående hela belopp. Kronor.			
A. Å landsbygden.								
1. Nils Larssons från Sundom donationsfond.	Räntan användes dels till premier åt i kristendoms-kunskap skickliga barn, dels och till undervisnings påkostande för sådana af församlingens ungdom, som antingen äro faderlösa eller af fattiga föräldrar i sin barndom värdslösade blifvit.	Nils Larsson och hans hustru Maria Andersdotter i Sundom, hemmansägare.	1800 ^{25/3}	—	—	812 ⁷⁰	Skolkassans förvaltare.	
2. In- och utsocknes nödhjelpsfonden.	Räntan och, om så anses nödigt, äfven kapitalet användes efter kyrkostämmans bepröfvande, att lindra oförutsedd nöd inom eller utom församlingen.	Medlemmar af Neder-Luleå församling; öfverskott som icke behöfde afsändas af gjordt sammanskott till afhjelpande af nöd förorsakad genom öfversvämmning vid Szegedin.	1872 ^{24/12}	—	—	342 ⁷²	Kyrkoherden i församlingen.	
3. Altartaflans och predikstolens renoveringsfond.	Kapitalet jemte de besparade räntorna äro ämnade till bekostande af altartaflans och predikstolens uppförgyllande m. m.	Kyrkoherden J. A. Englund.	1879 ^{1/5}	—	—	134 ²⁵	Kyrkoherden i församlingen.	
4. Neder-Kalix barnhem.	Uppfostring af fattiga, företrädesvis föräldralösa barn.	Prosten O. Wiklund, grosshandlanden D. Hummel, grosshandlanden J. Sällström samt amanuensen E. W. Bergman.	1865 ^{14/7}	16	1,916	*) 1,315	Grosshandlanden Johan Sällström.	1)
B. Piteå stad.								
1. Åkerhjelmiska donationsfonden.	Lån och understöd utan ränta eller mot mycket låg sådan åt de stadens arbetssamme, nyktra och hederliga invånare, som i följd af tillfälliga olyckor, sjukdom och dylikt kämpa med svårighet att försörja sig och de sina.	Landshöfdingen frih. Knut Åkerhjelm.	1856 ^{23/6}	37	2,732 ⁶¹	2,903	Magistraten.	2)
2. Piteå Handelsassociations hjälpkassa.	Understöd åt handelskårens medlemmar vid inträffande nöd.	Handlande i Piteå.	1863 ^{30/12}	—	—	671 ⁷⁹	Handelsföreningens ordförande.	3)

*) Dessutom gård och inventarier, hvilka äro uppskattade till ett värde af 3,000 kronor.

Tabell No 5. (Forts.) FROMMA STIFTELSE, STIPENDIER, PENSIONSANSTALTER M. M.

1. Stiftelsens namn.	2. Stiftelsens ändamål.	3. Stiftarens namn och yrke.	4. Stiftelsens år och dag.	5. 6. Utdelning år 1880		7. Stiftelsens storlek vid slutet af år 1880. Kronor.	8. Stiftelsen förvaltas af:	9. Anmärkn.
				till antal personer.	af nedanstående hela belopp. Kronor.			
3. Kollega Axel Lundströms stipendiefond.	Understöd åt en »behöfvande, för flit och goda seder väl vitsordad yngling, som fullständigt genomgått Piteå läroverk och ämnar vid högre läroverk fortsätta sina studier».	Axel Lundström, kollega.	1867 1/8	1	30	500	Piteå läroverkskollegium.	
4. Samuel Gustaf Hermelins stipendiefond.	Understöd åt »begäfvade, välartade och hjälpbehöfvande ynglingar vid Piteå läroverk». Två tredjedelar af understödet tilldelas en yngling, som efter att hafva genomgått läroverket i Piteå ämnar fortsätta sina studier.	Flera personer inom och utom staden.	1877 22/5	4	150	3,437 ¹⁴	Piteå läroverkskollegium.	
5. Piteå stads fruntimmersförening.	Beredande af arbete åt fattige.	Åtskilliga fruntimmer i Piteå stad.	1876	—	—	2,457	Medlen förvaltas af enkefru C. Lundström.	*)
C. Luleå stad.								
1. Rådmanskan Ulrika Charlotta Sundströms fond.	Räntan skall årligen tilldelas fruntimmer af köpmans- eller handverksklassen i Luleå.	Fru Ulrika Charlotta Sundström.	1879 20/12	1	106 ³⁴	2,008 ³³	Drätselkammaren under magistratens insceende.	
2. Rådmanskan Ulrika Charlotta Sundströms fond.	Grundfond för bildande af en vårdanstalt för yngre behöfvande barn, som sakna föräldravård.	Fru Ulrika Charlotta Sundström.	1879 20/12	—	—	2,115 ¹⁴	Drätselkammaren under magistratens insceende.	
3. Luleå fruntimmers understöds- och pensionsförening.	Dess ändamål är att bilda en fond, af hvilken ränta pensioner och gratifikationer skola utdelas till behöfvande medlemmar af föreningen.	Fruntimmer i Luleå.	1880 0/2	—	—	2,224 ⁷⁹	Föreningens direktion.	
4. Luleå fruntimmersförening.	Att genom beredandet af arbetsförtjenst åt sådana, som till tyugre arbete äro oförmögne, och genom utdelande af penningar, kläder eller födoämnen understödja fattiga inom Luleå samhälle.	Fruntimmer i Luleå.	1857 0/7	2	30	2,137 ⁸⁰	Föreningens styrelse.	*)
5. Norbergiska stipendiefonden.	Understöd åt studerande ynglingar från Ångermanlands, Vesterbottens, Medelpads och Jemtlands landskap, hvilka »jemte verkelig fattigdom, med goda naturgäfvor förena flit, goda seder, stilla och sedigt uppförande».	Isak Norberg, prost.	1819 1/4	—	—	—	Konsistorium i Hernösand.	*)
6. Erik Asplunde fond.	Att understödja fattiga och välartade ynglingar, som erna fortsätta sina studier.	Erik Asplund, grosshandlare.	1871 18/11	2	180	3,307 ⁶⁶	Läroverkskollegium i Luleå.	
7. Samuel Gustaf Hermelins stipendiefond.	Att inom läroverkskretsen i Luleå fortlanta minnet af friherre S. G. Hermelin genom utdelande af dels vanliga stipendier å minst hundra kronor, dels ett skriftstipendium å högst 100 kronor årligen.	Flera personer inom Norrbottens län.	1877 31/5	3	230	5,552 ⁶⁰	Rektor och kollegium vid Luleå läroverk.	*)
8. Widmarkska fonden.	Inköp af böcker för utlåning åt medellösa studerande.	P. H. Widmark, landshöfding.	—	—	—	842 ¹³	Luleå läroverks rektor och kollegium.	
D. Haparanda stad.								
1. Turdfjellska premiefonden.	Utdelning af premier för flit, skicklighet och välförhållande åt elever vid Haparanda lägre allmänna läroverk.	Sekreteraren i Ingeniörkåren J. E. Turdfjell, Stockholm.	1845 28/6	—	75	1,500	Hernösands konsistorium.	
2. Bergerska stipendiefonden.	Utdelning af fyra stipendier åt fyra behöfvande flitiga och sedesamma lärjungar vid Haparanda lägre allmänna läroverk.	Tullförvaltaren C. W. Berger, Göteborg.	1868 11/3	4	120	2,000	Pastor, stadsstyrelsen och rektor.	
3. Asplundska stipendiefonden.	Utdelning af stipendier åt lärjungar från Haparanda läroverk, hvilka fortsätta sina studier.	Grosshandlaren Erik Asplund, Haparanda.	1871 18/11	1	180	3,000	Läroverkets rektor och kollegium.	
4. Asplundska frisången.	Beredande af kostnadsfri sjukvård åt fattiga sjuke, företrädesvis s. k. »pauvres honteux».	Grosshandlaren Erik Asplund, Haparanda.	1871 18/11	4	—	7,417	Haparanda lasarettsdirektion.	
E. Hela länet.								
1. Norrbottens läns missväxt-understödsfond.	Att genom utdelande af lån och af direkt understöd bispringa invånarne vid inträffande allmän eller partiel missväxt.	—	1863	3	500	96,684	Länsstyrelsen i Norrbotten.	*)
2. Turdfjellska fonden.	Premier för odlingsflit.	Sekreteraren i Ingeniörkåren J. E. Turdfjell, Stockholm.	1845 28/6	2	100	1,750	Norrbottens läns hushållningssällskap.	

Anmärkingar.

*) Stiftelsen uppehålls genom frivilliga bidrag. — *) I kolumnen 5 upptages antalet låntagare och i kolumnen 6 det belopp, som vid 1880 års slutt var till dem utlånat, kolumnen 7 angiver fondens storlek, och har således det i kolumnen 6 upptagna beloppet i denna summa inräknat. — *) Inträdesafgift 25 kronor, årsafgift 10 kronor, den senare synes icke vara erlagd, och stiftelsen har omfattats med ringa intresse. — *) Ingen utdelning har hittills egt rum. — *) Hammarénska fonden, donerad af rådmannen i Luleå A. Hammarén den 15 januari 1862 å 500 kronor, förvaltas af föreningen och är i dess kapital inbegripen. — Räntan utdelas årligen till 2

fattiga enkör i Luleå. — *) Konsistorium i Hernösand har aldrig utdelat stipendium till någon lärjunge vid läroverket i Luleå. — *) Fonden uppkommit genom tecknade bidrag inom Norrbottens län. — *) Fonden har uppkommit genom successiv återbetalning af en del af de lån, som till länets jordbrukare utlemnades af de gåfvomedel, enskilde inom Sverige stälde till Kungl. Maj:ts Befallningshafvandes disposition för att mildra verkningarna af den missväxt, hvaraf länet 1862 hemsöktes.